

S. D.

808

3-70

Printed in Turkey

Printed in Turkey

ԱՌՋԵՌՆ

ԲԵՆԵՍԵՂՅՈՒԹԻՒՆ

Printed in Turkey

U. S. G. O.

U. S. G. O.

(808)
(2-70)

3469

25
45

ԱՌՁԵՌՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂ ԾՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԹՕՏԵԱԼ

Ի Հ. ԵԴՈՒԱՐԴԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ՀԻՒՐՄԻՒՋԵԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՅ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲԵ ՂԱԶԱՐ

Горшюзын Эдуард
Пособие по стихосложению
Венеция, 1839 г.

808

9243

2004

1977-42

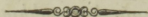

93

39

1977

ԲԱՆԵՐԱՅԵՐ ԶՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍ Ա

Բնդհանուր տեղեկութիւն զտաղաչափութեանէ . — Կազմութիւն չափուց ոտիցն :

Հ. Օ՛րնշ է տաղաչափութիւն.

Պ. Բան բաղկացեալ չափամբ ոտից կամ վանկից :

Հ. Առ ինչ հնարեցաւ այս .

Պ. Յօժանդակութիւն խանդից քերթողին :

Հ. Արդեօք լեզուն քերթողական 'ի չափ ոտից կեթ կատարի .

Պ. Այլ այնչափ այլ ևս խտրութիւնք են ընդ չափեալ և ընդ արձակ բան ըստ զլիաւոր հանգամանաց լեզուին, ըստ հոլովոց, ըստ բայիցն խոնարհմանց, ըստ խընդրառութեանց, ըստ համաձայնութեան, և ըստ բառից ազատութեան, մինչև ըստ

նիւթականին և սկազմութեան զանազանել
ամենեւին քերթողական լեզուի 'ի ճարտա-
սանականէն : Օր օրինակ զգիմելոյ զօ-
րացն քրիստոնէից յարեւելս մարթի ճար-
տասանին ասել . Գան սրտմտեալ բարկու-
թեամբ հանդոյն կուտակելոց ալեաց ծո-
ւիւ , բազմութիւն յոյժ որպէս զաւագառ-
ափն ծովու , և որպէս զաստեղս երկնից
բազմութեամբ , և ծածկեն զերեսս եր-
կրի որպէս զձիւն սպիտակ իբրեւ զասր :
Բայց Հորհալին զսոյն զայս բացատրէ
այսպէս .

« Իբր ըզծովու ալեաց կուտակ
Բորբոքելով զան խիստ ու բարկ .
Ըփան ծովու աւզի դունակ ,
Կամ զերդ աստեղս երկնից 'իկարդ .
Ընուն զամէն երկրի առակ ,
Որպէս ըզձիւն ասրաքատակ » :

Հ . Որպէս կազմի չափ ոտիցն կամ
վանկից .

Պ . Ընդամատութեամբ , այսինքն բա-
ժանեալ թուով զանդամս , ուր շեշտքն ան-
կանին : Աւ քանզի առ մեզ սովորաբար 'ի
վերջս բառից կայ շեշտն , անդ հատանի
և անդամն , զի շեշտն ըստ կարգի պատա-
հեսցէ , ուստի անդամքն վասն շեշտին են ,
և շեշտին բաժանին . զոր օրինակ

« Օ ի է պարծանք ըստոյդ , և թագ ար-
քունական ,

Որպէս զբրէ՛ Պօղոս , անօթն այն ընտ-
րութեան .

Տիմոթէոս որդեակ , լիցիս 'ի խրա-
խութեան ,

Ընամօթ քարոզ խաչին վըկայութեան) :

Յորս , որպէս տեսանի , շեշտն է որ
յարմարէ գիմաստան և զչափս , կալով 'ի
վերջ այնպիսի բառի՝ որ հարկաւ կապակ-
ցեալ է ընդ յաջորդին , և սքանչելի փո-
փոխութիւն ածէ 'ի տողսն , քան զոր չիք
ինչ կարևոր առ 'ի զուարճացուցանել :
Վասն որոյ որչափ ըստ բնական շեշտիցն
հատուածեալ իցեն անդամքն , այնչափ
քաղցր և բնական լինի կազմած տողին ,
և յայսմ է ճարտարութիւն տաղաչափին , և
այսմ ուշ ունին քաջ քերթողք մեր հինք և
արդիք . թէպէտ և մարթի լինել ուրեք
ուրեք ազատութիւն ինչ կամ համարձա-
կութիւն որպէս և յայլ լեզուս :

Սովին օրինակաւ պարզին և իմաստք
բազում տողից , զորս ըստ բառիցն շարա-
կարդութեան մարթ էր յայլևայլ միտս առ-
նուլ : Օրինակ իմն յընթեոնուլ ուրուք

« Ըյսօր անճառ լուսոյն ծագումն... »

Գըլխոյն ընտրեալ հօտին փոքու » ...

ոչ ինչ տարակուսեալ երկմտեսցի՝ զի ան-
ճառ ածական է լուսոյն , և ոչ ծագման . և
ընթեալ ածական է հօտին , և ոչ գըլխոյն :

Հ. Ապա ուրեմն բառք յարաշեշտք և
ճախայարաշեշտք, որոյ շեշտք ոչ'ի վերջ
բառիցն անկանին, չմարթին կազմել ան-
դամս .

Պ. Ազգմեն իսկ, այլ զմասն մնացեալ
զկնի շեշտին՝ տալով յաջորդ անդամոյն .
զորօրինակ առնէ Շնորհալին

« Որպէս և յայնժամ ըզնոսին :

Վարեն մինչ յայնկոյս անբընակ :

Որպէս և անդանօր տեսեր » :

Վերջինս այս, և հանգոյն սորին կատա-
րեալ ածանցք, քանզի և 'ի վերջին վան-
կըն շեշտին հանգստեամբն, յաճախ ևս
անդ զործեն զանդամ: Բայց ընդ յարա-
շեշտ և ընդ նախայարաշեշտ բառս նկա-
տելի են ամենայն սերտ կցորդութիւնք
բառից ընդ միմեանս՝ որք շեշտիւ միշտ
կցորդին . զոր օրինակ հայր մեր, ըզհայրն
մեր . Դիմէալ գան, այսչք գան, Լեզէք և, ոչ Եւէ,
Յէզ քամ, յանքն առնէմ, ևն . վասն որոյ խորթ
և անարուեստ կազմի տող՝ որոյ անդամք
'ի վերջն անկանիցին փոխանակ 'ի շեշտն
անկանելոյ բառիցս յայնժամ, յայնկոյս, Իւրա-
քանէիւր ոք, Լոյլ քաւ, քեզի քաւ, մէ Լինիւր, ոչ գի-
քեւ, Բազմամ անգամ, ևն: Վասն որոյ ասելի
է ըստ Շնորհալոյն .

« Տարրն տեղի տայր և լըուէր :

Թէ և բազմամ անդամ ջանայ :

Օ՛խ յորժամ ո՛չ գիտես , կոչիս ։

Չարեացըն մի լինիր նրման ։

Իւրաքանչիւր ոք ըստ կարգին ։

Եւ ըզմեզ ո՛չ թողուլ հայցէր » ։

Իսկ 'ի վերջ վանկից՝ որ և ձայնաւորաւ
բաղկանան՝ բաժանել անդամ , ոչ միայն
խորթ է և անարուեստ՝ այլ և վրիպակ
մեծ և ոչ ուրեք երբէք գտանի առ նախնիս ։
Եւ պատճառն յայտնի իսկ է . զի ոչ եր-
բէք վանկն այն ընդունակ է շեշտի . վասն
որոյ բաժանելի է ըստ Շնորհաւոյն

« Բամեալ 'ի քերըս տարրապէս ։

Որպէս ըզտիպսըն բիբ ալին ։

Երրորդութեանըն միաբուն ։

Յորժամ մարմնովըն մերունակ ։

Արեամբ և ջրովըն զիս լուա » ։

ԴԱՍ Բ

Չափ անդամոց և սողից ։

Հ. Իցեն ինչ սահմանեալ թիւք վան-
կից անդամոցն և սողից .

Պ. Թիւք վանկից միոյ միոյ 'ի սողից
գտանին առ նախնիս մեր 'ի հնդէ մինչև
ցվեշտասան 'ի կիր արկեալ ։ Հինգոտնեանն
չբաժանի սովորաբար յանդամս . զոր օրի-
նակ

« Ի քէն տէր հայցեմ

Ի մարդասիրէդ

Ինձ բրժըշկութիւն .

Ի եր կեանք մեռելոյս ,

Ի յոս խաւարելոյս

Ի զւծանող ցաւոյս » :

Իսկ զայլոցն անդամս ազատ է քերթողն
հատանել ըստ կամի և ըստ ճարտարու-
թեան իւրում յազդս ազգս զեղայարմար
ներդաշնակութեանց : Սովորաբար 'ի հա-
ւասար անդամս բաժանին որք մարթինն .
զոր օրինակ

« Աչ կարօտի | աշխարհ առ տիւ | արե-
գական ,

Եւ կամ լուսին | ուաստեղք 'ի լոյս |
գիշերական ,

Յորժամ ծագէ | լոյսն անմատոյց |
աստուածութեան » :

Բայց և անհաւասար անդամոց բազում
են օրինակք 'ի նախնեաց . զոր օրինակ նոյն
ինքն Շնորհալի զնոյնաչափ տողս բաժա-
նէ այսպէս .

« Ի գաւազանէն | Յեսեայ | ստեղնեալ
Ստեփանոս ,

Ըռաջին պըտուղ | ծառոյն | որ 'ի Գող-
գոթա .

Երփնազարդ պըճնեալ | զեղով | նը-
ման հրեշտակի ,

Բուրուառ ոսկեղէն | խրնկոց | զհոտ
անոյշ բուրեալ .

Ելից աստիճան | գործեալ | զհար-
կանող քարինս ,

Բնդ ինքեան հանեալ | զբազումս |
յերկնային խորանս » :

Հ . Ի թիւս վանկից անդամոցն իցէ
ինչ ազատութիւն քերթողին .

Պ . Եւո , քերթողք մեր երբեմն զտո-
ղից ոմանց զառաջին անդամս միով կամ
երկուք և աւելի ևս վանկիւ պակաս առ-
նեն , և ըսուն զթերի չափոյն կամ զամա-
նակին՝ երկարելով զձայնաւորն , մանա-
ւանդ 'ի հրամայական բայս , 'ի կոչական
անուանս , 'ի միջարկութիւնս , կամ ուր
ուրեք զօրաւորագոյն անկանի շեշտ . զոր
օրինակ

« Ողբացէք եկեղեցիք ,

Հարսունք վերին առաքաստի : —

Բէն տառ չէ բանի սկըսուած ,

Եւլ ակամայ բըռնազօսած : —

Բարձրացուցէք ըզտէր Եստուած մեր
միաբան ,

Մարգարէն յառաջ ձայնեալ տայ ձեզ
հրաման : —

Պուք որդիք նոր Սիոնի նորոյ ծնըն-
դեան ,

Օրհներգութեամբ պատուել ըզսա էք
պարտական : —

Քանզի ոչ նայիմք 'ի սոսկ փայտ եղա-
կան,

Այլ որ 'ի սա է Բանն անեղ մեզյան
դիման: —

Տիմոթէոս որդեակ լիցիս 'ի խրախու-
թեան,

Անամօթ քարոզ խաչին վըկայութեան:—

Բարձրագոյն ձայնիւ գոչէր տէրն 'ի
խաչին » :

Հ. Հարկ իցէ անդամոց ամենայն տո-
ղից զոլ հաւասարաթիւ .

Պ. Ոչ . այլ վայելուչ և կարեւոր ազա-
տութիւն է քերթողին շարախառնել տողս
այլաչափս 'ի քնարական քերթութիւնս ,
որպէս և առ 'ի նախնեաց մերոց բազումք
են մեզ օրինակք .

Եօթնոսնեան և տասնոսնեան խառն :

7 . « Համբառնալով զաչրս մեր ,

7 . Կարդամք առ քեզ մարդասէր ,

10 . Որ յահելակերպ աթոռդ նըստիս :

7 . « Ընդ հովանեաւ աջոյ քո

7 . Պահեա ըզմեզ բազմադուծ ,

10 . Որ յանմարմնական զօրացըդ զո-
վիս » :

Եօթնօտնեան , ութօտնեան և վեցօտնեան
խառն :

7. « Ըհաւոր ես թաղաւոր ,
8. Քրովմէական ձայնիւ օրհնեալ ,
6. Ի յերկինս 'ի յերկրի
8. Եւ յամենայն ժամանակի :
7. « Ըհաւոր ես թաղաւոր ,
8. Որ նորոգես զքո զարարածս .
6. Հաստատես 'ի հաւատս ,
8. Ի գիտութիւն ճշմարտութեան » :

Եօթնօտնեան և վեցօտնեան խառն :

7. « Ըռաւօտեան սուրբ կանայքն
7. Հանդերձ իւղովք և խրնկովք
7. Եկին 'ի սուրբ գերեզմանն ,
7. Եւ ողբալով խրնդրէին
6. Օանմահ փառաց թաղաւորն :
7. « Ըստուածասէր սուրբ կանայք ,
7. Փութացարուք հետեւեալ ,
7. Պատմող լինել Պետրոսի
7. Եւ Յովհաննու սիրելւոյ ,
6. Յարեաւ փառաց թաղաւորն » :

Ըստ այսմ օրինակի մարթ է քերթողին
ղամենայն խառնս ներդաշնակաւորս յօրի
նեւ յազգի ազգի այլաչափ տողից :

ԴԱՍ Գ

Յանգ տողից ։

Հ. Օրէն իցէ առանց հանդստի իմաստիցն աւարտել զտողս .

Պ. Սովորաբար ոչ է օրէն սկսանել իմաստ ինչ 'ի միում տողի, և աւարտել զայն 'ի միւսումն , և մանաւանդ 'ի մասին ինչ միւսոյն, այլ 'ի յանդս տողից զհանդիստ իմաստիցն պատկանել զոր օրինակ

« Ռահեալ սրբոցըն լուսավառ,
Գնասցեն յերկինս 'ի տունն անճառ .

Սա միջակին է խրատ մարդոյս ,

Յորժամ շարժի ախտիցըն բոյս » . Եւրհ ։

Բայց մարթ է հանճարով և ճարտարութեամբ զհակառակն ևս վայելչապէս 'ի կիր արկանել, շարայարելով առանց հանդըստեան զտողս ընդ իրեարս, որպէս ուրեք ուրեք առնէ Դորհալի .

« Եւ ոչ յերկրորդ կամ յերրորդին

Պահու , սպասեմ զալոյ քոյին ։ —

Երկրորդադեալ յանմարմնական

Չօրացն, ընդ Հօր և սուրբ Հոգին ։ —

Բստ լի ամաց քոյ երեսնից

Գրեցան և տունքըս զովեստից

Ի հիւանդոտ և ցաւալից

Լնձնէ, յաւուրըս քառամանից : —

Նրուսաղէմ քաղաք մեծի

Թաղաւորին երկնաւորի : —

Ի յԱբղարէ Թաղաւորէ

‘Նոցունց’ շինեալ ես լինէի : —

Թէ չէք հընար ‘ի փորձանաց’ որ մար-
դոյ դան՝

Փրրկիլ ումեք, քան աղօթիւքըն մաք-
րական : —

Բարձրագոչ ձայնիւ զոչէր տէրն ‘ի խա-
չին

Օհլիէլին, և աւանդէր առ Հայր զհո-
ղին : —

Այլ և ըզծանր և ըզնրսեմ կիրս մար-
մնական

Նդեալ ‘ի բաց, Թռիցուք այսօր յերկ-
նից կայան : —

Տէր իմ, ընդէր վերք ‘ի քո ձեռս ան-
պարտական ...

Պատասխանէ . Յիմ սիրելեացն ‘ի
Հրէաստան

Նս ընկալայ, և զայս պահեմ ‘ի յա-
պագայն » :

Հ . Օխնչ է յանդն .

Պ . Նմանավերջութիւն երկուց կամ
բազում տողից ոտանաւորաց :

Հ . Օրէն իցէ անյանդ յօրինել տաղս .

Պ . Նւ կարի իսկ քաջ, մանաւանդ առ

մեզ, զի ոտանաւոր մեր և առանց յանդիցն
խակ նմանութեան զանազանի բաւականա-
պէս 'ի հետեակ բանէ : Առ այս և 'ի
շարականս մեր և այլուր բազումք են օրի-
նակք . զոր օրինակ

« Նորահրաշ պրսակաւոր
Եւ զօրագլուխ առաքինեաց ,
Վարեցար զինու Հոգւոյն
Արիաբար ընդդէմ մահու .
Վարդան քաջ նահատակ ,
Որ վանեցեր ըզթըշնամին ,
Վարդագոյն արեամբ ըդ քով
Պրսակեցեր զեկեղեցի » :

Ուր , որպէս քաջ տեսանի , ներդաշ-
նակութիւն մեծ առանց յանդիցն նմանու-
թեան յօրինէ քերթողն որպէս և յամե-
նայն տաղին : Բայց գեղեցկութիւն մեծ
և առաւելագոյն յոյժ ներդաշնակութիւն
յօրինեն յանգք , մանաւանդ ճարտարու-
թեամբ և ըստ կանոնաց 'ի կիր առեալ :

Հ. Ո՞ր իցեն կանոնք յանդիցն նմանու-
թեան .

Պ. Եթէ 'ի պարզ ձայնաւոր յանդիցի
տողն , այն և եթ ձայն բաւական է . զոր
օրինակ

« Ո՞ւր են գահոյք թագաւորի
Վաղարշապատ քոքաղաքի .
Կամ նախարարքն ո՞ւր արքայի ,

Այրարատեանը գաւառի .

Ո՛ւր զօրականքն յասպարիզի

Կամ լեզէոնքն 'ի ճակատի .

Ո՛ւր մեծամեծքն 'ի բազմոցի ,

Կամ ո՛ւր սեղանն ամենալի » . Եւրհ ։

Բայց լաւ ևս յօրինի յանգն և ճոխ , եթէ
գէթ և նախադաս բաղաձայնն՝ որ զվեր-
ջին վանկն գործէ՝ նոյն իցէ կամ լծորդ .
զոր օրինակ

« Որ քեզ հասին յայնլմ վայրի

Բոլոր ամէն մասունք չարի : —

Վասն իմ 'ի լաց նիստ և 'ի սրդի ,

Շարժեա 'ի յողբ զամէն հողի : —

Եւն էապէս մեզ քարոզէ

Օ, Որէնն ուսեալ 'ի Մովսիսէ » ։

Իսկ եթէ 'ի բաղաձայն յանգիցի տողն ,
հարկ է զի նախադաս ձայնաւորի նոյն
իցէ ամենեին , և բաղաձայնն՝ որ զկնի՝
կամ նոյն և կամ գէթ լծորդ . ապա թէ
ոչ , չէ բաւական : Լաւ ևս և ճոխագոյն՝
գործի յանգն , եթէ բաղաձայնն ևս՝ որ
յառաջէ քան զձայնաւորն զայն՝ իցէ նոյն
կամ լծորդ , այսինքն եթէ վերջին վանկն
ողջոյն նոյն իցէ . զոր օրինակ

« Ելրջին կոծով գնացողքն դարչ ,

Կապար մեղացն անկցին 'ի քարչ : —

Հանգչելասէ 'ի չար ախտէն ,

Օ՛անիր թէ մերձ է որ դատէն : —

Նորոգ , ասէ , երիտասարդ
Օխմաստուծին զգեցիր քեզ զարդ : —

Սատուցանէ քեզ օրինակ

Օորս 'ի մանկանց բարեաց ունակ ,

Բզ՛ականիէլ մանուկ յըստակ ,

Որ և ցանկայր նըմա հրեշտակ » :

Համառօտ ասել , որչափ առատագոյնք
իցեն նոյնատառք յանդից , այնչափ ևս
առաւել գեղեցիկ է յանգն . որպէս զի
եթէ կրկին վանկք 'ի յանգս գիպեսցին
նմանք , ախորժելի յոյժ զործի ներդաշնա-
կուծին . զոր օրինակ

« Ի ին լուր , ասէ , հօր քո խրատու ,

Յորմէ շահիս բան լուսատու : —

Եւ թէ մըտօք ես բուծ և գուլ ,

Ջանիւ զիմաստըս կեր և կուլ : —

Ի ուր և անսա իմում բանիս ,

Նրանելի և մեծ լինիս

Եթէ զերկիւղ տեառն ուսանիս : —

Նըմանաբար խորհուրդ խորին

Յայտնէ և միւս անուն նորին : —

Սերժէ 'ի բաց զախտըս տարտամ ,

Գործով բարեաց առնէ փարթամ » :

ԴԱՍ Դ

Հ. Խիստ թուի այդքան երկիւղածու
 թիւն 'ի յանգս, ուր Շնորհալին մեր քաջ
 տաղաչափ 'ի գեղեցկագոյն տաղս իւր 'ի
 յանդ ածէ զքառքս «Է՛ր ընդ զօրաւոր, սափա-
 ընդ Գէրաիայ, անէրբ ընդ անպարտէր, այլով-
 քըն հանդերձ. զոր օրինակ

« Որպէս զայդի մեծ տաշտաւոր. . .

Կամ բարունակ ողկուղաւոր,

Իբր 'ի յանկեան տունկ սորեկ որթ

Տեղւոջ պարարտ և զօրաւոր :—

Թէ և մեռայք այժմ 'ի մարմնի,

Կեանք առ Քրիստոս ծածեալ ունիք :—

Եւ այս 'ի յամս էր ոչ սակաւ

Այլ քառասուն կամ գերակայ :—

Ապա զաւանսըն պարագայ,

Որ շուրջ գինե կային 'ի ճահ,

Աւերեցին և քանդեցին,

Հողաբլուր թողին գնոսա :—

Այլ անվախճան է և աներբ

Եւ յաւիտեան անպարտաբեր :—

Անյաղթելի սուրբ զօրութիւնք

Ի յարարչին փառատրութիւն » :

Պ. Վեր 'ի վերոյ հայեցեալ 'ի տողսդ,
 թուի ազատութեամբ վարեալ քերթողին.
 այլ յընթեանուն գնոսա ուշիւ, կատա-

բեալ նոյնայանգութիւն ազգի լսելեաց :
Քանզի յառաջնումն թ աբ բառին խառ
նեալ ընդ յաջորդ տիւնն՝ մնայ աբ . յեր
կրորդումն 'ի հաբէի զկնի ունելով զ ի բա
ռին կէանս , գործէ ընդ նմա զյանդս ի նոյն
ընդ ես . իսկ յերրորդումն , 'ի չորրորդումն
և 'ի հինգերորդումն տառքս ա , է , Բ , + ,
կցին ընդ ձայնաւորս յաջորդ տողիցն , և
մնան յանգքն նմանաձայն :

Ապաքէն երեւի ուրեք ուրեք և առ նախ
նի քերթողս մեր կարի իմն ազատութեամբ
զանբաղազոյգս 'ի յանգից 'ի մի լծորդել .
որպէս աւ ընդ աբ , եւ ընդ եբ , աբտ ընդ
աբ , աւ ընդ այս , աւտ ընդ աւտ , աւնո , աւ ընդ աւ ,
աբ ընդ աբ . և այլ այսպիսիք . բայց
այսոքիկ չեն հետեւելի , այլ մանաւանդ
զգուշալի են , բաց 'ի լծորդ տառից՝ որ
վայելչապէս կազմեն զնմանաձայնութիւն
յանգից . զոր օրինակ

« Այեաց և տես , ասէ , զՅովսէփ
Բղհրեշտակաց նրմանն 'ի դէպ :
Ում թէ սրբախ լինիս 'ի յոյզ
Եւ տաս աճել իբրեւ ըզրոյս ,
Օհողիդ մաքուր պահէ և լոյս : —
Օի մի կրեսցես զոր ասաց տէր ,
Օտանջելն 'ի հուրըն մահաբեր : —
Ճէն ճառագայթ առ 'ի սրբաէդ .
Ասէ , ծագեա լուսոյ հանդէտ : —

Յեկեղեցիսըն խաւարած

Յայնժամ վառի լոյս կանթեղաց —

Աէր աշխարհիս այս ախտաշարժ

Ըտել խրատէ զաղտեղի դարշ » :

Ըյսպիսի յանգք կազմեալք 'ի լծորդաց
գեղեցիկք են, որպէս ազգումն իսկ լսելեաց
վկայէ :

Հ. Իցէ՞ ինչ այլ նկատելի 'ի յանգս բաց
'ի նմանաձայնութենէ :

Պ. Ըյո ամենեւին, զի թէպէտ և ամե-
նեւին նմանաձայնք իցեն, այլ ոչ այնպէս
զուարճացուցանեն զմիտս՝ եթէ իցեն նոյն
մասունք բանի նոյնահոլովք, կամ յար և
նման միմեանց ածանցեալք, զի ոչ է ճար-
տարութիւն քերթողի յօրինել տողս հան-
գոյն այսոցիկ .

« Օբանս բարիս հեղ 'ի լեզուէդ ,

Օողորմութիւն 'ի ձեռանէդ : —

Մինչդեռ յիշեմ զօրն ահագին ,

Եւ զառաւօտըն մըթաղին : —

Որպէս այդի մեծ տաշտաւոր

Կամ բարունակ ողկուզաւոր : —

Չայնս ահագինըս հընչէին ,

Մինչ զի զերկիր դըղըրդէին

Մի տըրտմիցիք այլազգաբար ,

Օերդ հեթանոս կամ հրէաբար » :

Օի թէպէտ և գեղեցիկք են տողքս ,
այլ ոչ որպէս այլուր նոյն քերթող յայլ և

այլ մասանց բանի և յայլ և այլ հոլովոց յօ-
րինէ յանգս . զոր օրինակ

« Բայց և ծնողաց մեր հանդերձ քերք

1 Իցի յիշումն յաւուրն աներբ : —

Սա միջակին է խրատ մարդոյս ,

3 Զորժամշարժի ախտիցն բոյս : —

Բաբունական սիրոյն տիպար

Կացուցանէ անմիջաբար : —

Մեծին ծագմամբ չփայլեն այլում ,

Մինչ փայլակէ լոյսն անպատում : —

1 Կայն ճանապարհըն հետեւել

Տանի 'ի գուբ խորին և անել : —

Նըմանաբար խորհուրդ խորին

3 Զայտնէ և միւս անուն նորին : —

Սիրոյ 'ի բաց լեր աշխարհիս ,

Եւ յԼստուծոյ սէրն վառիս :

Ի ցասմանէ դու 'ի բաց լեր ,

Եւ մի ըզբանքս թունաբեր

Ըս 'ի սրբտէգ յառաջ բերեր : —

Պըրտուեայ տապանն , ասէ , զՄովսէս

Ետ 3 ակովբայ զարմին հանդէս » :

3 Զայսմամենայնէ 'ի միտ առնուլ է , զի
տաղքն այնոքիկ միաձայնք յանդեալք ծայր
'ի ծայր 'ի սեռական անուանս Խոհանին ,
Վիմին , Սիռնին , Կոյին , Կապարանին , Լն , Կամ
'ի բայս անկատարս Կապնապէին , Գնային , Գ-
ւէին , Դոփային , Գնւէին , Դշտէին , Խիւախէին Լն ,
ձանձրալի են , թէպէտև 'ի քերթողաց

տառջնոց 'ի կիր առեալ . զի նորին իսկ ուր առաւելագոյն ուշիւ և արուեստաբար տաղաչափել կամին, փոխեն զյանդս, և զեղեցկայօրէն կազմեն տաղս նախանձելիս քերթողաց :

Իսկ զնոյն բառս, կամ զբարդեալս 'ի նոցին բառից, կամ զբարդս ընդ արմատս իւրեանց յանդել, բնաւ և հակառակ է արուեստի . վասն որոյ ոչ են ըստ օրինի տողքս .

« Օ՛րովուն հրաման Մովսէս քե տայ ,
Բայց տէրըն քե խրախոյս մեզ տայ : —

Փոխի 'ի ցօղ զըւարթարար ,
Որ անյուսիցն է տըրտմարար : —

Օ իմաստութիւն զգեցիր քեզ զարդ ,
Մի զպատմութեան ըս բազմաշարդ : —

Որպէս այդի ողկուզալի ,
Կամ ձիթենի պըտղով 'ի լի » :

Բայց նոյն բառ ըստ ամենեւին այլ և այլ նշանակութեան, կամ որոյ բարդութեամբ փոխեալ իցէ նշանակութիւն, և կամ բայ ընդ անուան՝ յորմէ ածանցեալն իցէ՝ կազմեսցէ զյանդ, ըստ արուեստի է . զոր օրինակ

« Թաղաւորըն կամարար ,

Որ զՄարեմանսն ուրախ արար : —

Օ ի մերկ յայտնեաց զայն միաժին Որ
դին և բան ,

Արդ ժողովուրդ սարսափեցիս՝ լռեալ զայս բան : —

Բամեալ 'ի քերըս տարրապէս

Սուրբ հոգեոր բանըս պէսպէս » :

ԳԱՍ Ե

Քանակ բառից :

Հ. Օ՛խնչ է, և ո՞րպէս չափի քանակ բառից .

Պ. Քանակ բառից է երկարութիւն և սղութիւն շ ձայնաւորի, յորմէ չափի թիւ վանկից : Օ՛խ ուր երկարի սա 'ի մէջ բաղաձայնից, վանկ գործէ. իսկ ուր սղի, չհամարի 'ի վանկ. վասն որոյ մի 'ի կարեւորագոյն հմտութեանց տաղաչափին է գիտել՝ ուր ձայնաւորս այս սղի կամ երկարի, և ուր ազատ է առ երկաքանչիւրսն :

Արդ ըստ դեղեցիկ կշռութեան չափուց Շնորհալոյն, ուր 'ի վերջս բառից զկնի բաղաձայնի յաջորդէ « գիմորոշ կամ յոքնակի, չսղի՝ եթէ ոչ զհետ դայցէ ձայնաւոր՝ կամ տառքս , , Է : Այլ եթէ բաղաձայնն նախադաս « տառին՝ իցէ մի 'ի նայից Ն, Ը, Մ, Զ, Է, Ը, Գ, մարթի սղիլ և առաջի բաղաձայնի, մանաւանդ եթէ նայ իցէ և

բաղաձայնն այն յաջորդ: Այս ամենայն
երևի յօրինակսդ .

« Բնդ սանդղաձև բանքս քոյին :

Օճնկեալս 'ի մեղս անդրնդային :

Երանեցեր զորս 'ի բարին :

Առ դրունս լուսոյ առաւօտիդ :

Սինչ 'ի յականջս հընչեալ ուժգին » :

Օսոյն է իմանալ և վասն դիմորոշին Դ,
որ չսղի՝ թէ չյաջորդէ ձայնաւոր . իսկ
դկնի միոյ նայ տառի մարթի սղիլ զոր
օրինակ .

« Օներոյ բնութիւնըդ շարժեցին :

Յորդեգրութիւն հօրըդ վերին :

Անապական ազդ երկնային :

Քանզի ըզտէրդ իւրեանց տեսին :

Բզքեզ որ դանձդ ես երկնային :

Օնորս ուսուցեր բանդ 'ի մարմին :

Բացիր զբերանդ աստուածային :

Այլ որ նըստիսդ յերկնից երկին » :

Իսկ եթէ սղելովն գուցէ վտանգ շփո-
թելոյ ընդ այլ բառս՝ չսղի . որպէս մար-
թին շփոթիլ Բանբ, շանբ, Տարբ, ընդ Բանբ,
շանբ, Տարբ: Օայս շփոթումն բառից ըստ
տեղւոյն դիտելի է և 'ի « և » որպէս մար-
թին շփոթիլ Վարբ, պարբ, զարբ, Բաւարբ, ա-
ւարբ, ընդ Վարբ, պարբ, զարբ, Բաւարբ, ա-
ւարբ :

Հ. Օխարդ փոփոխէ զքանակ բառից
տառս կամ նախդիրս և .

Պ. Բնդ բաղաձայնս, մանաւանդ բազմաւանկ բառից, սղի սովորաբար՝ եթէ նախադաս բառն յանդի 'ի ձայնաւոր, զոր օրինակ

« Եւսաւորեա զխաւարս անձին :

Օ. Ի զթագաւորդ ընդունիցին :

Օ. Ի զգուշացայց աւազակին :

Ինձ պարգեւեա զքեզ ձիր շնորհի » :

Իսկ եթէ նախադաս բառն յանդի 'ի բաղաձայն, ազատ է 'ի սղի կամ 'ի վանկ կազմել : Օչոյն է ասել և ևս, եթէ շ բնական իցէ. զոր օրինակ

« Կոչել զգրացիս գերաշխարհին :

Օ. Ի կատարեալ էառ զընութիւն :

Եւարդոս քրքրում զմուռ ընդ հալուին :—

Օ. Գետտ արկանէ տղայոց բեհեզ,

Օ. Հնազանդ լինելուն հօր և հեզ » :

Բայց ընդ միաւանկ բառս, և յորժամ զինի ունիցի կրկին բաղաձայն սղելի, սովորաբար չսղի, եթէ ոչ միաւանկիցն սկզբնատառք իցեն, կամ և. զոր օրինակ

« Օրածկեալ ըզզլուխըդ կըռփէին :

Գեր 'ի վերոյ քան ըզընութիւնս :

Եւ տաս աճել իբրև ըզըոյս :

Մերժել ըզչարն ատելութեամբ,

Գըրկել զբարին սիրելութեամբ :—

Եւ ըզսնապարծ բան յիմարին » :

Ուրեք ուրեք չսղի և ընդ ձայնաւորի, փ

« Ընող ըզթագն և զգաւազան :
 Հիւսէ ըզմեզ ընդ նոյն սիրով :
 Խրատէ ըզքեզ մի յաչաղել :
 Կամ պետութիւն իշխանական
 Թէ ընկալցիս դու ըզմարդկան » :

Բայց հասարակաբար դիտելի է, զի ուր ուրեք ազատ իցէ ամենեւին սղելն կամ երկարել, լաւ է երկարելն քան զսղել. զի որովհետեւ բաղաձայնք լեզուիս յոլովք են, պարտ է քերթողին զգուշանալ 'ի յաճախելոյ և ևս զնոսին, զի մի գժուարալուր լիցին տաղքն լսելեաց :

ԴԱՍ Զ

Նայ տառք . — Զուգադրութիւնք բաղաձայնից :

Հ. Օնչ կանոնք իցեն երկարելոյ և սղելոյ շ ձայնաւորի առաջի նայ բաղաձայնից.

Պ. Զորժամ նայ բաղաձայնքս ն, ր, ո, ւ, շ, հանդիպին 'ի սկիզբն բառից զկնի այլոց նայ կամ թաւ բաղաձայնից, որպէս Բն, Բր, Գն, Գր, Գւ, Դր, Ըն, Խր, Էր, Կն, Կր, Ըն, ան, ար, ան, ար, ւն, ւր, սո, փորաբար սղին. զոր օրինակ

« Սքիպեաց անապարծ իւրով բանիւ :

Օ՛րնչ յանբնականն որ ախտասցին :

Չեղէ նմանող քում ծառային » :

Բայց եթէ յաջորդ ձայնաւորն իցէ երկ-
բարբառս — , — է , — է , ոչ ևս սղի. զոր
օրինակ

« Եւ իբրր ճրագ ընդ գրրուանին :

Ի զգրրգուութիւն կրուասիրին » :

Իսկ 'ի միավանկ բառս եթէ ունիցին
և կամ 'ի նախդիր, յայնժամ սղին սովորա-
բար. ապա թէ ոչ, կարեն լինել երկար կամ
սուղ ըստ փափկութեան կամ թանձրու-
թեան նախադաս վանկին։ Օ՛ր եթէ նա-
խադաս վանկն իցէ թաւ ինչ կամ խիստ,
չսղին. իսկ եթէ պարզ իցէ ձայնաւոր կամ
յանգեալ 'ի բաղաձայնքս Ն, Է, Տ, Կ, յ, և մար-
թին սղիլ։ Աոյնպէս եթէ նախադաս բա-
ղաձայնն իցէ նոյն ընդ սկզբնատառ սղելի
բառին. զոր օրինակ

« Եւ ոչ տըհաս տըղայն 'ի նմին :

Արք անադան գրնել գնացին :

Պահանջեցեր զկնի նորին :

Նաճկեալ ըզգլուխըդ կըռփէին :

Օ՛ր հնար լիցի ոգւոյս ստորին :

Ս'ի արտաքոյ մնար հեղգութեամբ :

Խորասուզեալ մանկանցն 'ի յուխ

Խրատ ընծայէ սա հոգեբուխ » :

Հ. Օ՛րնչ ապա եթէ 'ի վերջին վանկ
բառից դիպիցին նայ տառքդ .

Պ. Ի յառաջել նայիցն՝ զկնի ունելով

զայլ բաղաձայնս, սղին. որպէս Բանք,
Գոնդ, զարդ, արբ, կէղք, արբ, Գոնդ, Եւթ, Լէն:
Իսկ ՚ի հետեւել նայիցն՝ յառաջոյ ունե-
լով զայլ բաղաձայնս, ոչ սղին՝ եթէ չյաջոր-
դեսցէ անմիջաբար ձայնաւոր, կամ տառքս
,, Կ. զոր օրինակ.

« Յօղէր արտօսըր ցաւադին

Սայր տեառն՝ որ կայր մերձ առ խաչին:—

Բայց ինքն ինքեան անտեսանայ:

Եւ ինքըն գուլ և ոչ սրանայ:—

Դուռըն բանայ քեզ զիտուծեան:

Եւ հրէական ազգըն կոծին:

Բզչափ մեղացն որով ստեցին:—

Երբեմն էաք մեք ըղձալի,

Բայց այժմ եղաք յոյժ եղկելի:—

Եւ մասն եղէ անձամբ անձին:

Որք զեզն յառաջ պաարաստեցին »:

Եթէ զկնի վերջին նայիցն կայցէ դիմո-
րոշինչ, , Դ, Զ, նայքն սղին, և դիմորոշքն
ոչ. որպէս այժմէս, Կամբըդ, Յեռնէն, ասպըն.
զոր օրինակ.

« Բախեմ ըզդուռնըգ երկնային:

Բուռըն հարից տեառնըդ ոտին »:

Հ. Իցեն և այլ զուգադրուծիւնք բա-
ղաձայնից սղելիք.

Պ. Սղին սովորաբար և բառք, որոց
սկզբնատառք իցեն սփ, սփ, սի, սպ, սն, սփ,
սի, իփ, պս, փս. զոր օրինակ.

« Ի զուտոյ սկըսաւ ասէ ստեղծուած : —

Ս'ի դատեցայց ընդ սպանողին ,

Բ'նդ փայլականըն ստորանկին : —

Կտաւոց մահուն մարմնապատար :

Օքան հին և նոր կտակարանին :

Սխալեաց կամաւ 'ի յերկրորդին » :

Բայց այսոքիկ 'ի միավանկս ոչ սղին ,
եթէ անմիջապէս չիցէ նախադաս ձայնաւոր ինչ կամ նայ և կամ բաղաձայն ինչ նոյն ընդ սկզբնատառ սղելի բառին , զոր օրինակ .

« Քանզի է սկիզբն իմաստութեան :

Եւ քսակըն հին փոփոխեսցին » :

Այսպէս և բառքս իշխակ , պշխակ , շտիւն ,
ևն , սղին , 'ի իշակ , 'ի պշակ , 'ի շտիւն , 'ի պշխակ ,
և այլն :

Ի զուգադրութեանց աստի այնոքիկ՝ որ
'ի սկիզբն իւրեանց ընդունին զձայնաւորն
չ , եթէ զկնի երկուց բաղաձայնիցն յաւել-
ցի միւս ևս նայ՝ տակաւին սղին . զոր
օրինակ , 'ի սփնանել , 'ի սփրոնի , ևն : Իսկ
եթէ զձայնաւորն չ ոչ 'ի սկիզբն՝ այլ 'ի
մէջ երկուց բաղաձայնիցն ընդունին , ոչ
սղին . զոր օրինակ իշփրափել , շեփաւի , և այլն :

Այսպէս և այլ ամենայն զուգադրու-
թիւնք երից բաղաձայնից ոչ սղին , և սլա-
հանջեն զձայնաւորն չ :

Իսկ զուգադրութիւն կրկին թաւ բա-

դաձայնից 'ի սկիզբն բառի ոչ սղի , բայց
եթէ նախադաս տառն իցէ ձայնաւոր կամ
'նայ' ընդ որ հեշտեալ կցեսցի մին 'ի բա-
ղաձայնից անտի . որպէս 'ի Վայո-Ռիւն , 'ի
Տասնէլ , 'ի Նիսնէլ Վինու , 'ի Դժ-Խոյ , 'ի ԳԲԻ , յի-
մանալի Վասիւ . զոր օրինակ

« Այլ գլարուծեան պտուղս առաջին :

Սինչև քակել շտեմարանին :

Ի մարտ մըտելն ընդդէմ տկարին :

Շինեալ 'ի գիրկս իմ չքեղաւոր :

Եւ վասըն թքոյն 'ի յիս գըծա » :

Այլ յոյժ զգուշութեամբ , և դուն ուրեք
առ հարկի և եթ վարելի է ազատութեամբքս ,
զի գծուարին իսկ է անսայթաք հնչել զայնս :

ԴԱՍ Է

Սղութիւն նախադրութեանցս Ընդ , Ըստ :

— Սղութիւն ձայնաւոր տառից :

Ն . Ո՛ւր օրէն իցէ սղել զնախադրու-
թիւնքս Ընդ և Ըստ .

Պ . Ընդ միայն , ուր առաջի կամ զկնի
ունիցին ձայնաւոր . զոր օրինակ

« Օ՛ի ընդ փեսայիդ 'ի յառադաստ :

Բ՛նդ առաջ նորա թըռչիս ամպով :

Դարձեալ ասեմք ըստ անառակին :

Բ՛ստ արարչութեան երէց որդին » :

Կայ սղեալ և առ և և ճտառիւք, զոր օրինակ
 «Ր՝ ստ հոգւոյն շնորհացըն եօթնարփին:
 Ըռեր մարմին ըստ մերոյ բնութեան:
 Սիւն՝ յորը նդհանուրըս հաստատեալ»:
 Օրս առ հասարակ զրելի է ըստ նախ
 նեաց այսպէս.

« Օյ նդ փեսայիդ 'ի յառազաստ :
 'Դ առաջ նորա թըռչիս ամպով :
 Դարձեալ ասեմք 'ստ անառակին :
 'Ստ արարչութեան երէց որդին :
 'Ստ հոգւոյն շնորհացըն եօթնարփին:
 Ըռեր մարմին 'ստ մերոյ բնութեան:
 Սիւն՝ յոր 'դհանուրըս հաստատեալ » :
 Հ. Բաց 'ի ձայնաւորէս ը, մարթիսդել
 երբէք զայլ ձայնաւորս .

Պ. Մաղիստրոս և Շնորհալին երկա
 վանկ առնեն զՍահռէլ. երեւի և այլ ուրեք
 ուրեքազատութեամբս այսուիկ վարեցեալ
 նախնեաց, զՎեհաբեա եռավանկ առնելով,
 և զԴաշեալ երկավանկ, և այլն : Բայց ըստ
 օրինի երկբարբառքս ուս, ուե, ուի, 'ի բազ
 մավանկ բառս սղին. զոր օրինակ լւանալ,
 զուարեան, նոսաբէլ, զուարճանալ : Իսկ յորս
 չիք այլ վանկ բաց 'ի դոցանէ, և ոչ նախ
 դիր, երկավանկ վարին սովորաբար՝ փո
 խելով զ' 'ի ը. զոր օրինակ լւու, նւուգ,
 զւարեւ, զւարճ, և այլն :

Դարձեալ և ու կամ լոկ - եղեալ փո

խանակ Եւ ընդ ձայնաւորս, միշտ սուղ է.
զոր օրինակ

« Վասն իմ 'ի լաց նիստ ու 'ի սրդի,
Կականալիր ու ողորմելի : —

Ո՛ւր են խընկոցն 'ի քեզ բուրմունք,
Ըներեոյթ ւ երեւելի » :

Կայ սղեալ և ընդ 3 տառին, զոր օրինակ

« Եւ իմաստուն ւ յիմարեցայ :

Թէպէտ ւ յերկինս հողիքն ելին » :

Եւ ուրեք զի 'ի հանդիպել երկուց ձայնաւորաց, մանաւանդ նմանեաց, մին 'ի վերջ նախորդ բառի և միւսն 'ի սկիզբն յաջորդին, յապաւի մին 'ի սոցանէ կամ սղի. զոր օրինակ

« Օ՛ի մի սոցունց արկցիս տապաստ :

Եւ յսոքիկ են ընդ հանուր կանոնք. քանակի բառից մերոց : Եւ պարէն գտանին և այլ խոստորմունք ինչ և համարձակութիւնք. քերթողականք. այլ զայս ամենայն սովորութիւն և կրթութիւն ուսուցանեն, և մանաւանդ զայն, թէ որ 'ի սոցանէ ընդունելի իցէ կիրթ ախորժակաց, և որ զգուշալի :

ԴԱՍ Ը

Սահման և սկիզբն բանաստեղծութեան, և զանազանութիւն նորա 'ի տաղաչափութենէ :

Հ. Իցէ՞ ինչ զանազանութիւն ընդ տաղաչափութիւն և ընդ բանաստեղծութիւն.

Պ. Եւ իսկ, և այնչափ՝ որչափ ընդ հոգի և ընդ մարմին. քանզի տաղաչափութիւն ոչ այլ ինչ է, բայց նիւթական կազմութիւն տողից և տաղից, և իբր մարմին քերթուածոցն. իսկ բանաստեղծութիւն՝ իբր շունչ իմն և հոգի նուցա, այսինքն են իմաստքն և տիպք կերպարանաց բանիցն՝ որ 'ի առդանդ և 'ի տաղս բովանդակին. վասն որոյ մարթի գոլ ումէք քաջ տաղաչափ, առանց գորոյ բանաստեղծ. և ընդ հակառակն իսկ մարթ է բանաստեղծել առանց տաղաչափութեան, թէպէտ և ճահաւորադոյն և բնիկ լեզու քերթողին իցէ տաղաչափելն :

Հ. Ո՞րպէս ապա սահմանի բանաստեղծութիւն.

Պ. Ոմանք ըստ Արիստոտէլի և ըստ Պլատոնի սահմանեն զայն 'ի կեղծիս. այլ կեղծիք ոչ յամենայն քերթութիւնս ունին զտեղի. որպէս ահա 'ի նկարագրական քերթուածս ինչ կեղծիք և ոչ մի ինչ գտանին : Այլ սահմանեն զայն 'ի նմանութիւն բը-

նութեան, այլ նմանութիւնս այս չէ ինչ բա-
նաստեղծութեան և եթ սրահեալ, այլ և ա-
րուեստից բազմաց և արձակ շարադրածոց
սեփական է նմանել բնութեան : Այս ու-
րեմն ճշգրիտ ևս այսպէս սահմանի բա-
նաստեղծութիւն. հոգեշարժ բարբառ երե-
ւակայութեան և սրտի, յաճախադոյնս չա-
փով և թուով արտայայտեալ :

Հ. Ո՞րպէս սկիզբն եղև բանաստեղ-
ծութեան .

Պ. Յոյնք համարին զ[Արփէոս՝ զ] ինոս
և զ[Կուսէոս գտիչս քերթութեան, զի
սորա առաջին քերթողք անուանիր յԱլլա-
դա կացին, բայց քերթողութիւն յառաջիակ
էր յոյժ քան զնոսա : Քանզի բանաստեղ-
ծութիւն բնածին է՝ ի մարդ, և հոգիահրաշ-
լինել նորա և ՚ի յուզել խանդիցն՝ ոչ ևս
բաւէ նմա սովորականն բարբառ, այլ
արտաբերեալ իմն յանձնէ, և ՚ի բերումն
կրիցն թողեալ, յաճախէ իմաստս վսեմս
և գեղեցիկս, ձևս մեծավայելուչս և
ազնուականս, սղատկերս և նմանութիւնս
կենդանատիպս, անցանէ ընդ էբս առ-
հասարակ, և զամենայն մեծութիւնս բնու-
թեան ՚ի կիր առնու առ ՚ի նկարագրել
զկիրս իւր . և այս իսկ է բանաստեղծու-
թիւն : Այլ վսեմականիս այսմիկ և անսովոր
կերպարանաց բանի ոչ ևս ՚ի ճահ դալով

արձակ բարբառոյ, բազում այն է՝ զի
բանաստեղծն զթիւ և զյանդ առնու իւր
'ի զօրավիդն, և կամ դէթ զչափ ինչ վեր 'ի
վերոյ : Օայս ամենայն է տեսանել յերգս
բազումս վաղեմիս :

Օրինակ իմն Մովսէս յանցս Նարմիր ծո-
վուն հիացեալ ընդ աստուածահրաշ սքան-
չելիսն, և մանաւանդ 'ի նկատել հոգւովն
զազատութիւն ազգի մարդկան 'ի դերու-
թենէ գիւին՝ որոյ օրինակ և եթ էին սքանչե-
լիքն, տես որպիսի իմաստս և ձևս բանից
առ յոյժ հիացմանն 'ի կիր արկանէ .

« Օրհնեսցուք զտէր, զի փառօք է փա-
« ռաւորեալ. զերիվարս և զհեծեալս նոցա
« ընկէց 'ի ծով... խորք ծածկեցին զնոսա,
« ընկլան յանդունդս իբրեւ զվէմս :... Աջ
« քո տէր փառաւորեալ է զօրութեամբ
« իւրով, աջ քո տէր խորտակեաց զթըշ-
« նամին . առաքեցեր զբարկութիւն քո,
« և եկեր զնոսա իբրեւ զեղէզն, և հող-
« մով սրտմտութեամբ քո պատառեցան
« ջուրք, պաղեցան որպէս պարիսպ ջուրք,
« պաղեցան ալիք 'ի մէջ ծովուն :... Ասաց
« թշնամին . հալածեցից և հասից, բա-
« ժանեցից զաւարն, և լցուցից 'ի նոցանէ
« զանձն իմ :... Առաքեցեր զհողմն քո, և
« ծածկեաց զնոսա ծով. ընկղմեցան որպէս
« կապար 'ի ջուրս սաստիկս : Ավիցէ նման

« քեզ յաստուածս տէր , և կամ ո՞վ նմա ,
 « նիցէ քեզ փառաւորեալդ 'ի սուրբս սքան ,
 « չելի փառօք , որ առնես զնշանս . ձգե ,
 « ցեր զաջ քո , և եկուլ զնոսա երկիր : . .
 « Առան ազգք , և բարկացան , և երկունք
 « կալան զընակիչս քանանացւոց : . .
 « Անկցի 'ի վերայնոցա ահ և երկիւղ . մե ,
 « ծուլթեամբ բազկի քո քարասցին , մինչև
 « անցցէ ժողովուրդ քո տէր , մինչև անցցէ
 « ժողովուրդ քո այս՝ զոր ստացար : Տա ,
 « րեալ տնկեսցես զնոսա 'ի լեառն ժա ,
 « ռանգուլթեան քո . տէր թաղաւոր յաւի ,
 « տեան և յաւիտեան և ևս . զի մաին
 « երիվարք Քարաւոնի կառօք և հեծելովք
 « նորա 'ի ծով , և ած 'ի վերայնոցա տէր
 « զջուրս ծովուն . և որդիքն Խորայէլի զնա ,
 « ցին ընդ ցամաք 'ի մէջ ծովուն » :
 Արդ տես ինձ որպիսի զեղով զնախերդան ,
 սըն առնէ , յորդորելով օրհնել զգործող
 սքանչելեացն , և քանի՜ ճարտարութեամբ
 զսքանչելիսն վեր 'ի վայր յեղյեղէ , մինչև
 բացատրել զամենայն հանգամանս հրա ,
 շիցն՝ առանց պատմութեան : Աերթ առ
 ժողովուրդն բարբառի , մերթ առ Աս-
 տուած . է զի 'ի դիմաց թշնամեաց առնէ
 սպառնալիս , և է զի բացադարձութիւն
 առ Աստուած և բացադանչութիւն : Իսկ
 փոխաբերութիւնք և նմանութիւնք և այլ

ևս ձեք խիտ առ խիտ ամենայն ուրեք յա-
ճախեն . խորոց ծածկել զթշնամիս, ընկրլ-
նուլ թշնամեաց յանդունդս իբրև զվէմս
կամ իբրև զկապար : Առաքումն բարկու-
թեանն Աստուծոյ, և իբրև հուր ղեղէզն՝
ուտել բարկութեան նորա զթշնամիս :
Ի սրտմտութենէ տեառն որպէս 'ի հողմոյ
պատառել ջուրց, և պաղել ջուրցն որպէս
պարիսպս :

Օայրոյթ ազգաց հակառակորդաց, և
իբրյերկունս ըմբռնել նոցա առ ցաւոյն,
այլ մեծութեամբ բազկի տեառն քարա-
ցեալ որպէս զվէմս անշարժս՝ չկարել նոցա
զգէմ ունել ժողովրդեան նորա յանցանել
նոցա ընդ ծովն Կարմիր :

Տանել տնկել զնոսա տեառն 'ի լեառն
ժառանգութեան իւրոյ, որպէս ոք տնկա-
դործ զի զծառս տեղի 'ի տեղւոջէ փոփո-
խիցէ : Արիվարացն և կառաց Փարաւոնի
մտանել զիմառնաբար 'ի ծով, և տեառն
ածել 'ի վերայ նոցա և հեծելոց նոցա
զջուրս ծովուն, և որդւոցն Խրայէլի ընդ
հրաշաշաւիղ ուղին գնալ ընդ ցամաք 'ի
մէջ ծովուն :

Արդ ահաւասիկ այս ամենայն կատարեն
զրանաստեղծութիւն : Օայս ամենայն և
յօրհնութիւնսն Գեբովրայ և այլոց և 'ի
մարդարէութիւնսն առ հասարակ է տե-

սանել, իսկ 'ի դաւթեան աստուածօրհնու-
թիւնսն քանի՛ պայծառ և կենդանի գեղեց-
կութիւնք մեծավայելուք և իմաստք վեհք
և վսեմք ոչ գեղեալ յորդեն . գետոց ընդ
կրունկն նահանջել, ծովու հերձանել և
'ի փախուստ դառնալ, բլրոց խայտալ և
ցնծութիւն զգենուլ, լեռանց հալիլ որ-
պէս զմով և սպառիլ, երկնից և երկրի
ահիւ և լուսնեամբ լսող լինել պատ-
դամաց, և ամենայն էից զղրդեալ սա-
սանել յերեսաց տեառն : Համառօտ ասել,
գեղեցիկն և վսեմ՝ որ են երկոքին կարևո-
րագոյն մասունք բանաստեղծութեան՝ ե-
րեին 'ի նոսա ամենայն շքով :

ԴԱՍ Թ

Վսեմութիւն իմաստից և ասացուածոց :

Հ . Օյնչ է վսեմն .

Պ . Չէ ինչ դիւրին սահմանել զազ-
դումն վսեմին 'ի մեզ, զի է սա մի յիրաց՝
զորս դիւրագոյն է զգալ քան բացատրել :
Ի զգացումն իմն ախորժելի, հուպ ահա-
ւորին . և ճշմարտին ընդ նորոյ մեծավայ-
ելչապէս խառնումն : Յուզէ զհոգի և 'ի
վեր քան զինքն ամբառնայ . և այնպիսի է
նորա ազդումն, զի դժուարին է և գրեթէ

անկարելի զգէմ ունել զօրութեան նորա,
և տիպք ազգեցութեան նորա երկարա-
տեք են 'ի միտս և դժուարաջինջք: Կե-
ղեցիկ ինչ զուարճացուցանէ զմիտս, այլ
վսեմն յափշտակէ. ընդ վտակ փոքրիկ և
ականակիտ և պիտանի զարմանամք, այլ
առանց հիացման. բայց հիանամք 'ի
տեսանել զՎանուբ, զՎեդոս, զՀռենոս,
և զայլ յաղթաջուր գետս, և զՎվկիան լայ-
նածաւալ:

Բայտ այսմ օրինակի ամենայն ընդար-
ձակութիւն անսահման ներգործէ 'ի մեզ
զազդումն վսեմին. տեսիլ լայնատարր դաշ-
տի, ամբաւ տարածութիւն երկնից, լե-
րինք բարձրաբերձք, մայրիք երկնածայրք,
այլովքն հանդերձ: Վոյնպէս և հզօր զօ-
րութիւն ազդէ 'ի մեզ վսեմապէս. զոր
օրինակ ճայթմունք շանթից, որոտընդ-
ոստ բոմբիւնք որոտմանց, մռնչիւն հող-
մոց, խոխոջք ուղիւահոս հեղեղատից,
ժայթքել հրաբուղիս լերանց, ճարճատել
բոցածաւալ հրդեհութեանց, ալեկոծել
լեռոնաձև կոհակաց ծովու, բաղխել ընդ
միմեանս սպառազէն ճակատուց, այլովքն
հանդերձ:

Հ. Եւ որպէս մարթ իցէ քերթողին
վսեմ յարդարել զքերթուածն.

Պ. Պարտ է նմա ոչ միայն զայսոսիկ

և զսոցին սակի իրս վսեմս 'ի կիր առեալ
'ի բնութենէ՝ վայելչապէս մուծանել 'ի
քերթուած իւր, այլ և հանգոյն սոցին
իմաստս վսեմս և մեծավայելուչ առաքի-
նութիւնս 'ի բարոյականէն առնուլ 'ի կիր:
Օրինակ իմն. վսեմ է, և յոյժ վսեմ, սըր-
բոյ հօրն մերոյ Գրիգորի լուսաւորչի եր-
թալ մտանել 'ի ծառայութիւն հրդատայ
'ի հատուցումն հայրենի անիրաւութեան:
Դարձեալ և ըստ աշխարհի առաքինու-
թեան՝ վսեմ է այրել Ակեւողայ իւրովի
զձեռնն սխալեալ 'ի հարուածն, և Աեսարու
ասել ցնաւապետն ահաբեկեալ 'ի մրրկէ.
« Օ՛ր զանդիտես. զԱեսար տանիս » :

Հ. Եւ իցէ՞ բաւական առ 'ի վսեմու-
թիւն քերթուածոյ՝ բովանդակել և եթ իրս
և իմաստս վսեմս.

Պ. Ամենեւին ոչ, այլ պարտ է շարա-
դրութեան իսկ և եղանակի ասացուա-
ծոյն դու համեմատ վսեմութեան իրացն,
և իմաստիցն պարզ և ինքնազարդ: Այս-
պէս Ովրատիոս զանհրապուրելի և զան-
խռով միտս առաքինւոյն նկարագրէ.

« Օայր անարատ և անյողդողդէ և անդոյր
Ոչ բնակակցաց առ 'ի շարիս հըրա-
պոյր,

Եւ ոչ բըռանց սաստ հրամանի բըռ-
նաւոր

Ի հաստատուն մըտաց շըրջէ 'ի խոտոր :
Եւ ոչ հարաւ շընչեալ ուժգին 'ի Հան-
դրի ,

Ոչ շանթընկէց ձեռն մեծին Ղիոսի ,
Եւ ոչ աշխարհ թէ քայքայեալ կործանի ,
Օններկեանքն զայն արկցեն յերկեղի » :
Եւ Վ իրգիլիոս նովին պարզութեամբ , փո-
խանակ ասելոյ առ հռոմայեցիս՝ թէ դուք
ոչ քաջ անդրիագործք էք , ոչ ճարտար ձու-
լիք , ոչ աստեղաբաշխք , ոչ ճարտարա-
խօսք , այլ միայն քաջ իշխեցողք , ասէ .
(Են . Գ . 847 .)

« Կոփեսցեն այլք ըզկենդանի դէմս 'ի վէմ ,
Չուլեսցեն քաջ հընչօղ պըղինձըս ,
դիտեմ .

Գըծագրեսցեն ցըպով ըզծիրս եթերաց ,
Գողցեն զարփից ելս , իցեն զօռ դատ-
ասաց .

Իսկ դու իշխել աշխարհի կալ քեզ պա-
հեստ ,

Հռոմայեցիդ դու , այդ լիցի քո ար-
հեստ » :

Ընդ պարզութեան ասացուածոցն խնդրի
և կորով և սաստկութիւն 'ի վսեմն . և
այս յաջողէ 'ի բարւոք ընտրութենէ հան-
գամանաց իրին՝ զորս քերթողն 'ի ներքս
ածէ : Օրինակ իմն . 'ի նկարագրել զմըր-
րիկ՝ չէ բաւական 'ի մէջ բերել զտասա-

նույն ծառոյ , զամբառնալ արեաց և այլն ,
այլ որպէս Վ իրգիլիոս նկարագրէ զայն .

« Իսկ ինքըն հայրն 'ի ստուեր ծոցոյ ամ-
պրոպաց

Հրափայլ աջով թափէ շանթիս կայ-
ծականց .

Ըհեղ թընդմամբ դողայ երկիր վեթ-
խարի ,

Եւ խուճապեալ սուզին գազանք 'ի
մորի :

Սահկանացու սիրտք 'ի յերեր տա-
տանին ,

Եւ յարհաւրացն ազինք բոլոր խո-
նարհին :

Հրավառ նետիւ նա կամ զԼթոս հար-
կանէ ,

Կամ զԿերաւնեան բարձունս և կամ
զԽոզոպէ :

Տեղ և տարափ շըչող մըրրիկ շառաչեն ,
Սերթ ծովափունք և մերթ մայրիք

մըռնչեն » :

Եւ Հոմերոս վսեմաբար զհրամայել Արա-
մազդայ բացատրէ այսպէս ըստ հին թարգ-
մանութեան . (Իղևական . Կ . 228 .)

« Եւ կապուտակային յօնօքն ակնարկեաց
Օրուանեանն .

Եւ սքանչելի ռաստուածային վարսքն
շարժեցան յանմահ

Գլխոյ թաղաւորին, և մեծապէս շարժեալ տատանեցաւ (Պղնմպոս) ։

Յոլովք են յոյժ 'ի սուրբ զիրս օրինակք առ այս. որպէս 'ի Սաղմ. (լգ. 35.) նկարաւ զիր արագարագ կործանման ամպարշտաց. « Տեսի զամպարիշտն վերացեալ բարձրացեալ որպէս զմայրս ի բանանու. անցի, և ահա ոչ էր. խնդրեցի, և ոչ գտաւ տեղի նորա » ։

Եւ 'ի զիրս իմաստութեան (զլ. ժէ.) այսպէս նկարապրի ահ և զողումն անօրինաց. « Քանզի միով խաւարային
 « շղ թայիւ ամենեքեան կապեցան. եթէ
 « հողմ շնչէր, և եթէ թանձրախիտ ոստոյ
 « քաղցրաձայն հաւուց բարբառ հնչէր,
 « եթէ յորդութիւն ջրոյ հոսելոյ բռնու
 « թեամբ, և եթէ բոմբիւնք սպառնալեաց
 « վիմաց հոլովելոյ, և եթէ ընթացք անե
 « ընկելոյ անասնոց կայսուելոյ, և եթէ
 « բարբառ ահագին գազանաց զոչելոյ,
 « կամ անդրէն յանձն բեկելոյ 'ի քարան
 « ձաւաց լերանց ձայնից արձագանդաց,
 « լքոյց զնոսա զարհուրեցուցեալ » ։

Եւ Յոր (զլ. իգ. 6.) այսպէս զմեծութիւնն Աստուծոյ նկարադրէ. « Սերկ են
 « դժոխք առաջի նորա, և չիք զգեստ կորլս
 « տեան. ձգեաց զհիւսիսի զոչընչիւ, կա
 « խեաց զերկիր 'ի վերայ ոչընչի. ծրարէ

« զժուրս յամպս իւր և ոչ պատառեցաս
« մէդ 'ի ներքոյ նորա : . . Հրամանս պա-
« տեաց զերեսօք ջրոյ . սիւնք երկնից թը-
« ռեան և զարհուրեցան 'ի սաստէ նորա :
« Օօրութեամբ հանդարտեցոյց զծով,
« իմաստութեամբ նորա տարածեալ է
« համատարածն : Աղիւք երկնից սարսե-
« ցին, հրամանաւ իւրովսպան զվիշապն
« ապստամբ » :

Եւ Եսայի (զԼ. Ե. 28.) այսպէս նկարա-
դրէ զազգս՝ զորս սպառնայ յարուցանել
տեառն 'ի վերայ Խորայելի. « Արոց նետք
« իւրեանց սրեալ են, և աղեղունք լա-
« րեալ. սմբալք երիվարաց նոցա իբրեւ
« զվէմ հաստատուն, համարեցան ա-
« նիւք կառաց նոցա իբրեւ զմրրիկ » :

Յաճախ են յոյժ և այլ ևս հանդոյն սոցին
օրինակք վսեմութեան յաստուածաշունչ
գիրս : Եւ յետ սրբազան մատենադրացն
վսեմախօս է 'ի քերթողս և ոմերոս, մանա-
ւանդ 'ի քսաներորդ գիրսն 'ի նկարագրել
զԱպողոն . և Վ իրգիլիոս 'ի հրկիզութեան
Տրովադայ, և յէջն Անէասայ 'ի դժո-
խրս . և Թասսոյ 'ի նկարագրել զժողով գի-
ւացն, և 'ի պատերազմունս ուրեք . յորոց
Հոմերոս (Իղիական . Խ.) այսպէս նկա-
րագրէ զվրէժինդրութիւն Ապողոնի 'ի բո-
ղոքել Քրիսեայ քրմի նորա զզրկանացն և

զարհամարհանաց՝ զոր Աղամեմիոն զօրա-
վար արքայեցւոց արար ընդ նա .

« Եւաւ Փերոս զալեորին ըզբողոք ,
Եւ դիւցընկէց 'ի բարձանց էջ անողոք .
Աղեղն 'ի յուս իւրե կապարճ ամրափակ ,
'Նըսեմաստուեր ինք գիշերոյ 'ի քատակ .
Եւ յընթանալն հսկայաքայլ 'ի ստորէջ ,
Հառաչեն նետք 'ի զըժգմելոյն թիկ
նամէջ :

Կառեաւ ապա հանդէպ նաւացն 'ի
բացէ ,

Եւ զլայնալիճն ուղղեալ ըզնետն ար-
ձակէ .

Արծաթափայլ աղեղն ուժգին ճարճա-
տեաց ,

'Նախ ըզգրաստուցըն ջոկ հարեալ և
շոյտ շանց ,

Ապա զմարտկաւն ըզնետն էած մահ-
առիթ ,

Խարոյկք մահուն այրին անշէջ խիա-
առ խիա :

Եւ զինն արփի նետք աստուածոյն ան-
դադար

Յաքայեցւոցըն տեղային 'ի ճամբար » :

Բազումք են յոյժ և 'ի շարականս մեր
իմաստք և ասացուածք վսեմք , մանաւանդ
'ի կանոնս սրբոյ խաչին , որպէս օրհնու-
թիւն եօթներորդի աւուրն .

« Լ'նապական սուրբ զխաչն օրհնեսցուք ,
« որ եղև առաջնորդ աւագակին , և յօրի-
« նեաց մեզ ճանապարհ , որ ձեացոյց մեզ
« սովաւ մտանել ընդ դուռն անեղաշէն
« դրախտին տեառն :

« Բանալի արքայութեան տուաւ հողածին
« մարդոյն . ուստի յառաջին ճաշակմանէն
« արտաքս անկեալ 'ի յաւէժ կենդանու-
« թեանն . որ ձեացոյց մեզ և այլն :

« Պաւազանաձև երևեալ եգիպտական
« ազգին , ցուցանելով զզօրութիւն սրբոյ
« խաչին , յափշտակելով զգաւազանսն
« դիւթական , որ ձեացոյց մեզ , և այլն :
« Պրոշմ զգայութեան օրինակեալ 'ի վե-
« րայ սեմոց դրանց նոցա , աներկիւղ
« պահելով զժողովուրդն յանդրանկա-
« ծախ սատակմանէն . որ ձեացոյց մեզ ,
« և այլն :

« Երևեալ աղիւսանման ակն պատուա-
« կան 'ի ձե խաչին . հերձանելով զծովն
« կարմիր , առաջնորդելով ժողովրդեանն
« սեամբ ամսոյ լոյսն անմեկնելի , որ
« ձեացոյց մեզ . և այլն » :

ԴԱՍ Ժ

Թերութիւնք վսեմին .

Հ . Յորոց թերութեանց սրտտ իցէ
զգուշանալ , որոց 'ի վսեմն ջանան թեա-
կոխել .

Պ . Ասխ առաջին յերկայնաբանելոյ . և
երկայնաբանել իմա ոչ միայն ըստ եղա-
նակի ասացուածոյն և ըստ սեթեթից և
զարգուց , այլ և ըստ իմաստիցն : Քան-
զի միտք չկարեն ընդ երկար սաւառ-
նեալ կալ 'ի բարձու . և 'ի յերկարել անդ-
քերթողին , քանզի ոչ է մարթնմա շարա-
յարել անընդհատ իմաստս վսեմն , ինքնին
ստորանկեալվայրաբերինմիտք : Ասան որոյ
սրտտ է շատանալ քերթողին՝ երբէք եր-
բէք յափշտակելով զմիտս , և փայլակնաձև
զիմաստսն վսեմն յօրինելով . վասն որոյ
ընդլայնումն այն չքեղ իմաստից անկա-
րևորաց , ևս առաւել բառից այնպիսեաց ,
ոչ վսեմախօս յարդարէ գերթողն՝ այլ
ճամարտակ : Չմարթէր Մովսեսի վսեմա-
զոյնս պատմել զստեղծումն լուսոյ , քան
զոր անգարդ պարզութեն պատմէ . « Ասաց
Աստուած . Աղիցի լոյս . և եղև լոյս » :
Որքան վսեմ է և ազգու համառօտս այս

ասացուած , այնքան նուաաստ և անզօր
գտանէր՝ եթէ այսպէս զնոյն երկայնա-
բանէր . « Իշխեցողն և տէր ամենայն էից ,
միով և եթ բարբառով անդարձ իւրոյ հրա-
մանին ասաց եղանեւ լուսոյ . և ՚ի մըշ-
տադիշեր խաւարային անգնդոց եկն լոյս
՚ի գոյ » :

Երկրորդ զգուշալին է՝ չնուաստացուցա-
նել զիրս վսեմս գծուծ իմաստիւք կամ
ասացուածով , որպէս ստղտեալն յՈվրա-
տեայ ասացուած Սարկոսի զձիւնաբե-
րաց , թէ

« Ի լեառն Ալպեայ բարձրադիտակ

Եթուք Հերմէս ձիւն ըսպիտակ » :

Եւ որպէս ոմն զՋրհեղեղէն մտաբերեաց
անձահս այլաբանել , աստուածասաստ
բարկութեանն ՚ի թուրջ արկեալ զտիե-
ղերս : Արդ ՚ի տարապայման անտեղու-
թենէ օրինակացս ՚ի միտ առնուլ է համե-
մատաբար և զնուազ անտեղիսն՝ յորս
ստէպ զառածանին քերթողք հետեակք :

Իսկ երրորդ զգուշալին է ընդ հակա-
ռակն երկրորդիս , մի՞ զանարդ ինչ և
զնուաստ՝ հնարել ճոռոմութեամբ ասա-
ցուածոյ ամբառնալ ՚ի վսեմութիւն :

Քանզի վսեմութիւն ՚ի վեհ իմաստս է , և
հնարք վսեմախօսութեան ՚ի պարզ և ՚ի
սակաւ բանս : Վսեմագոյնք ՚ի քերթողաց

և 'ի մատենագրաց բազում այն է զի պար-
զախօսք ևս գտանին . և որ հնարի ոք
հանդէս առնել բառից և յաճախէ մակ-
դիրս շքեղս, սովորաբար թափուր գտանի
յիմաստից . մանաւանդ 'ի մերս բարբառ-
որչափ մեծաւայելուչ և վսեմ յօրինին ի-
մաստք վեհօք ընտրութեամբ բառից և
բարդութեանցն ըստ պատշաճի և զգոյշ
պիտտութեամբ, այնչափ ցուրտ և տաղա-
կալի է յաճախութիւն բարդիցն և կըրկ-
նութիւն համանշանակ և աւելորդ բա-
ռից: Արսէս Յովհաննու կաթողիկոսի ա-
սելն. « Այլ և հեղձամղձուկ յարկածա-
« ծուկ հողաթաւալ հողահեղձոյց սատա-
« կումն դիակոյտ բազմութեանն, որ կար-
« ծրագոյն քարեղէն և անկարեկիր միտս
« էր ստացեալ յորդորէր զնա 'ի բազում
« ողբս և յարտօսրաթոր կականմունս » :
Օր վայելչագոյն յոյժ մարթէր յօրինել
համառօտիւ այսպէս . Այլ սատակումն
դիակոյտ բազմութեանն զանկարեկիր միտս
'ի բազում ողբս յորդորէր :

ԴԱՍ ԺԱ

Սահման Գեղեցիկն . — Զանազանութիւն
քերթողական լեզուին 'ի հռետորականէն :

Հ . Օրնչ է գեղեցիկն .

Պ . Լմենայն որ հաճոյն է և զուար-
ճացուցիչ : Օճանազանի յոյժ ազգումն սո-
րա յազգմանէ վսեմին . քանզի նորայն
սաստիկ է և սորայս հեզիկ . և թէպէտ
ոչ իբրեւ զվսեմն ամբառնայ սա 'ի վեր
զմիտս , այլ զուարճացուցանէ զնա . և
յետ վսեմին սա պատրաստէ երեւալայու-
թեան առաւելագոյն բերկրանս : Աչ է
մարթ յերկարաձգել զիմաստս վսեմն . իսկ
գեղեցիկն ոչ միայն երկարաձգի՝ այլ և
յանպարտոյր զանազանութիւնս իրաց տա-
րածանի : Այսն որոյ ամենայն իմաստք
և ձեք և բացատրութիւնք քերթողական
լեզուին պատշաճք և վայելուք , որ չի-
ցենն վսեմք , գեղեցիկք են :

Հ . Տուր ինձ օրինակս ինչ գեղեցիկն .

Պ . Գեղեցիկ է յոյժ խօսակցութիւնս
ընդ անցաւոր ոք և ընդ տատրակ որոյ
վարուժանն 'ի վարմս անկեալ .

Այ . « Օր գործես 'ի տըխուր անտառիս ,
Ա՛վ տատրակդ ողբերգու , ասա ցիս :

Տաբ. Հեծեմ աստ, զի աւանդ կորուսի
Օվարուժանն իմ միակ ցանկալի:

Ան. Չերկրնչիս զի հաւորսն և ըզքեզ
Թաւարդեալ ըսպանցէ նայապէս:

Տաբ. Եթէ ոչ նա դահիճ արիւնոուշտ,
Սակայն ցաւք իմ լիցին ինձ ան-
շուշտ »:

Տիբուղ առ 'ի բացատրել զքաղցր ընկերու-
թիւն սիրելոյ բարեկամին իւրոյ, այսպէս
դեղեցիկ յօրինէ զբանն.

« Սենացելումս իսկ յանապատ անմարդի,
Բազմաժողով դու ինձ ակումբ ցան-
կալի »:

Եւ կատուղ այսպէս առ սիրելին իւր
բարբառի.

« Ոչ ևս ըզքեզ տեսից եղբայր իմ սիրելի
քան զարե,

Բայց սիրեցից ըզքեզ և յայսմ հետէ
'ի սէր մըշտատե »:

Գեղեցիկ յոյժ և ոմն յարդի քերթողաց
յօրինէ այսպէս զգրուատիս ելակին և
զմանուշակի ըստ իմաստիցն և ըստ բա-
ցատրութեան.

« Ի ըրթապոյն մանուշակ

Եւ ելակ կարմրորակ,

Նազելիք երկոքին

Յաճք համեստք երկոքին:

Երկոքին իսկ մանունք,

Բզգեանով են սողունք :
 Եւ այնպէս պատկառող,
 Օ՛ր զգիմօք ունին քօղ .
 Սինչ գողցես զեղ նոցա
 Դաւարեօք չըքանայ :
 Սիշտ 'ի վայր կան թեքեալ
 Պարանոցք վաստակեալ ,
 Բայց սակայն այր և կին
 Սեծագրեն յոյզ լինին
 Բշխրուն մանուշակ
 Եւ զելակ անուշակ » :

Հ. Ի՞նչ զանազանի լեզուն քերթողական
 'ի հռետորականէն և յայլոց .

Պ. Քանզի քերթողաց գլխաւորագոյն
 ուշ նպատակին է զուարճացունել ,
 խանդաղատել , ազգել զգացմունս վեհս ,
 և 'ի բաց մերժել զյոռութիւնս , օրէն է
 նոցա 'ի կիր առնուլ իմաստս և ձևս ան-
 սովորս և յանդգունս , կրկնութիւնս յա-
 ճախաւորս , մակդիրս նորաձևս , և նկա-
 րագրութիւնս բազմազարդս և ընդարձա-
 կագոյնս : Քանզի բանաստեղծութիւն է
 նկար խօսուն , և այս ամենայն որպէս դեղք
 երանգոյ են նմա առ 'ի նկարագրել կեն-
 դանատիսս՝ զորոց խօսի . վոյ պարտ է համ-
 բակաց նկատել զայսոսիկ 'ի քերթուածս :

Հ. Տուր ինձ օրինակս ինչ քերթողա-
 կան դեղեցիկ բացատրութեանց .

Պ. Առցուք յօրինակ զսաղմոսն ճգ
յաղագոս արարչութեան : Փոխանակ ա-
սեւոյ՝ թէ ալիք ծովու մերթ ամբառնան և
մերթ խոհարհին , ասէ . « Ալանեն լեռ-
նանան , և իջանեն դաշտանան » : Աս-
տանօր միով բառիւս լեռնանան ցուցանէ
զլեռնաձև կոհակաց ծովուն զկոծմունս , և
միով դարձեալ բառիւս դաշտանան զգեղեց-
կածաւալ հանդարտութիւն ծովու իբրև
զդաշտ :

Փոխանակ ասեւոյ՝ թէ բղխեցուցեր աղ-
բիւրս ընդ ծործորս , ասէ . « Առաքեցեր
զաղբիւրս ընդ ծործորս » : Ուր բառիւս
աղբիւրս շունչ իմն և կենդանութիւն աղ-
բերցն ընծայի , հնազանդել հրամանաց
արարչին , և գնալ ընդ ծործորս :

Փոխանակ ասեւոյ՝ թէ դու ստեղծեր
զժառս , և աճեցուցանես զնոսա ան-
ձրևովք , և պատրաստես զնոսա ի դադարս
թոշնոց , ասէ . « Յադեսցին ծառքն
« տեառն , և մայրքն ի բանանու՝ զորս դու
« անկեցեր . անդ թոշունք երկնից ձագս
« հանցեն » : Ուր բառս յաճեցեալ ցուցանէ
զժառս ծառոց իբրև զկենդանեաց պատ-
քելոց . և ձագս հանել անդ թոշնոց՝ զգե-
ղեցկազոյն մասն բնակութեան թոշնոց
բացատրէ :

Փոխանակ ասեւոյ՝ թէ սահմանեցեր զժամ

մտից արեղական, ասէ. « Արեղակն ծա-
նեաւ զժամ մտանելոյ իւրոյ » : Աւր բա-
ռիւս ծանէաւ, առաւել ինչ քան զկենդա-
նութիւն ընծայի արեղական, այսինքն է
ճանաչել զկարգ իւր բանաւորապէս, և
հպատակել այնմ :

Աոցուք դարձեալ յԱզգեկիէլէ (զլ. իէ.)
զնկարագիր նաւացն տիւրացւոց, ուր մար-
դարէն կամի և եթ ասել՝ թէ նաւք վա-
ճառականք Տիւրոսի էին ամրակառոյցք և
մեծաշուք, և ուղղիչք նոցա քաջահմուտք :
« Սայրք 'ի Սանայիր լեռնէ շինեցան քեզ
« սլահանդք, և տախտակք նոճիք 'ի Վիբա-
« նանէ առան՝ առնել քեզ կայմն եղևնա-
« փայտեսոյս . 'ի Քասանէ արարին զզեկս
« նաւաց քոց . . : Քահեզ ընդ դիպակի
« գործեցաւ քեզ 'ի պաստառս. յԱզիպտո-
« սէ արկանելիք քեզ 'ի փառս, և հանդերձ
« ծիրանի և կապուտակ 'ի կղզեացն յելի-
« մացւոց եղեն 'ի զարդ սլաճուճանաց քոց :
« Աւ իշխանք քո բնակիչք սիւրբապետց, և
« եղեն արադացիք նաւաւարք քո, և իմաս-
« տունք քո՝ Տիւրոս՝ որ եղեն 'ի քեզ,
« նորա եղեն քեզ նաւապետք » :

Տես ինչ քանի վսեմազոյն յօրինէ քերթուն
զթուումն մասանց . և ապա փոխանակ
ասելոյ թէ մասունքն այնոքիկ իւրաքան-
չիւր, այսինքն սլահանդքն, կայմք, թիակք

և այլն, յազնիւ փայտից շինեալ էին, և առադաստքն և դրօշք յազնիւ կտաւոց, առանձնաւորէ ոչ միայն զորակ փայտիցն և զկտաւոց, այլ և զքաղաքաց՝ որ բերեն զազնուագոյնս ՚ի ծառոց անախ և ՚ի բէհեղաց: Աոյնպէս և զթիաւարս և զուղղիչս նաւացն առանձնաւորէ ոչ միայն յարրս երեւելիս և ՚ի հմուտս՝ այլ և ՚ի սիւղոնացիս և յարագացիս և ՚ի տիւրացիս, յորս հմտագոյնք ՚ի նաւաւարաց էին:

ԴԱՍ ԺԲ

Մակդիրք և շրջաբանութիւն:

Հ. Ո՛ր իցեն սեփականապոյն քերթողաց ձեք.

Պ. Քան զամենայն ձևս յաճախեն առ նոսա մակդրաց պիտառութիւն, և շրջաբանութիւն:

Հ. Օ՛խարդ ՚ի կիր առնուն քերթողք զմակդիրս.

Պ. Արրակի. Ասխ զհանդամանս իրաց ծանօթս, զորս ճարտասանն ՚ի բաց թողու, քերթողն վայելչապէս բացատրէ մակդրօք: Օ՛ր օրինակ զմանդաղ ասել իւր, զոպնիաղ՝ սէս, զխաշինս՝ ֆէշէսէս, զթոշունս՝ էրֆէշէ, զեղեամն՝ րէր, զցո-

րեան՝ խաբարէալ, զսղոյ՝ խաբարէալ, զկարասի
 աղիքալ, զլաճ՝ խաբարէալ, զհիւսիսի՝ յոբար,
 զհարաւ՝ խաբարէալ, զձիւն՝ աղիքալ, այլ
 լովքն հանդերձ, որպէս է տեսանել զայս ա-
 մենայն ՚ի չքնաղ քերթուածս Վ իրգիլեայ:
 Արկրորդ առ ՚ի բացատրել զսասակութիւն
 հանգամանաց իրացն, զոր այսպէս իսկ
 սլահանջէ սահման բանաստեղծութեան,
 զոլով բարբառ երեակայութեան և սրտի,
 վասն որոյ քերթողն երեակայէ միշտ զմը-
 շակ՝ խաբարէալ, զհոգապործ՝ հոծիւն, զսրիչ՝
 ծանր, զյօտոյ՝ առ, զերիւմար՝ աղիքալ, զառիւծ՝
 աղիքալ, զհոգալանի՝ ձեռնաբար, զան-
 տառ՝ նախապառէր, զբաղեղն՝ առ, զվա-
 րաղ՝ խաբարէալ, զօձ՝ երկայնայիք, զկիւճ՝ առ-
 բան, զծիրանի՝ արեւոյ, և այլն: Հա-
 մառօտ ասացեալ, զամենայն ինչ չոր և
 բարի ստուարացուցանէ յաչս նորա երեակ-
 այութիւն:

Աւերորդ՝ ազնուագոյն եղանակ արտա-
 ռութեան մակդրաց, որովք քերթողն ՚ի մի
 միայն բառ բովանդակէ նմանութիւնս, փո-
 խակերպութիւնս և այլ ձևս և իմաստս
 բազումս: Ապուր զարձեալ օրինակս ՚ի
 Վ իրգիլեայ, զլուսին կոչէ նա ուրեք ուրեք
 արծաթի, և աղիքալ զարեղակն, յայտ
 արարեալ զփայլումն միայն իբրեւ զարծաթ,
 և զմիւսայն իբրեւ զոսկի:

Առջէ նա յաճե զամիսս ամարայնոյ և զգիշերս ձմերայինս, և երազնեաց զարև աշնանային, ակնարկելով յերկայնութիւն տուրն ջեան ամարայնի և գիշերաց ձմերայնի, և ՚ի կարճութիւն տունջեան յաշնայնի : Եւ ի կոչէ նա զծառաստանս և զարտորայս անբերս, և ապա զԱխերոն, զբարս իմն մարդկեղէն տալով նոցա նմանութեամբ :

Առջէ Լաւրէնտիոս զթևս ազոաւուց՝ զսաղմութիւն երամոյ նոցա յայտ առնելով :

Առջէ Ժորճիոս զհոփ, յանդուլ վաստակս արօրադրին ակնարկելով :

Առջէ Եւստակիոս, և հաճե զծառս, զամայութիւն միոյն յայտ առնելով, և զմիւսոյն չլինել դադար երդեցիկ թըռչնոց :

Առջէ Կարապետ զգարս, յորս կացին ամպարիշտ մարդիկ :

Եւսէ ոգորել նոխազաց ընդ իրեարս Խեղճեղճերօք, մասին տալով զհանգամանս բոլորին :

Եւ այսպէս ամենայն ուրեք ճարտար մակադրութեամբքն հրաշագան զքերթուածս իւր յօրինէ քերթողն :

Եւ այլ ազգ պիտառութեան մակդրի կամ յատկացուցչի, յաճախեալ առ քերթողս, որ ոչ սակաւ յաւելու կենդանութիւն և

դեղ 'ի քերթուածս : Աւ է առանձնաւորել
 զիրս . զոր օրինակ զխէչակ՝ որ մարթի
 անխտիր յամենայն փայտից գոլ՝ կոչել
 հաշէաց . և հաշէին կոչել զկողովս՝ զոր յազ
 զի ազգի ճիւղոց անխտիր մարթ է հիւ
 սել : Սոյնպէս և զվայրս առանձնաւորել
 յատուկ անուամբ , և զքերս , մանաւանդ
 ուր ազնիւքն իցեն . զոր օրինակ Իդոման
 կոչել զարմաւենի , հիւսիսն՝ զմեղր , զոս
 կի՝ Սիւսիս , զայգի՝ 'ի Բէշման , զմայրս՝
 Լիւսանաւ , և այլն : Տես 'ի նկարագիր
 նաւացն տիրացւոց (Դաս ժն) :

Հ. Տուր ինձ օրինակս շրջաբանութեան
 քերթողականս :

Պ. Սաղմոսերգուն փոխանակ ասելոյ
 (Սղմ. հէ.) թէ որդիք Ափրեմայքաջ պա
 տերազմողք փախեան 'ի պատերազմէ , ասէ .
 « Որդիք Ափրեմի , լիաձիդք և սնդաձիդք ,
 « յաւուր պատերազմի կապարձս դար
 « ձուցին » :

Յոր փոխանակ ասելոյ՝ թէ ծաղր եղէ աղ
 քատ և սինքոր մարդկան , ասէ (զլ. չ.)
 « Որք պատէին խարշափուն բանջարով ,
 « և զարմատս փայտից ծամէին 'ի սաս
 « տիկ սովոյ , որոց տունք իւրեանց էին
 « ծակք վիմաց , որք ընդ խոռոտիք վայ
 « րենեօք բնակեալ էին , արդ քնար եմ ես
 « նոցա » :

Նոյն ինքն դարձեալ (զլ. լթ.) փոխանակ
ասելոյ՝ ի դիմաց տեառն՝ թէ ես ստեղծի
զձի, այսպէս շրջաբանէ. « Աթէ դու
« ապուցեր ձիոյ զօրութիւն, և զգեցուցեր
« զրահ զպարանոցաւ նորա, արկեր զնո
« վաւ սպառազինութիւն, և փառս լան
« ջաց նորա զյանդգնութիւն » :

Նոյն ինքն դարձեալ և ի նկարագրել զվի-
շապն, փոխանակ ասելոյ՝ թէ ահարկու-
են ատամունք նորա, սպարանոց նորա
հզօր, և կորուսանէ զամենեսին՝ որ ընդ
առաջ սպատահին նմա, ասէ (զլ. խա.)
« Շուրջ զատամամբք նորա ահ, ի սլա-
« րանոցի նորա զօրութիւն բնակէ,
« առաջի նորա կորուստ ընթանայ » :

Աւ Սողոմոն յերգս երգոց (զլ. ք. 11.)
փոխանակ ասելոյ՝ թէ եհաս դարուն,
այսպէս շրջաբանէ. « Ահա ձմեռն էանց,
« անձրեք անցին և գնացեալ մեկնեցան,
« ծաղիկք երևեցան յերկրի մերում, ժա-
« մանակ եհաս յատանելոյ. ձայն տա-
« տրակի լսելի եղև յերկրի մերում » :

Ի զականոս քերթող փոխանակ ասելոյ՝ թէ
Ապգամոս փիւնիկեցի եղև դտակ զբշու-
թեան, ասէ.

« Փիւնիկեցիք նախկին իշխեալ,
Աթէ լըսեմք համբաւոյ,

Լն հարթ ձևովք կայումին տալ

Լն ցանելի բարբառոյ » :

Օոր գեղեցիկ ևս այսպէս շրջաբանէ ոմն
'ի գաղղիացի քերթողաց .

« Ի նմանէ հանճարեղս այս արուեստ 'ի
լոյս ել ,

Նրկարել ըզբարբառ , և ընդ աչքս խօսել .

Եւ 'ի գիծըս պէսպէս և 'ի ձև բազմազան ,

Խորհրդոց անմարմնոց տալ երանդ և
իրան » :

Եւ ոմն 'ի քաջացն մերոց արդի քերթողաց
փոխանակ ասելոյ՝ թէ մինչ մերազնեայ
մանկտին ողբերգէ 'ի տեսարանի , վայելուչ
իմն այսպէս շրջաբանէ .

« Ի չափ տաղի մինչ թորդոմեան մանկանց
պար

Ի սոփոկեան սօլերս ագոյց դարշապար » :

Եւ Ուրատ (Տաղերգ . ան . Ի .) փոխանակ
ասելոյ՝ թէ դու ազնիւ ըմպես գինի , իսկ ես
ոչ , այսպէս շրջաբանէ .

« Դու զկեկուպեանն ըմպես ըզհոյզ ,

Եւ զ'ի հընձանըս կաղենեան ճըմկեալ
ողկոյզ .

Ոչ Փաղերնեան որթք յիմ բաժակ

Եւ ոչ Փորմեան խառնեն բըլուրքըն զանազակ » :

ԴԱՍ ԺԳ

Չանազանութիւն քերթողական ձևոց 'ի հռետորականաց : — Ձև նկարագրութեան :

Հ. Ի՞նչ զանազանին ձևք քերթողականք 'ի հռետորականացն .

Պ. Ապաքէն քերթողական արուեստին ձևք բազում իւրիք յար և նման հռետորականացն գտանին , բայց գրեթէ և ամենայն ուրեք զանազանին յայնցանէ սաստկութեամբն . քանզի բազում ինչօրէն է քերթողի , որ հռետորի առաւելագանցն է , և է ուրեք՝ զի ծաղրելի իսկ : () րինակ իմն , գեղեցիկ է շրջաբանութիւն շարականին , ուր փոխանակ ասելոյ՝ թէ սուրբ լուսաւորիչն մեր զամս հնգետասան 'ի խոր վերապին բնակէր , ասէ . « Արեք հնգօր ամօք 'ի « մէջ թունաւորացն բնակէր անդնդային « տանջանօքն 'ի վերապին » : Այլ եթէ զսոյն ասացուած ոք 'ի ճառս կամ ևս առաւել 'ի հետեակ բանս 'ի կիր արկանիցէ , որպէս ասել՝ երիցս երբեակ որդիս ուրուք ծնեալ , կամ երիս հնգեակ ճառս յօրինեալ և այլն , կարի յոյժ ծաղրելի գտանի :

Գարձեալ և Սողոմոնն 'ի ձե փոխա-
բերութեան «շէն» կոչէ զատամունս . և
ոչ անդ զկայ առեալ , այլ և տկարութեամբ
ձայնի աղորւոյն այլաբանէ զտկարանալ
ատամանց ծերոց , որ անցանէ անդր քան
զսահման ճարտասանին :

Եւ Ուրատիոս «թգ» կոչէ զմահ , 'ի ձե
փոխանունութեան տալով մահու զհան-
դամանս մեռելոյ կամ զգիական . և ոչ անդ
զկայ առեալ , յաւելու 'ի ձե գիմաոնու-
թեան քերթողաբանել՝ զի նովին ոտամբ
հարկանէ տժգոյն մահ զարքունիս և զհիւզ-
զոր 'ի ճարտասանական ճառս արուեստա-
կութիւն համարելի է :

Նմանապէս Վ իրգիլիոս և Ուլիգիոս և այլք
'ի քերթողաց 'ի ձե խելամտութեան «շէն»
կոչեն զնաւ բազում ուրեք , զնիւթն փո-
խանակ իրին առեալ . որ կարի իմն է ճար-
տասանին :

Նոյն ինքն Վ իրգիլիոս բազում ուրեք 'ի
կիր արկանէ շրջաբանութիւնս գեղեցիկս
յոյժ , որք 'ի ճարտասանական ճառս ան-
յարմարք լծուին . զոր օրինակ փոխանակ
ասելոյ՝ թէ մինչչև սառուցեալ իցեն ջուրք՝
պարտ է աւանդել երկրի զսերմանս , ասէ .
« Մինչչև տխուր ձմերայնոյն սանձահա-
« րեալ զուղիս սառամանեօք » : Եւ զկար-
ճութենէ աւուրց ձմերայնոյ ասէ՝ թէ արե-

գակունք ձմերայինք ճեպին մտանել
 յԱվկիան : Եւ այլուր փոխանակ ասելոյ
 հովուի առ հովուակիցն թէ յիշեսցի ա-
 նուն քո մինչեւ 'ի սպառ , ասէ . « Յորչափ
 « ծաղկամբք մեղուք և ցօղով սլարարեսցին
 « ճպուունք , յիշեսցի անուն քո առ հո-
 « վիւս » : Եւ այլ սոցին հանգոյն շրջա-
 բանութիւնք անթիւք , զորս ոչ է օրէն
 ճարտասանի 'ի կիր արկանել :
 'Եոյն ինքն դարձեալ 'ի ձեւ նմանութեան
 առ 'ի բացատրել թէ որով կարգաւ ըզ-
 ծառս 'ի բլրի սլարտ իցէ տնկել , ածէ յօրի-
 նակ զբանակ զօրաց , որպէս 'ի մեծի պա-
 տերազմի երկայն զգումարտակսն տարա-
 ծանէ լեզէոն , և յընդարձակ դաշտի զեռայ
 ճամբար , կարգին ռազմք , և ծածանի փայ-
 լուն պղնձով երկիրն ամենայն , մինչեւ
 ահագին մարտիցն խառնեալ և մինչ վա-
 րանեալ 'ի մէջ զինուցն թափառի Լւրէս :
 Լւրդ ըստ կարգաց այսպիսւոյ ճակատու
 պատուիրէ տնկել զծառս 'ի զառ իվայրի .
 ուր թէպէտ և գեղեցիկ է նմանութիւնն ,
 և բացասրութիւնքն ամենայն ճարտասա-
 նականք , մահաւանդ յարձակ թարգմանու-
 թեանս , այլ ո՞ ոչ տեսանէ զի ձեւ նմանու-
 թեանն 'ի վեր է քան զսահման ճարտա-
 սանութեան , և անսրատկանաւոր հոե-
 տորական ճառից :

Վոյն ինքն դարձեալ ՚ի ձև չափազանցութեան փոխանակասելոյ՝ թէ անհնար է զազգս ազգս այդեաց թուել և ուսանել զանուանանոցս, ասէ. « Օր թէ գիտել « որ կամիցի, կամիցի նա գիտել եթէ « քանիք յաւազուտս իբրիոյ մրրկին զե- « փիւռիւ հատք, և կամ քանիք զծովա- « փունս Յոնիոյ բաղնեն ալիք, յորժամ « խստաշունչ ՚ի վերայ նաւաց անկանի « Նւրոս » : Ահա և աստ չիք ինչ ՚ի բա-
ցատրութիւնսն օտար ՚ի ճարտասանու-
թենէ : Բայց զխաւոր մասինն զեղ և
վայելչութիւն՝ որ է ձևն չափազանցութեան՝ փոխի՝ի ճամարտակութիւն թէ որ ՚ի
վարդապետելն հետեակ բանիւ զմշակու-
թենէ և կամ ՚ի ճարտասանելն կամիցի ՚ի
կիր արկանել զնոյն :

Վոյն ինքն դարձեալ ՚ի ձև բացադարձութեան այսպէս միում ՚ի հովուաց տայ բարբառել. « Թուիք դաւարադեղք, լե-
« րուք հովանի դառանցս իմոց » : Արդ
գեղեցկութիւն բացադարձութեանս այսո-
րիկ փոխի ՚ի սչրանս ընդ գրչաւ հոե-
տորին :

Օնոյն զրեթէ և զայլ ամենայն ձևոց
տսելի է, մանաւանդ զնկարագրականէն՝
որ առաւել քան զամենայն ձևս թուի
հասարակաց քերթողին և ճարտասանին :

Վասն որոյ ոչ է պարտ վեր 'ի վերոյ հայել յօրինակս ձեոց, այլ նկատել 'ի նոսա զհանդամանս և զտիպս յատուկս քերթողականին, զի մի արուեստք երկաքանչիւր ընդ իրեարս խառնակեալ շփոթեսցին. իբր այն թէ հեծելոյն հետևակելով, և հետևակին պեղասօրէն ճախրելով:

Հ. Արեւոր իցէ քերթողի նկարագրութիւն:

Պ. Անկարագրութիւն ոչ միայն կարևոր է յոյժ քերթողի՝ յամենայն ազգս քերթութեանց խառնեալ, այլ և ցոյց մեծ է հզօր երևակայութեան նորա, և նովաւ հոնձարք մեծամեծք զանազանին 'ի չափաւորացն: Հետևակ քերթող առաւել ինչ քան ըզլուեալսն և զընթերցեալս չգտանէ յիմիք 'ի նկարագրել, և թուի նմա ամենայն ինչ ասացեալ յայլոց և սպառեալ: Իսկ քերթող քաջ ամենայն ուրեք գտանէ տիպս անսպառելի, և ճշգրտահան գրչաւն առաւել քան զճարտար նկարիչ կենդանատիպ յանդիման առնէ զիրս, պատշաճ ընտրութեամբ հանդամանացն: Քանզի յայտմ իսկ է արուեստ նկարագրութեան.

Այսինքն զի մի իցեն 'ի նմա տիպք նուաստք և սովորականք, այլ ամենայնն ընդոստուցիչ մտաց.

Արկրորդ՝ զի իցեն տիպքն յատուկք և

սեփականք նկարագրելոյ իրին , և առան-
ձնաւորեացեն զայն .

Եւ երրորդ՝ զի իցեն համաձայնք իրե-
րաց տիպքն , այսինքն ուր զվսեմութիւն
իրին առաջի կայցէ ցուցանել ընտրեսցին
հանգամանք վսեմք , իսկ ուր զգեղեցկու-
թիւն՝ հանգամանք գեղոյ , և ամենայն իսկ
ուրեք ըստ պատշաճի առաջարկութեանն :
Ի վերայ այսոցիկ պարտ է քերթողին
պարզ և անսեթեւեթ առնել զնկարագրու-
թիւնսն , մանաւանդ ի վսեմ իրս , որպէս զի
մի ճասպաղ ընդարձակութեամբն տկարաս-
ցի ազդեցութիւն բանին : Նարձեալ և
ի նկարագրութիւնս անկենդան իրաց խառ-
նել զկենդանութիւն և զկիրս , որպէս
Վ իրգիլիոս ի դաշտային նկարագրութեան
առնէ՝ զգեղջէիցն առաքինութիւնս ի ներ-
քըս ածեալ .

« Ո՛վ երջանիկք յոյժ , թէ մըշակք
Բաղդին իւրեանց իցեն դիտակք .
Ոյ ճաշ դիւրին տայ շնորհապարտ
Ի խաղմարար զինուց զերծ արտ : . . .
Եւ է անդորր անդ անկասկած ,
Խաղաղութիւն համատարած .
Կենցաղ անփորձ խաբէութեան ,
Փարթամ ի յինչըս բազմադան .
Ընձաւք և լիճք ականակիտք ,
Եւ դաշտք Տեմպեայ հովանախիտք .

Ի բառաչող անդանօր կով,
 Եւ քաղցրախորժ նինջ ընդ ծառով,
 Ընդ դազանաց որջք և անտառք,
 Եւ ժիրաժիր մանկըտույ պարք,
 Սովորք ՚ի կեանքս խըստամբեր,
 Դից և ծնողաց պաշտօնասէր:
 Ըրդարութիւն զվերջին զիւր հետ,
 Ի գնալն յերկրէ, առ նոսա եզ »:
 Ճարտար է յոյժ քերթողս յամենայն ուրեք
 ՚ի նկարագրել՝ քաջակիրթ ախորժակօքն
 յընտրութիւն հանգամանաց, և մանաւանդ
 ՚ի նկարագիր առմանն և հրկիզութեան
 Տրովայ յերկրորդ զիրս Ենէականին:
 Բայց Հոմերոս գերազանցէ զամենեքումբք
 ՚ի նկարագրականին, մինչև կոչել նմա վե-
 հագոյն նկարիչ նախնեացն յիշատակաց:
 (Օրինակ իմն ՚ի պատերազմական նկարա-
 գրութեանց նորա. (Իղիական. ը:)

Բանին դրունք օղջոյն, թափ ՚ի դուրս
 ոստչի հրոսակ ամբօխին

Հետիւ լայրուծի, և շօինդրն ճայթեաց
 ամպրոպ ահագին.

Մինչ ռազմարարեալ ՚ի մի համագունդ
 դըրդէին ՚ի վայր,

Ճակատ առ ճակատ միմեանց ՚ի դիմի
 բաղխէին դուպար,

Նիզակ և վահան, և սըրտմըտութիւն
 քաջաց կորովեաց

Կուռ կարծրածածկոյթ սպառազէն
վառեալ բուռն ախոյանաց ,

Ընդ գրմբեթազէն անպարաց կոփիւն
ընդ իրեարս խեթկէր ,

Եւ որոտընդոստ բոմբիւն խաղմարար
թընդայր գըղըրդէր .

Ընդ գոյժ խառնաձայն , անկեւոյ մըն-
չիւն , զոռք նահատակաց ,

Եւ յատակք երկրին վիժեալ խոխոջէր
յապաժոյժ արեանց :

Յառաւօտին պահ մինչ այն ինչ աճէր
տիւրն գիւցական ,

Օ երկոսին կողմանս հարկանէին նետք ,
տապալէր խուժան :

Իսկ իբրեւ արեն յերկնից միջակին ե-
լեալ սաւառներ ,

Օ, ոսկեղէն կըշիռն առեալ յայնժամ
հայրն ամբառնայր 'ի վեր » :

Եւ 'ի քսաներորդ գիրսն 'ի նկարագրել
զտրոյտիւն պատերազմն .

« Այլ այն ինչ և գից անմահիցըն սլար
խառն ընդ մահացուաց իջին 'ի գու-

պար ,
Աշխոյժք երկուստեք զարթեան արու-
թեան ,

Շըլինդն և զայրոյթ , ճապաղիք ա-
րեան :

Աստուստ 'ի յասուլմն Աթենաս Պալլաս

Օխրոց ելլադեանց բորբոքէր ըզգաս,
 Եւ անդուատ Ըրէս ահեղաբարբառ,
 Ի խիտ մառախուղ և յամպրոպ խաւար,
 Յեղիոնական ամբին 'ի բարձանց
 Խրախոյս տայր անդուլ տեւկրեան պա-
 տանեաց :

Ըյսպէս 'ի ճակատ արիւնոտ կրօուոյն,
 Գրրգիո քաջալերք անմահից պարուն
 Օաքայեանց զընդին և զտեւկրեանցն
 աշխոյժ

Վառեալ բորբոքեն յեռանդն ապա-
 ժոյժ :

Որոտաց ահեղ Մղիւմսեայ բարձանց
 Ընմահիցըն հայր և մահկանացուաց .
 Եւ յանդընդախոր 'ի հիմանց անտի
 Հարժեաց Պիսիգոն զերկիր վիթխարի,
 Բզաւարձրածայրեալ լերանց ըսպա-
 ոււած

Յիւր երեքժանւոյն զըրդուեալ 'ի հա-
 րուած :

Հարժին խորաձոր իդեան դաշտա-
 վայրք ,

Գաղաթունք բըլրոց ճոճին երկնա-
 ծայրք .

Պատնէջք աքայեան զըրդուին նաւա-
 կերոք ,

Պարիսպք և պատուարք տաւտանին և
 բերդք :

Սոսիացաւ Պղոտոն, և երկիւղալից
Ռատուցեալ 'ի վեր յիւրոց զահոյից,
Գաղարեայ, զոչէ առ շարժմանն
առիթ,

Ջրել զերկրաշարժ քո զերեքժանիդ.
Գուցէ պատառես արդ զերկիր համակ
Եւ հաստակառոյցդ այդ բացեալ յատակ
Ընմահից պարուն և մահկանացուաց
Դիտեսցեն վերուստ աչք 'ի ստորեր
կրայս:

Ի նըսեմաստուեր տեսիլ ահարկու
Տարտարոսական մըթապատ զահու.

Ի արխուր ոգւոց կայս մըշտազիշեր,
Եւ գիցն անմահից դու դըժոխումբեր »:
Բայց նկարագրական ճարտարութիւն Հո-
մերոսի առաւել ևս երեւի յԱդիսականին
իւրում, մինչև ընթերցողին որպէս յան-
դիման աչաց զամենայն անցս գիւցազինն
նկատել:

Գեղեցիկ է նկարագիր թուցից հաւուն
'ի գիրս իմաստութեան. (զլ. ե.) « Իբրեւ
« զհաւու թուցելոյ յօդս, որոյ ոչ գտա-
« նին նշմարանք գնացից. բաղնելով մաղ-
« լացն պատառեալ զհոգմն թեթև և հեր-
« ձեալ բռնութեամբ, ընդ ոլորսս մտանէ.
« յածել թևոցն՝ յառաջագէմ սլանայ, և
« յետ այնորիկ ոչ գտանի նշանակ ամբառ-
« նալոյն 'ի նմա »:

Դարձեալ և 'ի գիրս Յորայ վսեմ է յոյժ
 նկարագիր ձիոյն . (զլ. լթ.) « Արոտայ
 « 'ի դաշտի և դափր հատանէ . ելանէ 'ի
 « դաշտըօրութեամբ . 'ի պատահել նետից՝
 « արհամարհէ , և ոչ դարձցի յերկաթոյ :
 « Ի վերայ նորա շողան աղեղն և սուսեր ,
 « և շարժին վահանի և նիզակի , և բար-
 « կութեամբ ասլականէ զերկիր , և ոչ
 « հաւատայ մինչև փող հարկանիցի : Աւ-
 « իբրև փող հարկանի , նա վաշվաշ կար-
 « դայ . 'ի հեռաստանէ առնու զհոտ պա-
 « տերազմի , վազս առնելով և փոնչելով » :

Միւս ևս կարևոր պայման նկարագրու-
 թեան է ընտրութիւն ածականաց , զի մի՛
 վայրապար առ 'ի ընուլ զթիւս ոտից յա-
 ւելցին մակդիրք՝ չո՛ք կոչելով զաղբերս ,
 զհոտս , զսառն , զբո՛ւ զամառն , և այլն . այլ
 զի իմաստս նորս և կամ զօրութիւն յա-
 ւելցեն 'ի գոյականն . որպէս Սողոմոն
 յԱրդս երգոց Խնկաբէւս կոչէ զլերինս ,
 Կաթնոյս զվարսս , Ճախարահէայս զոսկիս , և
 այլն . և որպէս Վ իրգիլիոս չո՛ք կոչէ
 զանտառս , Գոգո՛ղ զերինջս , Կո՛ռ-ճի՛ զող-
 կոյզս , Ժխաճաճ զձեղունս զեղջէիցն տանց ,
 Ճաճաբո՛ղ զբոց , և այլ այսպիսի մակդիրք
 իմաստալիցք՝ յատուկք քերթողական նկա-
 րագրութեանց : Տե՛ս 'ի Դաս ժր :

ԴԱՍ ԺԵ

Ձեք նմանութեան , այլաբանութեան , և փոխաբերութեան :

Հ. Տուր ինձ օրինակս նմանութեան բերթողականս .

Պ. Ի շարականէ . « Եւ դիակունք
« սուրբ մանկանցն իբրեւ զծաղիկս նրո-
« նենեաց հարեալ 'ի կարկառէ , և անկեալ
« 'ի սուրբ Բեթղէմ . և հոգիք սուրբ
« մանկանցն որպէս զերամս աղաւնեաց
« թռուցեալք 'ի յերկինս , և դասեալ ընդ
« զուարթունս երկնից » :

Ի Շնորհալոյն .

« Ես ոչ եմ վէմ յեզր 'ի ծովին ,

Որ 'ի յալեացն անշարժ սլաշին .

Եւ ոչ արմատ ծառոց խորին ,

Որ 'ի հողմոց ոչ տապալին .

Եւ եմ նրման բեկեալ նաւին ,

Տարաբերեալ միջածովին .

Կամ հողմահար իւրոիւ խոտին

Ի ժամանակս աշնանային » :

Եւ յՈսիանէ .

« Որպէս մըռայլ մըրրիկք աշնան

Շղթայազերծ 'ի դուրս սուրան ,

Յերկուց լերանց հանդիպակաց

Խորոխս գլորնդմամբ խառնին յիրեարս,
 Սապէս երկու այն դիւցազունք
 Յոլոր պատին գերթ գալարունք :
 Եւ որպէս ուխք կրրկին պըղտոր
 Բարձր 'ի ժայռից գըլին 'ի գլոր,
 Բախին յիրեար՝ ժայթքեն փըրփուր,
 Ի մի ձուլեալ վազեն 'ի դիւր,
 Սեծ գըղըջմամբ առ 'ի թաւալ
 Նածկեն ըղմարդ մանուածուաւ :
 Այսպէս 'ի կռիւ ահեղասաստ
 Մըրըրկալից և ստուերամածք
 Ինիսֆէլա և արին լըքլին
 Ահեղ գոռմամբ 'ի դաշտ իջին :
 Որպէս գոչէ մեծ ովկիան
 Երբ թաւալէ զալեաց խուծան ,
 Որպէս ճայթէ շանթ 'ի յերկնէ ,
 'Նոյն էր բոմբիւն յայնրմ՝ մարտէ » :
 Եւ յումեմէ յարդի քերթողաց 'ի վեր-
 ջաբանի ճարտար եղերերգութեանն 'ի
 մահ սոխակին .

« Աչք գեղեցիկ ցողադին ,

Լացէք ըզմահ սոխակին ,

Աչք լուսալիր աստեղաց ,

Բզսոխակին հարէք լաց :

'Նրման եղև սոխակին

Որ սըրսկապանքն աւարին .

Անգութ սըրտիւ և ափով

Հովուին մանուկ առ մեղմով :

Որս 'ի բերան մայրըն գայ ,
 Ոչ տուն գտանէ , ոչ տըղայ ,
 Աւարառուն զամենայն
 Տարաւ , եթող զինքն ունայն :
 Միտք իւր 'ի սիրտըն բորբոք ,
 Գուլթ որդեկացն 'ի մորմոք ,
 Բուտ զոր եբեր ըստընաու
 Բզկնի որդւոցն ընկենու ,
 Արթայ մըտէ 'ի խաւար ,
 Ողբոց առնու ճիչ երկար :
 Այսպէս 'ի հետ սոխակիս
 Չըդեմ և ես ըզզործիս
 Ի վիհ խըրթնի դրժոխոց ,
 Ոչ բըժըշկի սըրտիս խոց .
 Աք շողշողուն աստեղաց ,
 Բզսոխակին առէք լաց ,
 Աք գեղեցիկ ցօղազին ,
 Լացէք ըզմահ սոխակին .
 Լացէք լացէք սուրբ մանկտի
 Աւ օրիորդք նազելի » :

Հ. Տուր ինձ օրինակս այլաբանութեան
 քերթողականս .

Պ. Աստղի (զլ. խթ.) գեղեցիկ յոյժ
 այլաբանէ զգալուստ փրկչին անձայն և
 առանց աղմկի 'ի մեղմիկ և 'ի թեթև ըն-
 թացս մանկան՝ ընդ որոյ դաիւք եղէզն
 ջաղխջախ կայ անբեկ , և նուազ բոց սլաւ
 րուկի անշէջ . « Օ, եղէզն ջաղխջախալ

« մի բեկցէ, և զպատրոյկն առկայծեալ
« մի շիջուցէ »:

Եւ Կոմիտաս կաթողիկոս այսպէս այլաբանէ զՀռիփսիմեանց.

« Դէկավարըք ճարտարք, հոգեոր հըմ
տուծեամբ

Թեթեաքեօրն մարմնով և մըտօք սը
լացեալք

Բնդ երկայն ասպարէզ ծովածուփ կեն
ցաղոյս,

Ընվընաս նաւեցիք և հասիք առ
Քրիստոս »:

Օրինակ 'ի Շնորհալոյն.

« Եոր ծաղիկ պայծառ ցուցաւ
Եյսօր 'ի նոր դերեւմանէն.

Երփնազարդ հոգւոցըն տունկք

Կանաչացան կենդանութեամբ.

Բենական լուսոյ սազարծք

Ի հոգեոր գարնան փրթթեալք:

Վսեմէ և տյլաբանութիւն աւագ օրհնու
թեանցն դարձեալ 'ի շարականի. « Չիա

« ւորեալ ոչ միայն 'ի վերայ բուսաբեր ար

« մատոյն, այլ քրոբէական կառօքն ստոր

« իջեալ 'ի դժոխս՝ կենազործեաց հզօ

« րեղապէս զերամս արգարոց »:

Արձիաւորեղն 'ի վերայ բուսաբեր արմա

տոյն՝ այլաբանէ զեղանեղն Քրիստոսի 'ի

խաչ, որ և յայլ կանոնս աւագ օրհնու

Թեանցն այլաբանի այսպէս . « Հեծելու
 « Թեամբդ քով ազատեցեր զգերեալսն :
 « Հեծելութիւնդ քո փրկութիւն եղև ա-
 « զանց . յեւանելն քո 'ի կառս , զուարճա-
 « ցան արարածք » : Եւ է աղբիւր այսո-
 « ցիկ ամենայնի այլաբանութիւն Ամբակու-
 « մայ , ուր ասի . « Այնքէ զետոց բարկաս-
 « ցիս տէր , կամ սրտամտութիւն քո 'ի վե-
 « ռայ զետոց , կամ ասպատակք քո 'ի վե-
 « ռայ ծովո՞ւ . զի ելցես յերիվարս քո , և
 « Հեծելութիւն քո փրկութիւն է » :

Հ. Տո՛ւր ինձ օրինակս փոխաբերու-
 Թեան .

Պ. Վ իրդիլ և Ովրատ փոխանակ ասե-
 լոյ յենուլ զորթ 'ի ծառս , փոխաբերու-
 Թեամբ ասեն ամուսնաւորել կամ հարս-
 նացուցանել զորթ ծառոց , զոր օրինակ ,
 « Օձաճումնաձիգ այգին ուռոցն 'ի ճա-
 պաղ ,

Աերթ հարսնածէ առ բարձրուղէշ
 կաղամախ » : Ուրա . Վերեգ . Է :

Նոյն ինքն Ովրատիոս (Տաղերդ . ք . ԺԵ .)
 « Եւ ի կոչէ փոխաբերաբար զծառս , 'ի ցա-
 մաքել որթոցն յեցելոց 'ի նոսա .

« Եւ մերթ այրեաց ծառոց կրցորդ

Տընկազործէ առննթեր զորթ » :

Եւ այլ ուրեք (Տաղերդ . ք . ԺԵ .) « Եւ ի

կոչէ զԺառ , առ որում չե են տնկեալ
որթք .

« Սօսն 'ի բաց ամուրի
Հալածէ ըղկընձնի » :

ԴԱՍ ԺԵ

Ձեք խելամոռութեան , դիմառնութեան , բա-
ցադարձութեան , անիծից , կրկնութեան , և
անուանաստեղծութեան :

Հ . Տո՛ւր ինձ օրինակս խելամոռութեան
քերթողականս .

Պ . Սաղմոսերգուն (Սղմ. լե.) զմասն
փոխանակ բոլորին առեալ , ասէ . « Սի՛
« եկեսցէ 'ի վերայ մեր ոտն ամբարտաւա-
« նից , և ձեռք մեղաւորաց մի՛ դողացուս-
« ցեն զմեզ » :

Նուրի՛ն խելամոռութեան ձեռով և քերթո-
ղահայրն մեր զբառս իւր 'ի կիր արկանէ
փոխանակ նախամօրն . « Քանզի կողիւն
« վիրաւորեալ նախահայրն , 'ի քո յանա-
« բատ 'ի կողդ ընկալար զխոցումն գե-
« ղարդեանն » :

Եւ կոմիտաս կաթողիկոս զտեղի փոխա-
նակ բնակչացն առեալ , երգէ .

« Արեւմուտք յարեւելս ընթացեալք հա-
սին ,

Քարողել յայտնապէս ըզըքնալ տե-
սութիւն » :

Ուր արեւմտեայ նշանակէ զմնակիչս արեւ-
մտից :

Բնդ հակառակն Շնորհալին զպարու-
նակեալն փոխանակ պարունակողին ա-
ռեալ, երգէ (Տաղ. 383.)

« Խոր խաւարին սաստէր Յիսուս լու-
սով խաչին ,

Խընդիր առնէր իւր ծառայիցն անդ
դերելոց » :

Ուր Խոր Խաւար նշանակէ զգոյս :

Եւ Վ իրգիլիոս սովին ձեռով զգործ փոխա-
նակ պատճառի առեալ, զերկայնել ստուե-
րաց և զծխել հիւղից գեղջէիցն ՚ի կիր-
արկանէ փոխանակ տարածամելոյ աւուրն :
(Օտաղկաբաղ և, 83.)

Հ. Տուր ինձ օրինակս գիմառնութեան
քերթողականս .

Պ. Իմաստունն փոխանակ ասելոյ՝ թէ
հուրն ոչ ևս այրէր, ասէ . « Արբեմն
« ընտանենայր բոցն, զի մի այրիցէ » :

Եւ Եսայի փոխանակ ասելոյ՝ թէ մի ևս
զօրք թագաւորին բաբելացւոց հատցեն
զանտառս Վ իբանանու՝ հորդան տալ ընդ-
այն, ասէ . « Փայտքն Վ իբանանու ոտնհար
« եղեն քեզ, և մայրքն Վ իբանանու ասեն՝
« թէ յորմէ հետէ դու զազարեցեր, ոչ

« ելին 'ի մեզ փայտահարք » :

Դիմառնական ձև է և Ամբակումայ ասելն
ցտէր . « Օլարթեաւ աղեղն քո . զնետս
« կապարձից քոց արբեցուցեր » :

Եւ Դեբովրայ ասելն . « Յերկնից ճա-
« կատեցան աստեղք , յիւրաքանչիւր յօրի-
« նուածոց ետուն պատերազմ ընդ Սի-
« սարայ . հեղեղատն Ախոնի մերժեաց
« զնոսա : »

Հ . Տուր ինձ օրինակս բացադարձու-
թեան քերթողականս .

Պ . Արեմիա (զլ . խե .) այսպիսի առնէ
բացադարձութիւն առ սուր վրէժխնդրու-
թեան տեառն . « Աինչև յերբ կոտորես-
« ցես սուրդ տեառն , դարձիր 'ի պատեա-
« նըս քո , դադարեաւ և վերացիր » :

Եւ Յորբ (զլ . ժգ .) առ 'ի ցուցանել զա-
ղետալի վէրս իւր , նովին ձևով առ երկիր
բարբառի . « Արկիր , մի ծածկեր զարին
« մարմնոյ իմոյ » :

Եւ սաղմոսերգուն (Աղմ . ճժգ .) այսպիսի
յօրինէ բացադարձութիւն առ ծովն Աար-
միր բաժանեալ , և առ Յորդանան գետ
նահանջեալ . « Օյ էքեզ ծով , զո՞ տեսեր
« և փախեար . կամ դու Յորդանան , զի
« դարձար անդրէն » :

Հ . Տուր ինձ օրինակս անիծից քեր-
թողականս .

Պ. « Լէրինք Գեղըուայ, մի իջցէ 'ի
 « ձեզ ցօղ, և մի եկեսցէ 'ի վերայ ձեր ան-
 « ձրե՝ անդաստանք պտղոց, զի անդ ա-
 « պականեցաւ ասպար զօրաւորաց » :
 (բ. Թագ. ան :

« Եթէ մոռացայց զքեզ Երուսաղէմ, մո-
 « ռացի զիս աջ իմ » : (Սղմ. ԶԼԳ :

« Եթէ հեծեաց երբէք երկիր վասն իմ,
 « եթէ ակօսք նորա լացին առհասարակ,
 « և եթէ զզօրութիւն նորա կերայ միայն
 « առանց գնոց . . , ապա փոխանակ ցորե-
 « նոյ բուսցի եղիճ, և փոխանակ գարւոյ
 « մորենի » : ՅԲ. ԼՄ. 40 .

Վսեմ է և ուրումն յարդի քերթողաց
 մերոց յողբսն 'ի մահ՝ Ներսէսի մեծի անի-
 ծանել զգտիչ մահադեղոյն .

« Երկիր, շնչոյ կենդանութեան մայր
 դայեակ ,

Սոկրատայ միշտ ծնանիս 'ի քէն դեղ
 վրիժակ :

Ե՛յ դիւաբախ գըլուխ և սիրտ մահա-
 ցուի ,

Որ առաջին ցուցեր ըզթոյն աշխարհի .
 Եթէ քո չէր շնչեալ ըզսիւք եթերաց,
 Ներսէս այժմիկ շնչէր և տայր շունչ
 կենաց .

Դու , դու եղծեր զպատկերն զայն
 վայելուչ ,

Որբացուցեր զազգն 'ի հօրէն անտե-
րունչ :

Խաւարեցին բիբք աչացս , ահ , մի
տեսցեն

Օայս աննըշոյլ կափոյց աչաց յարեէն .

Մի զայն երես մահու դեղին և կա-
պոյս ,

Կարմիր վարդից վառեալ երբեմն ե-
րևոյթ » :

Հ . Տո՛ւր ինձ օրինակս կրկնութեան
քերթողականս .

Պ . Կրկնութիւնք յաճախագոյն վարին
'ի քերթութիւնս , և յաւելուն շուք մեծ թէ
'ի տաղաչափութիւնն նիւթական և թէ
յիմաստսն և 'ի բացատրել զկիրս հո-
գւոյ :

Եյսպէս ողբայ Դաւիթ զորդեակն իւր .
(բ . թ . ազ . ժբ .) « Որդեակ իմ Եբեսողոմ ,
« Եբեսողոմ որդեակ իմ . ո՞ տայր զմահ
« իմ փոխանակ քո . ես փոխանակ քո ,
« Եբեսողոմ որդեակ իմ , որդեակ իմ
« Եբեսողոմ : »

Դարձեալ նոյն ինքն 'ի սաղմոսսն (հգ .)
երգէ . « Տեսին զքեզ ջուրք Եստուած ,
« տեսին զքեզ ջուրք և երկեան » : Եւ 'ի
զիրս Յուդիթայ (զլ . ժգ .) « Եկն Եսուր
« 'ի լերանցն հիւսիսոյ , եկն 'ի բիւրաւորս
« զօրօք իւրովք » :

Մովսէս յօրհնութեանն. « Մինչև անցցէ
« ժողովուրդ քո տէր, մինչև անցցէ ժողո-
« վուրդ քո այս՝ զոր ստացար » :

Եւ Դեբովրա յօրհնութեանն. « Կապուտ
« երանգոցն Սիսարայ, կապուտ երան-
« գոցն գունագոյն նկարուց, այն էր պա-
« րանոցին նորա կասկուտ » :

Ի մերոցս քերթողաց ճարտար է 'ի ձևս
այս 'Կարեկացին. զոր օրինակ

« Երփին երփնունակ ծաղկին
Շողշողէր պրտուղն 'ի ճրղին .
Շուշանըն շողէր յովտին
Շողշողէր դէմ արեգականն .
Շուշանըն շաղով լըցեալ
Շող շաղով և շար մարդարտով » :

Եւ դարձեալ .

« Ես ձայն գառիւծուն ասեմ,
Որ գոչէր 'ի քառաթևին .
Ի քառաթևին գոչէր ,

Չայն առնէր 'ի սանդարամեսուն » :

Եւ այս ամենայն կրկնութիւնք, որպէս է
տեսանել յօրինակսդ, մերթ զգեղ միայն
յօրինեն, մերթ յաճախեն զազգուութիւն,
և է զի կարի քաջ բացատրեն զկիրս :

Յոյժ վայելուչ բազում ուրեք զձևս զայս
'ի կիր արկանէ Վ իրգիլիոս, մանաւանդ
Ղնէականն և 'ի հովուականն, յորոց
քանի մի ածցուք 'ի մէջ յօրինակ, թէ-

պէտ և անհնար է զնոյն գեղ բնագրին
պահել ՚ի թարգմանութեան այսպիսի ձևոյ:
Կրկնութիւնք՝ որք պերճ յօրինեն զբանն.

« Եւ չըբնադագեղն ըզհետ գայր Լս-
տուր ,

Լստուր քաջաձին » . Ենեալն . Ժ . 118 :

« Գեղաժաղիկք երկաքանչիւրն իսկ տիօք,
Երկաքանչիւր արկադացիք հայրենեօք » .

Ծառկատառ . Է :

Կրկնութիւնք՝ որք տան զազդուութիւն .

« Եւ ինքն ինձ Պան թէ յատենի կաց-
ցէ ոսոխ յանդիման ,

Եւ ինքն իսկ Պան ըզպարտութիւն անդ
լինիցի խոստովան » . Ծառկատառ . Դ :

« Օ՛ի ոչ պարնասեան ձեզ լերինք
բնաւին ,

Օ՛ի ոչ և պինդեանք խափան ինչ ար-
կին » . Ծառկատառ . Ժ :

« Պատերազմ ահեղ, ահեղ պատերազմ
նըշմարեմ ընդ հուպ ,

Եւ ըզՏիբերեայ ՚ի յարիւն ներկեալ
կոհակացն ըզծուի » . Են . Է . 86 :

Նոյն ինքն Վ իրգիլիոս ՚ի վեցերորդ գիրս
Ենեալանին առ ՚ի ցուցանել զի Գեղաղ
չկարաց առ վշտին դրօշել զանկումն Իկա-
րեայ որդեկին իւրոյ , կարի վայելչապէս ՚ի
կիր արկանէ զձևս զայս .

« Եւ դու մասըն մեծ գրաւէիր արդեօք
'ի վեհ քանդակին ,

Եթէ զայն դառինք նրմա , Իկարէ ,
ցաւքըն թողուին .

Երկիցս 'ի յոսկւոջ ջանացաւ զարկածն
ածել 'ի նրկար ,

Երկիցս հայրենի դողդոջեալ անկան
ձեռքն անզօրք 'ի վայր » :

Արկնութիւնք որ քաջ բացատրեն զկիրս .

« Դու միակ իմոյն Աստիանակտեայ
մնացեր ինձ պատկեր .

Այսպէս զաչս այսպէս նա զշըրթունս
այսպէս նա զձեռսն շարժէր » .

ԵՆԷԱԿԱՆ Է. 489 :

« Օուր ընդ երկինս ամբառնայր զաչ-
սն զեղափայլ ,

Օաչսն զի ձեռք նորա մատաղք կայ-
ին կապեալ » . ԱՆԴ . 405 :

« Անգիտիոյ ըզքեզ մայրիք ,

Բզքեզ վըճիտ լիճք , և բիւրդեայ

Օքեզ փոկինեան լացին ալիք » .

ԱՆԴ . Է . 739 :

Հ . Տուր ինձ օրինակս ինչ անուանա-
ստեղծութեան քերթողականս .

Պ . Գեղեցիկ է Նարեկացւոյն մերոյ
դիւտն 'ի բացատրել զձայն անուոց սայ-
լին .

« Ի գիւ գայր 'ի գիւ սայլիկն 'ի գիւ
 Ի Սասեաց յաջ կողմանէն,
 Սայլիկն 'ի գիւ գայր 'ի գիւ,
 Ճորնչալով գայր մըտանէր յԱրուսա-
 ղէմ » :

Եւ ուրումն յարդի քերթողաց մերոց 'ի
 նկարագրել զհովիւ քաջ .

« Ինքն 'ի սոյլ սուր սըրընգի
 Սարգ 'ի ծործորս կարկաջուն
 Դռոյթ տայ սպիտակ իւր խաշին
 Եւ մակաղէ միշտ արթուն » :

Որ և 'ի ցուցանել զյօրինուած հայկական
 բարբառոյս՝ խիտ առ խիտ բաղաձայն տա-
 ոիւք, տես քանի՛ գեղեցիկ նմանութեամբ
 զձայնս նոցին բացատրէ .

« Բարբառ հայկին Արամայ
 Գոռ կաքաւչաց Արիսի
 Ի գաշտ ոազմից խազմարար
 Հընչէ նուազ սոսկալի .
 Եւ խիտ առ խիտ լուռ վաշտից
 Բաղիւէ գուպար 'ի բանակ ,
 Նոփէ մըկունդ ընդ ասպար
 Դոփիւն ոտին ընդ սըմբակ » :

ԴԱՍ ԺԶ

Չափազանցութեան ձև , և տեսութիւն 'ի
ձևս քերթողականս առ հասարակ :

Հ . Տուր ինձ և օրինակս ինչ չափա-
զանցութեան քերթողականս .

Պ . Չափազանցութիւն 'ի բանաստեղ-
ծութեան վարի յաճախ , ոչ միայն ըստ
իմաստից , այլ և յօրինակս և 'ի նմանու-
թիւնս : Ըստ այսմ օրինակի բացատրէ
Հոմերոս զգօրութիւն Արամազդայ . (Ի-
ղիական . ք . 18 :

« Հայա 'ի հանդէս օ'ն արիք ուլ դիք
'ի փորձ ձեզ հանուրց ,

Շըղթայ ոսկեձոյլ առեալ կախեսջիք
'ի վայր 'ի յերկնուստ .

Բուռն 'ի նա արկէք աստուածք հա-
մերամ և աստուածուհիք .

Այլ ոչ ինչ բընաւ , թէպէտ գուն
սաստիկ եղեալ նըկըրտիք ,

Օհանճարեղն Որմիզդ յերկնից ընդ
երկիր բաւեսջիք դըրդել .

Իսկ թէ ես ինձէն յօժարեալ երբէք
կամիցիմ քարշել ,

Օերկիր դըլխովին և զծով միալուծ
ձիգ ընդ քարշ ածեմ .

Այա ըզշղթայն յՈղիմպեայ կատար
ոլորեալ պըրկեմ ,

Եւ այն ամենայն օգային եղեալ կախի
երկնաբերձ .

Այսքան վեհագոյն եմ դից և մարդկան
և բնաւին տարերց » :

Եւ ոմն 'ի քաջացն մերոց արդի քեր-
թողաց 'ի գովեստ խաշնդեղին յաւելեալ
'ի բանս իւր՝ ասէ .

« Եկ արմատդ անմահութեան առ հա-
ւատչեայ

Օղւամբ խաշին որ 'ի Արեղ ճեմգընայ
Բուրազուարճ զանգեալ հովտաց ծաղ-
կանց 'ի բոյլ

Քան շար ոսկի տայ նըշոյլ .

Թոյր ևեթ բերեալ զոսկւոյն խարտե-
շագեղ ,

Այլովչէ հուպ 'ի նըզովեալ հող գունեղ .

Այլ աւաղ , նա տիրեալ էր , դու ան-
ծանօթ .

Յամր է բարին գալ յանօթ :

Թէ խոհեր ժանտին փոխան էր սա 'ի
դիւտ ,

Ոչ Մեդեայ ձեռք մահ յօրինէր չարա-
դիւթ ,

ՕՆդին ոչ Սպարտուհին զօշոտ
այրէր ,

Եւ ոչ մեղ մի գոյր հոմեր » :

Հիւրք և եկք , զի զարմանայք թէ յիմ
աշխարհ

Հոյլ գեղեցիկին իբրև զաստեղս է 'ի
պար ,

Կենաց բոյսն առոյգութեան ըզնա
սիրեաց ,

Ընդ է Կարէզ Բզնունեաց » :

Հ. Օ ինչ կարևորագոյն յօրինակս յայ-
սոսիկ քերթողական ձևոյ առ հասարակ
իցէ նկատելի .

Պ. Օայն զի առ 'ի լինել քաջ քեր-
թող՝ հարկ է լինել քաջ ճարտասան . քան-
զի ուր սա կատարէ , անտի սկսանիքեր-
թողն , և 'ի նորայն զիւրն յաւելու : Օ ի
պարտ է բանաստեղծին ոչ միայն զձևս
զայսոսիկ հռետորականս և զայլսն ամե-
նայն զբառից և զիմաստից յօրինել քեր-
թողաբար , այլ և զմասունս հռետորա-
կան ճառից , և զհասարակ տեղիս , և
զյոյզս կրից , այլովքն հանգերձ : Օրինակ
իմն՝ յիղիականն Հոմերի Վրիսէս քուրմ
Լպողոնի 'ի խնդրել զգուստր իւր գերեալ
յաքայեցւոյ , համառօտ ինչ առնէ աղերս .
բայց 'ի նմա քերթողն բովանդակէ զա-
մենայն հնարս հռետորականս 'ի համո-
զել : Ասիս յանդիման առնէ զքուրմն սպա-
սուք պաշտամանն՝ առ 'ի պատկառելի առ-
նել զնա , և ընծայիւք՝ առ որսալոյ զսիրտ

աքայեցւոց, ապա դնէ 'ի բերան նորա մաղ-
թանս հասանելոյ նոցա ցանկալոյն իւր-
եանց, այսինքն առնլոյ զՏրովադա և դառ-
նալոյ ողջամբ 'ի հայրենիսն, և յաւելլու մե-
ծարանաց բանս առ 'ի յորդոր, ապա զա-
ղերսն առաջի արարեալ կնքէ ահիւ սպառ-
նալեաց անծոյն՝ եթէ չսիցեն քրմի նորա:

« Քանզի Քրիսէս 'ի զրաւաթափ դրս-
տերն իւր,

Աղերսաւոր դայր ընդ փրրկանս բազ-
մաբիւր,

Եւ զգիտաղեղն Ապողոնի վարսակալ
Գաւազանաւն ոսկւով 'ի ձեռն կա-
լեալ,

Աքայեցւոցն յերագաթե նաւատորմ

Եւ իշխանացն Ատրորդւոց ձայն տայր
ողորմ,

Ո՛ր Ատրորդիք, տացեն աստուածքն երկ-
նաբնակք

ԲզՊրիամու առնուլ մարտիւ ձեզ քա-
ղաք,

Եւ դնալ ողջամբ 'ի հայրենիս ձեր
անդրէն,

Աքայեցիքդ 'ի դարչապարքաջադէն:

Այլ դարձուցէք ինձ փրրկանաւ զիմ
դրստրիկ

Ի քաջաղեղն որդւոյն Գիայ ակն ած-
ջիք »:

ԴԱՍ ԺԷ. (*)

Հովուաբանութիւն. — Քնարերգութիւն. —
Անակրէոնեան տաղ. — Աքճանագրութիւն.
— Դամբանագիր. — Նուագ:

Հ. Տուր ինձ համառօտիւ տեղեկութիւն զազգի ազգի քերթութեանց. զինչ է հովուաբանութիւն:

Պ. Հովուական կենաց և դաշտային գեղեցկութեանց քերթողաբար նկարագրութիւն: Ախորժելի է յոյժ քերթուածս, այնու զի գնկարագիրս հովուաց և զմըշակաց և զգեղջէից՝ զորոց զանմեղ և զանխռով կեանս նկարագրէ ՚ի նմա քերթողն՝ բաղդատեալ մեր ընդ քաղաքականին, դուարճանամբ:

Բայց երբակի զհովուականն մարթ է նկատել կենցաղ. մի՛ որպէս այժմեանս զծուծ և արհամարհ. երկրորդ՝ որպէս նախնեացն

* Ի վարժս յայստսիկ, որ յաղագս ազգի ազգի քերթումնեանց, բազում ինչ ՚ի կիրառումն ՚ի դաստիարակութեան հ. Գեորգեայ վարդապետի Հիւրմուղեան ՚ի հրահանգս ճանկարոյ ՚ի վարժապետէն Իւրում յօրինեալ է:

բարեկեցիկ և զուարճալի, զի ամենայն
մեծութիւնք յայնժամ էին 'ի հօտս և յան-
դեայս, և երրորդ՝ մտացածին իմն ընդ նախ-
նի սլարզութեան և անմեղութեան կցոր-
դեալ այժմու կիրթ ախորժակք և բարեձև
տարազ կենաց: Ի սոցանէ առաջինն կարի
իմն խիստ է և անախորժ, իսկ երրորդն ան-
բնական, վասն որոյ թէ ոկրիտոս ուրեք ու-
րեք առաջնովն ստգտանի, իսկ զաղղիացիք
երրորդաւս: Ապա սլարտ է վարել միջնովն
կարելեալ և բնականաւ, ածելով 'ի ներքս
'ի քերթուածն հովիւս հեզաբարոյս, զը-
ւարթս և սիրելիս, և ոչ բիրտս և անհե-
թեթս, և խօսակիցս զնոսա առնել ընդ մի-
մեանս, և վիշտս և կիրս յաւելուլ 'ի նո-
սա առանց ատելի առնելոյ զհովուականն
կենցաղ:

Սկարագրութիւնք դաշտային և շինա-
կան տեսարանաց անհրաժեշտ կարեորք
են 'ի սմա: Այլ այս ծաղկանց և եթ ա-
նուամբք, կամ քաղցրաշունչ օդոյ յիշա-
տակաւ, կամ 'ի շրշիւն տերեոց, կամ
առուաց կարկաջանօք, կամ թռչնոց եր-
կովք ոչ վճարի, սլարտ է քաջի քերթողին
այնպէս 'ի մանուկս իջանել հանդամանս,
մինչև մարթել նկարչի հանել զայն 'ի նկար:
Քանզի յաճախ ուրեք հանդամանք ինչ
և եթ սլատշաճապէս 'ի ներքս ածեալ,

կենդանատիպ զնկարագիրն գործեն, որ-
պէս Վ իրգիլիոս բազում ուրեք 'ի հո-
վուերգութիւնսն առնէ. ցօ

« Ալիք համայն, ոչ տեսանես, այժմ
հանդարտեալ քեզ լռեն,

Եւ սաստկաշունչ դադարեալ կան հող-
մոյ հընչմունք համօրէն.

Ի դէմեղեալ ուղւոյն 'ի կէս աստ ա-
ւասիկ եմք ժաման,

Բիանորայ աստի հազիւ արդ նըշմարի
դերեղման.

Աստ, ուր մըշակք ըզթանձրախիտ սա-
ղարթս 'ի բաց յապաւեն,

Աստ, ուր Սերիս, եկ երգեսցուք. զխաշն
'ի ճարակ թո՛ղ աստէն:» Ծաւ. Է. 57:

Պարտ է դարձեալ ըստ առաջարկութեան
քերթուածոյն պատշաճել զտեսարանս, ու-
րախական ընդ ուրախալիս, և տրտմական
ընդ տրտմալիս. որպէս նոյն ինքն դար-
ձեալ Վ իրգիլիոս առ 'ի բացատրել զտըրտ-
մութիւն Աորիդոնի 'ի խնդիր Ալեքսեայ
նկարագրէ.

« Այլ թաւամուր նա 'ի սօսիս անդրյա-
ճախէր,

Ոյց դադարեալ ամբառնային նըսեմա-
ստուեր.

Եւ առ լերինս և առ անտառս 'ի ճիւղն
ընդ վայր

Օայս մենաւոր հեղոյր բողոք յերդ ան-
յարգար » : Ծառի առաջ . Բ . 3 :

Հովիւքն կամ դեղջէք 'ի ներքս մուծեալք
թէպէտ և պարզամիտք պարտին դու և
անմեղք , այլ մարթ իսկ է նոցա հանձա-
րեղս դու և ուշիմս , աշխոյժս , զուարթս ,
գիւրազորովս . և քերթութեան պարտ է
ըստ կարի պարզ լինել և անսեթեւեթ , և
դէպք 'ի նմա հոգեշարժք ուրախալիք և
տրտմալիք վայելուչ յոյժ և զմայլելի գոր-
ծեն դքերթուածն :

Դէպքս այսոքիկ առ բազումս 'ի քեր-
թողաց ցուրտք են և անախորժք , որպէս
ողբք և զանդապք հովուի զսիրուհւոյն ,
կամ հովուաց ընդ միմեանս մրցութիւն
յերդս , և այլ ևս սոցին սակի դէպք ա-
ռանց հանձարոյ : Բայց Աեսներ քերթող
հելուետացի եբաց աստարէզ նոր յայս
ազգ քերթութեան , մուծանելով անդր
դէպս բարացուցականս՝ որդորովեն զսիրտ :
Իսկ իտալացիք և ևս յառաջագէմ լեալ ,
զթատերականն հնարեցան հովուերդու-
թիւն . յորում կարգի հռչակաւոր են յոյժ
հաւատարիմ հովիւն Աուարինեայ , և Ա-
մինտայն Թասսոյի :

Բայց Թէոկրիտոս 'ի Յունաց և Վիր-
գիլիոս 'ի հռոմայեցւոց օրինակադիրք կա-
ցին յայս ազգ քերթութեան , առաջնոյն

յարբունիս Պատգովեայ եղբայրասիրի, և երկրորդին 'ի գրան () գոստեայ կայսեր զրեալ գրերթուածն ։

Հ. Օրինչ է քնարերգական քերթութիւն ։

Պ. Այն՝ զոր քնարաւ կամ այլովք նուազարանօք մարթ է երգել, և կոչի սա տաղ կամ զանձ, և քառեակ ազգք են սորա ։

Ա. () Երհնութիւնք կամ սրբազան երգք որպիսիք են Մովսիսին, Դեբովրայն, Եղեկիէլին, և սաղմոսք Դաւթի ։

Բ. Երգք կամ տաղք ներբողականք, որպէս Պինդարեանքն առ Հասարակ, և կէսք յՈվրատեանցն, և բազումք 'ի շարականաց մերոց ։

Երկոցունց այսոցիկ ազգաց քնարերգութեան սեփական տիպք են վսեմութիւն, որպէս է տեսանել յօրհնութիւնն Մովսեսի զի անգստին 'ի նախերգանացն լի զարմացմամբ և գոհութեամբ ընդ սքանչելի ազատութիւնն յորդորէ զժողովուրդն յօրհնել զազատարարն՝ այսպէս սկիզբն առնելով երգոյն, « () Երհնեսցուք զտէր, « զի փառօք է փառաւորեալ, զերիւարս և « զհեծեալս նոցա ընկէց 'ի ծով » ։ Եւ ապա համեմատ նախերգանացն մերթ առ ժողովուրդն և մերթ առ Աստուած ուղղելով զգէմս բանին, առանց պատմու-

Թեան բացատրէ զամենայն Հանգամանս
սքանչելեացն վսեմաբար, լի վեհ իմաս-
տիւք և ձեռք յօրինեալ զերզն, որպիսիք
են տեառն խորտակել զպատերազմունս,
խորոց ծածկել զընտիրս հեծելոց Փարա-
ւոնի և զսպառազէնս, ընկնուլ նոցա
յանդունդս իբրև զվէմս, և սոցին սակի
ձեք և իմաստք: Հանգոյն իմն և Դեբով-
րա վսեմաբար սկիզբն առնէ երդոյն, « Ի
« սկսանել զօրավարացն Խորայելի, մտա-
« դիւրութեամբ ժողովրդեանն օրհնեցէք
« զտէր »: Աւապա ընդ ամենայն երզն
սիրէ իմաստս և ձևս վեհս և վսեմս.
երկրի շարժել յերեսաց տեառն, երկնից
խռովել, ամպոց ցօղել ջուր, և լերանց
շարժել, յերկնից ճակատել աստեղաց և
յիւրաքանչիւր յօրինուածոց տալ պատե-
րազմ ընդ Սիսարայ, հեղեղատին Ախտ-
նի մերժել զթշնամիս, կարթակոտոր լինել
դարշապարաց երիվարացն Մագդարով-
թայ, ձգել Յայելի զձեռն իւր ձախ 'ի
ցիցն, և զաջ իւր 'ի սպառսպուռ ջաղխ-
ջախանս, և վարսել ընդ ծամելիս Սիսա-
րայ և անցուցանել ցից ընդ զլուխնորա.
մօրն Սիսարայ հայեցեալ գէտակն ունել
'ի վանդակապատ պատուհանէն և տեսա-
նել զգարձեալսն 'ի Սիսարայ, և յետնիւ
կառաց նորա 'ի դալոյ, և մօրն վարանել

Թէ ընդէր յամեցին հետք կառաց նորա, և
կանանց իմաստնոց տալ նմա պատասխա-
նի, և նորա ինքնին անձամբ անձին առ-
նել իւր պատասխանի, և աւարտ երգոյն՝
Թէ « Այսպէս կորիցեն ամենայն թշնա-
« միք քո տէր: » Այս ամենայն տան ըստ
բաւականին զնկարագիր վսեմութեանն՝որ
խնդրի յերկոսին վերոյ ասացեալ ազգս
քնարերգութեան:

Գ. Լըրրորդ ազգ՝ բարոյական և իմաստա-
սիրական տաղք, յորս ներբողին առաքինու-
թիւնք, որպէս յոլովք ՚ի տաղից Ավրատեայ
և քաջաց արգի քերթողաց: Սոցա տիպք
բանիցն ոչ իբրեւ զառաջնոցն պարտին գոլ
վսեմք, այլ միջին իմն և յորդորական:

Դ. Իսկ չորրորդ ազգ՝ տաղք կամ երգք
հանդիսից և խնջոյից առ ՚ի զուարճու-
թիւն և եթ քերթեալք, որպէս Անակրէո-
նի տաղք, և Ավրատեայ սակաւք, և բազ-
մաց յարգի քերթողաց տաղք: Աւ սոցա
սեփական տիպք են պերճութիւն, քաղցրու-
թիւն և զուարճալի իմաստք և ձեւք: Քան-
զի քնարերգութիւն զամենայն այլ և այլ
դեղեցկութիւնս ազգի ազգի քերթու-
թեանց յինքն ժողովեալ, ՚ի վերայ այնու-
ցիկ և զիւրն յաւելլու յատուկ նկարագիր՝
որ են խանդք: Ար իբրեւ ազգի ՚ի քերթողն՝
ջերմանան միտքն, վառին ցնորքն, և ա-

մենայն զօրութիւնք հոգւոյն զարթուցեալ՝
օժանդակեն՝ ի քաջքերթողութիւն։ Սերթ
իմաստք ազնուականք և պերճք, և մերթ
խանդաղատելի և վայելուչ պատկերք ընդ
սոաջ լինին. իմաստք բարոյականք վսեմք,
վէսք քաջայարմարք, և դրուազք գեղեցիկ
կագոյնք յոյժ տան զնիւթ քերթութեան։
Բայց թէպէտ և ազատութիւն է քերթո-
ղին՝ ի սմա յիմաստից յիմաստս վազս ա-
ռեալ անցանելոյ առաւել քան յայլ ամե-
նայն քերթուածս, սակայն ոչ առանց
իրիք կցորդութեան, ապա թէ ոչ, զառան-
ցելոց բանք թուեսցին քան առն խոհա-
կանի։

Պինդարոս, քնարերգակ քերթութեան
հայր ի Յոյնս, զոմանս ի հետևողաց
իւրոց զառածեցոյց յայս թերութիւն։
Բայց Սվրատիոս հռոմայեցի զպինդարեան
թուիչս մտաց չափաւորեալ, դիտաց զկցոր-
դութիւն իմաստից ընդ վսեմ գեղեցկու-
թիւնս լծորդել. նմին իրի և պատուեցաւ
նա, և պատուեսցի միշտ առ կիրթ ախոր-
ժակս։ Բազումք եղեն հետևողք սորա ա-
նուանիք առ գաղղիացիս և առ անգղիա-
ցիս իսկ, որոց տաղք մարթին օգնել յոյժ
լեզուադիտաց։ Եւ առ մեզ իսկ ոչ պա-
կասեն զարդիս հետևողք տաղիցն Պին-
դարեայ և Սվրատեայ, առ որ և վսեմու-

Թիւն հայկական բարբառոյ օղնէ ոչ սա-
կաւ: Օրինակ իմն յարդի տաղերգուացն
մերոց երգն 'ի հաստատկութիւն սրբոց
վարդանանց .

« Հրրաշունչ վիշապաց

Բորբոքեալ մեծ գազան ,
Խամբել ըզգրախա քրիստոսեան .

Օանխոտոր հաւատոց

Աշխարհիս հայաստան

Յայտէ հուր լափող պարսկադեն .

Ո՞վ արդ կացցէ կիզմանն ընդդէմ:

Արի 'ի զէն , մեծ Գրիգորէ ,

Ա՞ռ դու զասպար քո 'ի հօրէ .

Արի 'ի մարտ , տուր մեզ խրախոյս ,

Լքելոց պարիսպ մեծայոյս .

Օարթո՛ ըզնոր Մակաբէ ,

Օվարդան 'ի քոյդ զաւակէ :

Ամբարձիր Մամգոնեան

Օօրազլուիս հաւատոյ ,

Տուր ձայն զընդին Աստուծոյ ,

Սպառազէն քաջազանց

վառելոց 'ի հոգւոյ ,

Դիմել առ խուժան որերոյ ,

Ոչ 'ի պարծանս 'ի կոիւ մարմնոյ :

Առէք խրախոյս դուք 'ի հանդէս ,

Առիւծաբար յայս ասպարէս .

Առէք խրախոյս արիապէս ,

Յաղթութիւն անշուշտ հասեալ ձեզ .

Ահա պըսակ անթառամ,
 Ահա յերկնից ցոլանայ :
 Հընչեցին 'ի յերկնից
 Սօսափիւնք աստեղաց
 Յահ 'ի կորուստ Սասանեանց .
 Ամաչեաց բելիար
 Ի քանդուած կրակատանց .
 Արին ձեր ցօղեալ նորոգեաց
 Օգ և զերկիր Ասքանաղեանց :
 Փութայք ելէք պըսակաւոր ,
 Բարձր 'ի յեթերս խրրախաւոր .
 Ելէք բազմեալ յանմահ աթոռ ,
 Գահակից առ սուրբ թաղաւոր .
 Հրեշտակք սլարեն զերզըս նոր ,
 Օրհնել ըզտէր մեզ յորդոր :
 Ախոյեանք երկնրնթայք
 Արամեան աշխարհի ,
 Սիւնք հաստատեալ լուսարփի .
 Տօնական ձեր հանդէս
 Մեզ տուեալ յերաշխի ,
 Կանխեմք միշտ յաղերս ցնծալի ,
 Տուք մեզ թիկունս 'ի վըտանդի :
 Օրհնեմք ըզտէր անհատական
 Ի քո անուն քաջըդ Վարդան .
 Պըսակ 'ի մէնջ ձեզ դովութեան
 Խըմբակից զօրուդ միաբան .
 Յաղթողք յերկրի աննըման ,
 Երկինք յաւերժ ձեզ կայան » :

Բազում և այլ ազգք են քնարերգական տաղից , որպէս Մնակրէոնեանն՝ որոյ տողք 'ի սուղ ոտից բաղկանան , և իմաստք 'ի նմա չքնաղք և զեղեցիկք պարտին զոլ՝ քան վեհք և վսեմք : Որպէս Երձանադրու թիւնք և դամբանագիրք , յորս խնդրի ամենեւին ճշգուծիւն՝ առանց աւելորդաց , և իմաստք 'ի նոսա վսեմք քան բազմազարդք : Որպէս և նուազն՝ զիւտ իտալացւոց , որ յերկուց քառատողից և յերկուց եռատող տանց բաղկանայ . յորում բառ մի աւելորդ , և իմաստ ինչ օտար յառաջարկութենէն դրուագեալ յայն՝ խանգարէ զգեղ նորա : Չափաբերութեան ոտից նորա պարտ է զոլ անսայթաք և զիւրասահ , և յանգիցն յար և նման : Ախլթոյն ամենեւին մի ինչ , և ոճոյն տակաւ զօրաւորագոյն , աւարտեալ յանակնկալ իմն և 'ի հանճարեղ իմաստս : Բարձեալ և համառօտ երգք բաժակաց , և այլ այսպիսիք քնարերգականին են ազգք :

(Օրինակ անակրէոնեան տաղի , երգեալ յումեմէ յարդի քերթողաց 'ի հանգէս ուխտի երկոցունց ինքնանուէր կրօնաւորաց .

« Օոյգ տատրակ յանտառէն

Փրրկեցան յորսողէն .

Ուխտ 'ի սիրտ մընչեցին ,

Զօնի եմք փրկողին :
 Օյ իցեն անարատ,
 Սաւառնեն յանապատ
 Ի կարկաջ խոխոջանս
 Հեղասահ վըտակաց :
 Թօթափեն ըզհին թևս,
 Անուն սուր և թեթևս,
 Նորաբոյս սլըճնեցան,
 Գեղգեղեալ դունեցան :
 Ի փրկչին թըռեան տուն,
 Արժանիք սեղանոյն :
 Ո՛հ դողարիկ անուշի,
 Թէ յուշիկ ճենճերի » :

Օրինակ արձանագրի 'ի Սարտիաղեաց
 հին քերթողէ 'ի վարսավիրայ դանդաղ .

« Բըլ ուպերկեայ մինչդեռ ըզդէմսըն
 յարդարէր

Վարսավիրայն Աւտրապեղ շուրջ ա-
 ոեալ դեղեր ,

Նոր արձակէր ընդ գերծելոց մորուա-
 ցըն հեր » :

Օրինակ դամբանագրի 'ի նախնեաց , ար-
 ձանագրեալ 'ի վերայ անկելոցն Յունաց 'ի
 Քերոնեայ պատերազմին .

« Որոց առեալ զէն 'ի վերայ հայրենեաց ,
 Հալածեցին հըզօր բազկաւ զհէնս 'ի
 բաց ,

Ահեղախրոխտ 'ի ճակատու նահատակք

Օսանդարամետըս նըկատեալ յաղ-
թանակ ,

Օ՛ի մի Հելէնն ընդ խուժայնոցըն
լըծով

Արեսցէ զդաժան ծառայութեանըն
գըսրով ,

Օնոցա կոշկոճ մարմինս յիւր ծոց ծած-
կէ աստ

Հայրենին հող , այսպէս վըճռեաց Արա-
մազդ :

Ուղիղ գործեն դիք զամենայն և արդար ,
Խուսել 'ի խիստ ճակատադրէն ոչ
է կար » :

Օրինակ նուազի զղջական Տէսլառոյի դաղ-
զիացւոյ , երգեալ առ Հայրն երկնաւոր՝
յիշատակաւ չարչարանաց միածնին .

« Ուղիղ են տէր , և ճշմարիտ են դատաս-
տանք քո Աստուած .

Այլ դու քաւիչ գոլ ակտորժես քան դա-
տաւոր մահացուաց :

Սակայն եղեոն անօրինիս այնքան շեղ-
ջեալ բարդ 'ի բարդ ,

Օ՛ի ինձ ներել արդարութեամբ՝ քում
բարութեանդ ոչ է մարթ :

Այո այո , լեռնահանգէտ չարիքս իմ ոչ
առնեն թոյլ

Ամենակալ ձեռինդ այլ ինչ , բայց սկա-
տուհաս յիս հեղուլ .

Երանութեանս իմում դառնան փառք
և պատիւ քո ընդդէմ,
Ողորմութիւնդ իսկ քո սպասէ զի ես
'ի սպառ կորիցեմ :
Կատարեսցին յիս կամք քոյին, զի փառքդ
ըզնոյն պահանջեն .
Այ՛ յարտասուս իմ ողորմիր աղօրեալ
ցեալ ուղիօրէն .
Որոտա, հար զիս շանթընկէց, որ ընդ
դէմ քո առի զէն :
Երկըրպագեմ 'ի կորընչելն իմում ձեռին
քո վրիժակ .
Այլ զոր յիս կէտ հարկանիցեն ահեղ
շանթից քոց սըլաքք ,
Որ Յիսուսին քո յարենէ չիցէ ծածկեալ
այն համակ » :

ԴԱՍ ԺԸ

Վարդապետական քերթութիւն . — Թուղթ .
— Երգիծաբանութիւն . — Առակք :

Հ. Օ՛հնչ է վարդապետական քերթութիւն .

Պ. Խորասք կամ ուսմունք քերթողաբար աւանդեալ, նմին իրի և քան զամենայն աղղս քերթութեանց օգտակար . զի ձեռլ բանիցն և եթ զանազանի 'ի բարոյ-

տկան և յիմաստասիրական ճատից , և
 քաղցրութեամբ տաղաչափութեան և քեր-
 թողական լեզուին՝ ախորժ և դիւրընկալ
 ընծայեցուցեալ զուսմունս և զխրատս ,
 և կենդանատիպ նկարագրութեամբք և
 պէսպէս զեղեցիկ դրուագօք յափշտակէ
 և զրաւէզմիտս ընթերցողաց , ազգողագոյն
 յարդարեալ զբանսն : Ազգում ուրեք յաս-
 տուածաշունչ գիրս գտանին առ այս օրի-
 նակք . որպէս ահա ժողովոյն նկարագրու-
 թեամբ ծերութեան մարմնոյ և կորստա-
 կան կենացս և յիշատակաւ մահուն՝ այս-
 պէս քերթողաբար յորդորէ զմարդիկ յաս-
 տուածպաշտութիւն . (զԼ . ԺԲ .) « Եւ
 « յիշեալ զու զայն՝ որ հաստատեացն
 « զքեզ՝ յաւուրս մանկութեան քո , մինչև
 « հասեալ իցենաւուրք շարութեան , և հաս-
 « ցեն ամբ՝ յորս ասասցես , ոչ են կամք
 « իմ 'ի դոսա : Ամինչև խաւարեալ իցեն
 « արեգակն և լոյս և լուսին և աստեղք , և
 « դարձցին ամպք զկնի անձրեաց : Յաւուր
 « յորում շարժեսցին պահասաւանք տանն ,
 « և թիւրեսցին արք զօրութեան , և դա-
 « տարկասցին աղօրիք՝ զի նուաղեցան , և
 « խաւարեսցին որք տեսանեն ընդ ծակս , և
 « փակեսցեն զդրունս 'ի հրապարակս 'ի
 « տկարութենէ ձայնի աղօրւոյն . և յարի-
 « ցեն 'ի ձայն հաւուն , և նկուն լիցին »

« գտներք երգոց , և 'ի բարձունս հայես
 « ցին , և ապշութիւն 'ի ճանապարհին , և
 « ծաղկեսցի նշին , և թանձրացի մարախն ,
 « և տարածեսցի կասարն . զի զնաց մարդ
 « 'ի տուն իւր յաւիտենից , և շուրջ եղեն կո
 « ծողք 'ի հրապարակս : Աինչ և կործա
 « նեալ իցէ լար արծաթոյն , և խորտակեալ
 « մանեակ ոսկւոյն , և մանրեալ սափորն
 « յաղբիւրն , և ընկրկեալ անիւն 'ի գուբ .
 « և դարձցի հողն յերկիր՝ որպէս և էրն , և
 « հողին դարձցի առ Աստուած՝ որ ետն
 « զնա » :

Արդ տես ինձ քանի վսեմ և գեղեցիկ
 այլաբանէ յամպս և 'ի խաւարումն արե
 դական և լուսնի և աստեղաց զնուաղել
 մտաց և զգայութեանց մարդոյ . 'ի սպ
 հապանստան զբազուկս , յարս զօրութեան
 զբարձս ոտից , յաղորիս զատամունս , 'ի
 սրատուհանս զաչս , և 'ի դրունս զշրթունս :
 Քանի գեղեցիկ բացատրէ զանանգորր
 քուն ծերոյ՝ զարթնուլ նորա ստէպ 'ի
 ձայն հաւուն , զտկարութիւն լսելեաց
 նորա՝ նուաղումն երգեցկաց , զկորանալ
 նորա՝ հայելն 'ի բարձունս , զտկարութիւնն
 'ի զնալ՝ ապշութիւն 'ի ճանապարհին , զա
 լկորել նորա՝ ծաղկել նշենւոյ , թանձրա
 նալ մարախոյ և տարածանել կասարի .
 զմեռանել նորա՝ զնալ 'ի տուն իւր յաւի

տենից, և շուրջ լինել կոծողաց 'ի հրա-
սրարակս . և զխանդարումն գործարանաց
որովք կեայն և շնչէ՝ կործանումն արծա-
թեայ լարին, խորտակել մանեկի ոսկւոյն,
մանրել սափորին յաղբերն, և ընկրկել
անուոյն 'ի գուբն :

Օսոյն հատուած ժողովողի 'ի խորհրդ-
դական միտս առեալ Շնորհալոյն, այս-
պէս վայելուչ տաղաչափէ, տալով զնկա-
րագիր վախճանի աշխարհիս .

« Խորասուզեալ մանկանցն 'ի յուղիս
Խրատ ընծայէ սա հոգեբուղիս . . .

Հայել վերջին օրն և 'ի մահ ,

Ու 'ի սպառնալեացն երկիւղ և ահ :

Չայնրն հաւուն յոյժ գերասլանձ ,

Որով պայցեն մեռեալքն 'ի դարձ .

Ղօղեալ սարսեն դըստերքն 'ի խաղ ,

Ողբան տրկար ձայնիւ նըւաղ .

Ճառագայթից լուսոյն ճաճանչ ,

Լուսին ուստեղք ճեմեալ զըւարճ ,

Սեծին ծագմամբ չփայլեն այլում

Սինչ փայլակէ լոյսն անպատում :

Յայնժամ թըռչին 'ի կառս ամպոյ

Արդարք նըման խիտ մարախոյ :

Նըշին ծաղկէ դուշակ վարնան ,

Գունով պըճնին վըկայքն արեան :

Շըրջին կոծով զնացօղբըն վարշ ,

Կասկար մեղացն անկցին 'ի քարշ :

Որք 'ի բարձունս հային լուսոյ ,
 Եւ զին դողան յահեղբոցոյ .
 Զէ պիտանի արծաթըն յինչ ,
 Եւ ոչ դսկւոյն գեղ զարդարիչ :
 Պարօղն անուոյ հասցէ 'ի վրէպ ,
 Պատկեր եօթանց դարուցս 'ի դէպ .
 Զըրոյն կենաց սափորն 'ի մէջ
 Եւն խորտակի յաղբերըն մէջ :
 Ուստեալ սրբբոցըն լուսավառ ,
 Գնասցեն յերկինս 'ի տունն անճառ » :
 Բայց կատարելագոյն 'ի վարդապետա-
 կան բանաստեղծութեան ենքերթուածք
 կանոնաւորք զկարեւոր և զօգտակար ինչ
 իրաց . որպիսիք են առ Յոյնս՝ Գործք և
 տիւք Եսիողեայ , Եստեղաբաշխականքն
 Երատոսի . և առ Վատինս՝ քերթողական
 արուեստն Ուրատեայ , որ ըստ կարգա-
 ւորութեանն ևեթ ստղտանի . թէպէտ
 և այլք աղաւաղութեան գրչաց տան զայս
 թերութիւն . քանզի փոփոխամբ կարգի
 ևեթ տողիցն բառնայ թերութիւնն : Քան-
 զի յայս ազգ քերթութեան կարեւոր է յոյժ
 կարգաւորութիւն , թէպէտ և ոչ որչափ
 յուսումնական և 'ի ճարտասանական
 ճառս , այլ որչափ խնդրի առ 'ի դիւրա-
 հաս առնել զբանսն : Վասն որոյ մշակա-
 կանքն Վիրգիլեայ ամենակատար օրինակք
 են առ այս , յորս փայլէ կարգ սքանչելի ,

հրահանգք արուեստին ճշգրիտք, ոճքեր-
թողական, պերճութիւն ևս և 'ի նուաստ
և 'ի դուզնաքեայ իրս, կենդանատիպ նկա-
րագրութիւնք յեռեալք ըստ պատշաճի,
և հրաշագան ճարտարութիւն 'ի յերիւրել
զգրուագս. որպէս զսքանչելիսն լեալ 'ի
մահուն Աեսարու, զներքող Խտալիոյ, այ-
լովքն հանդերձ: Բանդն այս ամենայն բառ-
նան զտաղտկութիւն հրահանգաց և զվար-
դապետական ոճոյ, և մանաւանդ զրուագ-
քն յեռեալք սփոփեն զպարտասումն մտաց:
Տես ինձ զտաղտկալի հրահանգս տնկա-
բանին որպէս գեղեցիկ 'ի հատուածս յայ-
սոսիկ քերթողաբանէ, ըստ գեղեցիկ
թարգմանութեան ուրումն 'ի ծերունեաց
մերոց հարց.

« Եւ ոչ կողմանք երկրի համայն
Բերեն ըզբոյսըս զամենայն.

Այլ առ գետովք լինի ուռի,

Եւ 'ի ջրարբի վայրըս բարտի.

Անբեր ուամուլըն ծառ Որնի

Յապառաժուտ լեռնավայրի.

Ի գետեզերս է մըրտենի,

Սպանդարապետ բոյս 'ի բըլբի.

Եւ սըմիղակ 'ի հիւսիսի,

Իւրաքանչիւր յիւրում բընի.

Ի հատանել ըղձիւղս որթոյ,

Ուռ իւր արտօսը հեղու լալոյ:

Ի սիրզրանէ արարածոց
 Բնութիւն պէսպէս տըւաւ ծառոց .
 Որ և լընուն ըզգաշտս համակ ,
 Եւ զգետեզերս առ հասարակ .
 Որպէս փափկիկ թուփըն Սիւղար ,
 Եւ Կենիստայն մորչ և դալար :
 Կէսք 'ի սերմանց են բուսական ,
 Օերդ շաղանակն ամբարձական .
 'Նոյն և մեծ շօճըն վարսաւոր ,
 Յանտառըս դիցն որմըզդական .
 Եւ և կաղնիք՝ զորս հոռումոց
 Պատգամատեղ կարծեալ կըռոց .
 Եւ այլք մայրի մացառախիտ
 Հառաւիղեն 'ի յարմատոց .
 Որպէս պըտեղն և կեռասի ,
 Եւ Պարնասեայ լերին դափնի ,
 Եյն որ զփոքումբքըն թեւարկէ
 Մայրօրինակ լեալ հովանի :
 Երդ եղանակ զայս երեքիկին
 Կարգեաց բնութիւն նախ առաջին ,
 Որով մայրիք թուփք դալարին
 Եւ ամենայն ծառք անտառին :

Ի և այլ ազգ տընկոց սերունդ ,
 Գործածութեանըն զոլով գիւտ :
 Ոմըն կորզեալ տունկ փանաքի
 Ի մօր մարմնոյ՝ տընկէ յառուի .
 Եւ ոմն 'ի հող վարէ ոյջոյն

Օկրտրօն ըստուար ցից հաստարուն .

Ուր ոստաքանց փայտ ձիթենի

Արմատանայ ըսքանչելի :

Եւս և փոխեալ ծառոց ըզճիւղ ,

Այլ ընդ այլոյ բերեն սլտուղ :

Օի սլտուլաստեալ խընձորենի ,

Պըսղաբերէ իբր ըզտանծի .

Եւ 'ի յանբուն շըլորենի

Արիւներանգ չում շառագնի » :

Իթուղթս խնդրի ընտելական ոճ, հան-
դերձ քերթողական նկարագրութեամբ ,
և հանձարեղ զարդուք և դրուագօք : Ու-
րատեայ թուղթքն լիցին վարժապետ լե-
զուագիտաց : Բայց և մերոյս Շնորհա-
լոյ երկոքին թուղթքն քերթողականք ,
որ առ իշխանն արևելեան , և մանաւանդ
որ առ Ապիրատ եղբորորդին իւր , ոչ
սակաւ արուեստիւ են գրեալ : Գեղեցիկ
է 'ի նմա համառօտ նկարագիր զինուորա-
կան կարգի նորին .

« Ապիրատիդ գըրեմ զայս բան ,

Եղբորորդւոյդ իմ ըզձական ,

Պանծացելումդ արիական

Չիավարծից ներհմտական .

Ի տէգ նիզակ շարժողական

Որպէս ծըղօտ մի եղեղան ,

Բամեալ յահեակ կրրօղ վահան

Իբրր սանձով անշեղական ,

Արիութեանց պտրառական
Վախնեաց քաջացրն զոլ նման » :

Եւ 'ի սկիզբն իսկ թղթոյն , և ուրեք
ուրեք սիրալիր բանքն , հոգի և գորով մու-
ծանեն 'ի նմա .

« Արեգական լուսոյ ծագման
Աէր քո առ իս համանրման ,
Ռեալիս քաղցու բրժըշկական
Յագեցուցիչ որ քեզ բաղձան ...

Տենչամբ սիրոյդ սրբալի տարփմամբ ,
Մինչ զի կեզուլ տեսոյդ յիշմամբ .

Լից վեհ երանական

Օքոյդ տեսութիւն քոյքըս վարկան » :

Եւ ապա յուսով դալստեան նորա զուար-
թութիւնն և խնդրել 'ի նմանէ զրել զիրացն
ստուգութիւն՝ եթէ արդարեւ դալնց իցէ . և
ապա հայրենի խրատքն հանդերձ օրինակօք
և անձին իւրոյ հանգամանքն նկարա-
դրեալ՝ մի 'ի գեղեցկագոյն քերթութեանց
նորա յօրինեն զթուղթն :

Բայց թղթոյ իսկ այլ և այլ ազգք են
ըստ իմաստիցն . է որ բարոյական և քրն-
նաբանական , է որ խառն ընդ եղերերդակ
և ընդ սիրային քերթութիւնս , որպէս
Ովիդեայ Վասովնի թուղթք մեծուհեացն՝
հոծ և խիտ իմաստիւք և գորովականք .
և է որ խառն ընդ երդիծաբանութիւն ,
որպէս ովրատեանքն :

Սկիզբն երգիծաբանութեան անյայտ է, և թուի մնացորդ իմն նախնոյ կատակ երգութեանն՝ որ ըստ մասին ոտանաւոր և ըստ մասին արձակ բանիւ էր քերթեալ, և լի շաղակրատանօք: Աննիոս և Վուկիլիոս հարթեցին զայն, և Ուրատիոս էաժ յայժմու կերպարանս: Այլ է երգիծաբանութեանն զործ՝ ուղղել զբարս, նմին իրի և պարսաւել պոռութիւնս, այլ չէ օրէն նշաւակել ՚ի նմա զոք, և ոչ լռելեայն:

Ուրատ, Յոբնաղ և Պերսիոս, երեքին ևս լատինք, այլազգ ՚ի միմեանց յօրինեցին զերգիծաբանութիւնսն: Ուրատ զան մտութիւն մանաւանդ և զտկարութիւն մարդկան առնու կշտամբել քան զյոռութիւնս, և զայն՝ զուարճաբանութեամբ, և ընդ նուրբ իմաստասիրութեան կցորդելով զբարեկիրթ քաղաքականութիւն: Օր օրինակ առ ՚ի խրատ որդւոց ՚ի հնազանդութիւն հայրենի խրատուն, զօգուտ այնոցիկ այսպէս առաջի առնէ.

« Սոքիմբք ես յայնց ողջ լեալ յախտից՝
Որոց կորուստ ընթանայ կից,
Դուզնաքէիւք փորձիմ կարեօք,
Այլ ոյց զիւրաւ ներես արդեօք »: Եւ Գէթ:
Այլ առ ՚ի խրատ անտրտունջ զոհութեան անտոհմից ընդ բախտ իւրեանց, այսպէս քերթողաբանէ.

« Չեմ ես անմիտ զի ընդ իմն հայր ամա-
չեմ,

‘Նա՛ և ոչ յայն ինչ անբասիր զիս առ-
նեմ

Որպէս բազումք, թէ ոչ այն իմ ինչ է
մեզ՝

Օ՛ի չեն ծընօղքս ազնւական և
շքեղ .

Իմ միտք և ձայն յոյժ են ՚ի սայց երկ-
պառակք .

Օ՛ի թէ յամս ինչ՝ հրաման տացեն ախ-
տարակք

Դարձ ընդ կրքունկն առնել կենացս
յասպարէզ ,

Եւ այլս ընտրել իւրաքանչիւր մէն
մի մեզ

Օ՛որ ոք ցանկայր ծընօղս անձինս պեր-
ճափառ ,

Ես գոհ իմովքս՝ ոչ զորս ՚ի խուրճն
են պայծառ

Եւ ՚ի վըսեմ գահ՝ կամէի առնուլ ինձ » :

Եւ ԳԻԺ . և . Գ . 89 .

Յորեազ թէպէտ և ազդողադոյն քան
զՈվրատ, այլ գեղով և կիրթ ախորժակօք
ստորեւ քան զնա, բռւոն և զկծեցուցիչ
բանիւք կշտամբէ զյոռութիւնս . և մանա-
ւանդ ուրեք ուրեք նշաւակէ և զանձինս
ոմանց : Որպէս զՊարիս կատակերգու,

վասն խառնելոյ նորա յարքունիս 'ի բաշխըս աւագութեանց, այսպէս երգիծանէ .

«Նա և յողունց ընձեռնէ զօրականին բարձ և պատիւ .

Եւ զքերթողաց կիսամեայ պըճնէ զմատունս ոսկի օղիւ .

Եւ զոր աւագք ոչ կարեն, զայն խեղկատակըն տայ պարգև » : Եւգիծ. Է, 88 :

Բայց պերճք են տիպք կերպարանաց բանից նորա, և հանճարեղ բացատրութիւնք. որպէս կշտամբել նորա զեպիստացիս՝ վասըն պաշտելոյ նոցա զկենդանիս և զբոյսս .

« Բիւթանացիդ Վ ղլուսիէ ,

Ո՞րք երբէք ոչ գիտիցէ ,

Թէ յետսամիտն եգիպտացի

Որոց հրէշից պաշտօն տանի :

Կէսք տիտեոան երկըրպագեն ,

Եւք յօձակուլ ցեծոյն սարսեն :

Շողեալ կապկին սրբբանըւէր

Ոսկեճաճանչ փայլէ պատկեր .

Ուր հինաւուրց Թեբէ քաղաք

Հարիւր դըրամբք կայ հարթյատակ ,

Եւ 'ի Սեմնոն կիսակործան

Հընչեն քընար լարք դիւթական :

Ենդ ըզծովու աստ ըզգետոյ

Պաշտեն լուղակ մի առ միոյ ,

Ենդ ամենայն քաղաք ըզշուն ,

Իսկ զԼհահիտ ոչ որ համբուն :

Բլպրաս և սոխ մեղք են խըլել

Եւ ատամամբք պատառոտել :

Ո՛վ սուրբ ազանցն , որոց պարտէզ

Բուսուցանէ աստուածս այսպէս » :

Երգիծ . ժե :

Իսկ Պերսիոս ազգութեանն Յորնա-
ղայ քան ընտիր ախորժակացն Ովրատեայ
նմանազոյն գտանի :

Յայսոսիկ ամենայնի եթէ 'ի թուղթս
և եթէ յայլ վարդապետական քերթու-
թիւնս կարևոր է յոյժ ովրատեան կա-
նոնն՝ Համառօտ պատու-իւն . քանզի Համա-
ռօտութիւն յաւելու 'ի սոսա կորով և զօ-
րութիւն : Եւ դարձեալ նկարագրութիւն
բարուց և բնաւորութեանց , կարճառօտ
պատմութիւնք և առասպելք և զուար-
ճալի հանճարաբանութիւնք պատշաճա-
զոյն գործեն զարդ յայս ազգ քերթու-
թեան , որք այլուր դուն ուրեք գտանեն
տեղի :

Առ գաղղիացիս գերազանցեաց յայս
ազգ քերթութեան Պուալոյ . և Քերթու-
ղական արուեստ նորա և թուղթք և եր-
դիծաբանութիւնք մեծարեսցին միշտ ըստ
հանճարեղ իմաստիցն և ըստ քերթողա-
կան լեզուին :

Իսկ առ անգղիացիս անուանի են Բոր
և Իունկ :

Յիտալացւոց Մենժինի եկաց հե-
տևող Յորնաղայ . իսկ Լուիստո , Սա-
լուաթոր Ռոզա , Վենինի , Քիապրէրա ,
Կոյցի և Փարատիզի կացին հետևողք
Ուրատեայ : Հանճարեղ է յոյժ և պերճ
Փառինեայ երգիծաբանութիւնն , որ զմե-
ծատանց աշխարհի զառօրեայ զբաղա-
նացն : Իսկ քերթողական թղթոց գրիչք
կացին առ նոսա Ֆոուկիւնի , Լիլարոթթի,
Պեթթինէլի և Փինաէմոնթէ :

Լռակք կամ առասպելք ազգ իմն վար-
դապետական քերթութեան են , յորս քեր-
թողն 'ի ձեռն կեղծեալ օրինակաց կեն-
դանեաց և անշունչ իրաց հրահանգէ զմար-
դիկ : Արի յաճախեալ էր առ արևե-
լեայս այս ազգ քերթութեան , յորում Լ-
սովպոս 'ի Յունաց անուանի քան զամե-
նեսեան եկաց , և առ Լատինս Փեդրոս
և Լիանոս՝ որք զԼսովպայ առական յե-
ղեալ 'ի լատին բարբառ , բազում ինչ և
'ի հանճարոյ իւրեանց յաւելին յայնս . մա-
նաւանդ Փեդրոս այնպէս վայելուչ զնոսա
յօրինեաց , զի ոչ ինչ ստորե քան զօրինա-
կադիրն ժառանգէ փառս :

Օրինակ իմն առակ ամբարտաւան ճային
և սիրամարդի .

« Մի օտարին սլանծալ բարեօք ցան-
կալեաց ,

Իւրըն գոյիւք կեալ միշտ զաւուրըս
կենաց ,

Օայս Ասովպոս քաջ յարացոյց մեզ եր-
գեաց :

Յաւակնութեամբ զուր յօրացեալ վե-
սըն ճայ ,

Թափեալ փետուր սիրամարդի զիւ-
րեաւ արկ ,

Պըճնեալ զարդուք ընչաց քերէր իւր
դասուն ,

Երթեալ խառնէր սիրամարդաց յազ-
նիւ տարմ .

Նոքա հասեալ թափեն ըզպարդ լիրբ
հաւուն ,

Եւ չարագան կըտցօք տանջեալ վը-
տարեն ,

Ճայն անշընորհ յազգ իւր դառնայր
կորակոր ,

Էլնտի վանեալ լինէր տըխուր նը-
շաւակ :

Ընդուստ մի ոմն յորոց երբեմն ըմպահ-
կեաց ,

Թէ գոհ էիր ասէ ընդ մեր աստիճան ,
Եւ ըզընութեան տուրս հանգուրծել

ընտրէիր ,

Ո՛չ այն ընդ քեզ բասիր ձաղանք անոյա-
նէր ,

Ոչ յաղէտքո և այս աքսոր դիղանէր » :

Եւ շանն աղաճի միս 'ի բերան անցր
ընդ գետ.

« Եւ եղազանց տենչ զայր աղաճ

Եւնէ 'ի խաբըս դիւրասահ:

Յինչս օտարին որկորուստ,

Օխըրն մատնէ 'ի կորուստ:

Բնդ գետ 'ի լող անկեալ չուն,

Սիս 'ի բերան յիւր 'ի չուն,

Յառեալ ետես զըստուեր իւր

Ի հայելոջ անդ 'ի ջուր:

Եւ համարեալ այլ իմն որս

Յորկոր այլոյ ջուրցն 'ի խորս,

Գրաւել և զայն ցանկացաւ.

Եւ ցանկութիւնն ինքնադաւ

Լիք զոր ունէրն 'ի բերան,

Եւ ոչ միւսսումըն ժաման »:

Գեղեցիկ է և ուրումն 'ի մերոց քերթու
ղաց ըստ պատեճի առակեալն զյախուռն
ձգտելոցն 'ի նմանել վեհագունից.

« Եւ Բաբելոնի քաղաքի քան զինքն Բելե
հայատաւորութեան վեճ: (Պիտ. յԵսեդէայ. 41:)

« Բնդ ձի վարդեալ քառասըմբակ՝

Յոտիցըն հուր թօթափելով,

Նախանձեցաւ գորտ լըճաբնակ՝

Չափոյն անդէտ անձին գոլով:

Եւ յօստոստեւն անձահ ու 'ի զուր,

Սինչ համարէր նա թատր հանգոյն

Տեսանողացն ընծայել իւր ,

Եղև 'ի ծաղր ամենեցուն » :

Յիտալացւոց անուանի են Պազլիկոյ
Կռացիոզոյ, Բինիոթթի, Տէռոսսի, Բասսե-
ռոնի , Պեռթուլա և Բեռեկոյ : Իսկ 'ի
զաղղիացւոց անուանին և հռչակաւորն
յոյժ Լաֆոնթէն :

ԴԱՍ ԺԹ

Դիւցազներգակ քերթութիւն :

Հ . Օ՞րնչ է դիւցազնականն քերթու-
թիւն .

Պ . Դէպք ինչ մեծագործ քերթողա-
բար վիպագրեալ , առ 'ի սէր և 'ի զար-
մացումն առաքինութեան ձգելոյ զընթեր-
ցողս : Վհագոյն քան զամենայն ազգս
քերթութեանց է սա , այլ դժուարինյոյժ
'ի կատարումն , քանզի հզօրագոյն ճգանց
քերթողական հանճարոյն պէտք են առ
'ի յօրինել վէպս քերթողականս զուար-
ճալի և ախորժալուր ամենեցուն , 'ի ներքս
ածելով դէպս պատշաճաւորս , և նկարա-
դրութիւնս կենդանատիպս բնութեան և
բարուց , հանդերձ պերճութեամբ և վսե-
մութեամբ իմաստից և ասացուածոյ , որք
դիւցազնականին 'ի դէպ գան առաւել

քան այլ ամենայն քերթութեանց, և որովք զանազանի սա 'ի պատմութենէ :

Առաւել քան զթատերական քերթութիւնս երկայնէ սա զչափ ժամանակի . և հակառակ նորին՝ զընաւորութիւնս անձանց փոխանակ իմաստիւքն և կրիւք նոցա ցուցանելոյ, գործովքն ցուցանէ :

Հ. Որպիսի՞ ինչ պայմանք խնդրին 'ի վէպս դիւցազնականին .

Պ. Առաջին պայման, որ առաւել քան յայլ ամենայն ազգս քերթութեանց պահանջի 'ի դիւցազնականին, է միութիւն. զի առանց այսորիկ մեծագործութիւնք խառն 'ի խուռն անկցորդք ընդ միմեանս՝ ոչ ինչ ազգեն յընթերցողն : Ասանորոյ յամենայն դիւցազնական քերթութիւնս անուանիս մի ինչ է գլխաւոր վէպն . յԱղիականին՝ Հոմերի՝ քէն Աքիլէայ, յՈգիսականին՝ դարձ և հաստատութիւն Ոգիսեայ 'ի հայրենիսն, յԱնէականին՝ Վիրգիլեայ՝ եկաւորութիւն Անէասայ յԱտալիա և հաստատութիւն նորա անդ, և 'ի դիւցազնականն Ռասսոյի՝ աղատութիւն Արուսազէ՝ մի 'ի ձեռաց անհաւատից : Իսկ այլ ամենայն գէպք որպէս մասունք 'ի բոլոր անդր բերին . վասն որոյ միութեամբ վիպացն ոչ արտաքսին 'ի դիւցազնականէն դրուագք կամ յարակից գէպք, որք թէպէտ և չի

ցեն կարեւորք յոյժ 'ի բովանդակութիւն առաջարկութեանն՝ այլ քաջ ընդ այնմ կցորդեալք իցեն . որպէս տեսութիւն և զրոյցք Հեկտորի ընդ Անդրոմաքեայ յԱղիականին, և իրք Սակոսի և Ախսոսի և Աւրիաղեայ յԱնէականին :

Վասն որոյ նախ առաջին խնդրի 'ի դրուագս անբռնազբօս կցորդութիւն ընդ վէպսն, զի իցեն որպէս անդամք նորին մարմնոյ՝ և մի ազուցիկք . որպիսի ստղծտանի դրուագն երկայնաձիգ Ողինդեայ և Սոփրոնայ յԱզատութեանն Արուսաղէմի: Աւերկրորդ քանզի դրուագք առ 'ի զարդ յաւելուն, պարտ է նոցա դոլ նոր ինչ առ 'ի փոփոխութիւն տեսարանաց, և մի համասեռ ընդ զլիաւոր վէպսն կամ ընդ այլ դրուագս. վասն որոյ 'ի վէպս պատերազմաց անյարմարք են դրուագք դարձեալ պատերազմականք, այլ կարի քաջաշարմարք վերոյասացեալ դրուագքս Աղիականին և Անէականին, և Արմինեայ ընդ հովուին դէպք յԱզատութեանն Արուսաղէմի :

Առ միութիւն վիպացն խնդրի դարձեալ ամբողջութիւն, ուրպէս զի ըստ Արիստոտելի՝ իցէ նորա սկիզբն՝ մէջ և կատարած: Վասն որոյ պարտ է քերթողին կամ իւրովի և կամ 'ի ձեռն ուրուք 'ի դիմաց՝

զորս 'ի ներքս մուծանէ՝ տեղեակս առնել ամենայնի զընթերցողս, ոչինչ 'ի կարևորաց թողեալ 'ի բաց մինչև յանթերի կատարումն վիպացն:

Օչափ ժամանակի վիպացն ոչ է մարթ ճշդիւ սահմանել: Աղիականին Հոմերի վասն բուն սաստկութեան ցասմանն Աքիլէայ, չանցանէ չափ ժամանակին քան զաւուրս քառասուն, իսկ Ոդիսականին 'ի կործանմանէն Տրովայ մինչև ցիսաղաղութիւնն Ռիթակայ՝ որ են ամբ ութ և կէս. բայց յելիցն Ոդիսեայ 'ի կղզւոյն Ալիփսեայ լինին աւուրք յիսուն և չորք: 'Աոյնպէս և Անէականին առեալ 'ի հրակիզմանէն Տրովայ՝ լինին ամբ վեց. իսկ յետ մրրկին մինչև ցմահ Տուրնոսի, ամ մի և ամիսը:

Արկրորդ պայման վիպացն է, զի իցէ զմեծ ինչ և զկարևոր իրաց, արժանի վաստակոց քերթողին և արժանալուր: Առայս կարևոր է և հնութիւն իրացն, քան զի նորք և արդիք դուզնաքեայք թուին, իսկ հնութիւն որպէս ստուերաւ քողարկեալ՝ վեհ երևցուցանէ զամենայն, և տայ համարձակութիւն քերթողին՝ պաճուճել զայն պատշաճ կեղծեօք: Վասն որոյ Վոլթէռ և Վուկանոս ոչ յաջողեցան 'ի քերթուածս իւրեանց, զվէպս իւրեանց

ժամանակին երգելով . քանզի Վոլկանոսի
Համարձակեալ յաւելուլ կեղծիս 'ի ծա-
նօթ իրսն , անպաճոյճ և ցամաք զքեր-
թուածսն արար . իսկ Վոլթեոի կամե-
ցեալ յաւելուլ կեղծիս , չկարաց պատրել
զընթերցողս , և եպերեցաւ :

Վասն ցանկալի լինելոյ վիպացն օգնէ
յոյժ յազգային իրաց առնուլ զայն , որպէս
արարին Հոմերոս և Վիրգիլ , և Ռասսոյ ,
և մուծանել 'ի ներքս իրս գորովականս և
ազգոյս . զի շաչիւն զինուց և պայծառ
արութիւնք զաչս և եթ շացուցանեն , այլ
պարտ է և զսիրտս ընթերցողաց շարժել
'ի սէր՝ 'ի բարեկամութիւն և 'ի կարե-
կցութիւն , յոր առաւելապէս Հաստատեալ
է յարգքերթութեանն : Վասն որոյ պարտ
է այնպէս ճարտար զգլխաւոր գիւցազինն
յարգարել զնկարագիր , զի ընթերցողացն
ոգիք կապեալ ընդ նմա՝ յամենայն խոչս
և 'ի վտանգս կարեկից լիցին նմա :

Եւս խոչք և վտանգ կազմեն զՀանգոյց
քերթութեանն , և 'ի ճարտար մանուած
նոցա Հաստատի արուեստ մեծ քերթո-
ղին : Պարտ է նմա մօտալուտ և անճո-
ղոպրելի վտանգօք զարթուցանել զմիտս
ընթերցողաց , տակաւ առաւելուլ զգծուա-
րութիւնս և զվտանգս , և յերկար 'ի վա-
րանս և յերկիւղի կալեալ զընթերցողս՝

ապա հաւանական դիպօք անակնկալ լուծանել զկնճիւն, և հանգուցանել զմիտս : Նմին իրի և յաջողութեամբ պատշաճագոյն թուի աւարտել զգիւցազնական քերթուածս, զի մի ընթերցողք աղետալի կատարածին ընկճեսցին տրտմութեամբ :

Հ. Արախսի ինչ խնդրին բարք 'ի դէմս իւրաքանչիւր 'ի գիւցազներգութեան :

Պ. Քանզի վէպս ճշմարտատիպս յօրինէ քերթողն 'ի գիւցազնականին, պարտի դիմաց իւրաքանչիւր որ 'ի նմա՝ տալ բնաւորութիւն և բարս սեփականս և հանգունատիպս ճշմարտին : Աչ է հարկ ամենեցուն նոցա առաքինիս զոլ և անըստգտանելիս բարութ, այլ և զդէմն ախտաւորս և զմոլիս մարթի ըստ պատշաճի 'ի ներքս մուծանել, բայց միայն զի աւագագոյնք 'ի նոցանէ և առաքինիք և եթ սիրելիք ընծայեսցին :

Աչ է բաւական առաքինիս և իմաստունս զդէմնս յօրինել, այլ պարտ է և զանազանել զառաքինութիւնս նոցա ըստ իւրաքանչիւր հանգամանաց և ըստ բուսոյ բարուց, յորում առաւելապէս փայլէ հանճար քերթողին, և զբարս և զնկարագիր իւրաքանչիւրոց անյեղլի և անփոփոխ ունել մինչև ցվախճան : Յայսմ մասին գերազանցէ Հոմերոս զամենեքումբք.

դի դիմաց իւրաքանչիւր՝ զորս 'ի մէջ ա-
ծէ, այլ և այլ բնաւորութիւնք են, և ըզ-
նոյն մինչև 'ի սպառ պահեն անթերի :
Եւ Վլիքիլ զՎիդէի բարսն քաջ նկա-
րագրէ, և անյեղլի պահէ զայն : Բայց
ճարտար քան զՎլիքիլ գտանի թասսոյ
'ի նկարագիրս բարուց . և Գոփրեգոս
գիւցազն նորա գտանի արդարեւ խոհեմ
խմաստուն և արի մինչև ցվախճան :

Յամենայն իսկ գիւցազնական քերթուա-
ծըս խնդրի ոք գիւցազն առաջնորդ իրա-
ցըն մեծ և երևելի քան զայլս, որում
պարտ է առաւել քան զայլս զարմանալի
գոլ առաքինութեամբ և սիրելի . նմին ի-
րի մի ինչ ատելի և արհամարհ իցէ 'ի
նմա : Այսպէս յԱղիականին Հոմերի գիւ-
ցազն է Աքիլէս, յԱգիսականի նորին՝
Ոդիսեւս . յԱնէականին Վլիքիլեայ՝ Ե-
նէաս, և Գոփրեգոս յԱզատութեանն Ե-
րուսաղէմի :

Ի գիւցազնականն քերթութիւն խառ-
նին և հոգեղէն էակք . և 'ի ճարտար
խառնութեան նոցին է բարւոք կազմածն
որ մեքենայն կոչի : Բայց պարտ է քեր-
թողին յայսոսիկ զչափ պահել, և մի հրաշս
'ի մտաց ստեղծանել . այլ զոր կրօնք և ա-
ւանդութիւն ընկալան՝ նոքօք և եթ վարել,
զի հաւանականք իցեն : Հոմերոս սողոտու

նի որպէս կարի նուաստացուցեալ զգիւս.
 Վ իրողիլիոս պահէ զպատիւ նոցա. Թաս-
 սոյ փոխանակ զից զԱստուած և զհրեշ-
 տակս մուծանէ, բայց ՚ի յաճախելն զգիւ-
 թական կախարդութիւնս՝ ստղտանե-
 լի է: Քամօէնս այլանդակ խառնմամբ
 զգիցաբանութիւն ընդ ճշմարիտ կրօնիցս
 կցորդեալ, ընդ Քրիստոսի և ընդ սուրբ
 Առսին ՚ի ներքս ածէ զԱրամազդ և
 զԱստղիկ: Տարաբանադոյն ևս է զանեն-
 թակայ իրս անձնաւորել, որպէս զհեր-
 ձուած և զատելութիւն. և տալ նոցա
 դէմս և խօսս, որպէս առնեն Վ ոլթէո.
 և Առիոսթոյ. քանզի զիւտք այսպիսիք ՚ի
 նկարագրութիւնս և եթ ուրեք վարին առ
 ՚ի զարդ:

Հ. Արպիսի ինչ խնդրի ոճ ՚ի վէպս
 գիւցազնականին.

Պ. Աթէ բազմաժամանակեայ իրք քեր-
 թութեանն իցեն, և չիցէ մարթ քեր-
 թողին անդստին ՚ի սկզբանէ իրացն
 սկիզբն առնել, զմասն ինչ վիպացն տա-
 ցէ պատմել ումեք ՚ի գիմաց՝ զորս ՚ի ներ-
 քս ածէ. որպէս առնեն Վ իրողիլ Անէա-
 կանին, և Հոմեր յԱդիսականին: Իսկ ե-
 թէ կարճժամանակեայ իցէ, մարթ է քեր-
 թողին իւրովի վիպել զամենայն:

Յառաջի առնել զիրսն, ՚ի կարդալ ըզ-

Մուսայն, և յայլ նախաշաւիղ պատրաստութիւնս, ազատ է քերթողն առնել որպէս և հաճոյ թուի նմա. բայց միայն պարզ և բացայայտ պարտ է նմա յայտնի առնել զառաջարկութիւնն, առանց ճոռով ճամարտակութեան և մեծամեծս խոստանալոյ. վասն որոյ իմաստութեամբ պատուիրէ Ովրատիոս. (Արհ. Քերթ. 136:)

« Մի լիցի քեզ առնել ըսկիզբն իբր ըզքերթող սինլըբոր,

Թէ զՊրիամու երգեմ ըզբախտն և զքաջայաղթ մարտին գոռ:

Օի զինչ ապա ածցէ շքեղ նախերգանացն արժանի.

Յերկունս գոլով գոչեն լերինք, և չընչին մուկըն ծնանի:

Իսկ քանի՞ն բարւոք երգէ, որ ոչ ոգեալ ինչ անձահ,

Պապմեա ինչ դայրն, ասէ, Մահա՛ որ յեք Բեկմանըն Տրոյայ

Զյոգոանոյ եպես Բարըս մարտին և ընդ Բաղա՝ Բա՛ շէշեալ.

Սա ոչ ըզծուի 'ի փայլմանէ, այլ 'ի ծրխոյ տայ ըզփայլ »:

Արկոբին յեաին տողքդ նօտրադիր՝ են ըսկիզբն Ոգիսականին Հոմերի, որոյ համեստ նախերգանք զպոռոտախօս երգաբանին առաջնոյ նշաւակեն զճամարտա-

կութիւն :

Բնդ բացայայտութեան և աշխոյժք և եռանդն խնդրին 'ի վէպս , և զարդք առաւելքան յայլ ամենայն քերթութիւնս , նկարագրութիւնք վսեմք, կիրք հոգեշարժք և ազդոյ բացատրութիւնք : Բայց ամենայն ինչ վեհ և վայելուչ , և մի ինչ ծեփծեփեալ և արուեստակեալ . վասն որոյ հանճարեղք և որոց կիրթք են ակործակք՝ ստղտանեն 'ի հոմերոս զգլխատեհ թշնամանս Աքիլեայ ընդդէմ Ագամեմնոնի , զսաստ Արամազդայ առ հերա , զըսպառնալիս Ոգիսեայ առ Թերսիդէս . և յԱնէականին Վերդիլեայ զհարպեայցն առասպելս . և յԱզատութեանն Արուստդէմի զանհամեստ նկարագրութիւնսն :

ԴԱՍ Ի

Ղիւցաղներգակ քերթողք անուանիք , և քերթութիւնք նոցա :

Հ . Որք եղեն քերթողահարք զիւցաղնականին .

Պ . Հոմերոս առ Յոյնս , և Վերդիլիոս առ Վատինոս զառաջին մրցանակն զիւցաղնականին կալան քերթութեան : Հոմերոսի մեծ են փառքն վասն առաջ-

նութեանն և վասն կրկին գեղեցկահիւս
և երկայնաձիգ քերթութեանցն , ընդ որս
զարմասցին միշտ ազգք իմաստունք : Վ իր
գիլեայ կանխեալ մահուն , ոչ ժամանեաց
զվերջին կատարումն տալ գործոյն . սա
կայն գեղեցկութիւնք հրաշալիք են ՚ի նմա ,
մինչև ոմանց վերադասել զնա քան ըզ
Հոմերոս :

Հոմերոս եռանգեամբն և կորովով և
վսեմութեամբ գերազանցէ , բայց և ու
րեք ուրեք անփոյթ գտանի , և զանց առ
նէ զկանոնօք : Իսկ Վ իրգիլիոս թէպէտ և
գեղեցկութեամբն և կարգաւորութեամբ
գերազանց , այլ զՀոմերոս ունի իւր նա
խատիպ , և բազում ուրեք թարգմանիչ
նորին է քան թէ նմանող : Ապա ըստ
գիւտոյն գերազանցէ Հոմերոս . իսկ ըստ
դատման և ըստ կարգաւորութեան բա
զումք Վ իրգիլեայ տան զգերազանցու
թիւնն , թէպէտ և չե ևս սահմանեալ է
վէճն :

Հ. Օրինչ են Նդիականին վէպք .

Պ. Քուրմն Ապողոնի աղաչէ զքօրա
վարն Յունաց զԱգամեմնոն , զարձուցա
նել յինքն զգուստր իւր՝ որ յաւարէ միոյ
ի քաղաքաց անկեալ էր նմա բաժին :
Սերժէ զնա Ագամեմնոն . և Ապողոն
ղաչանօք քրմին արկանէ ախտ ժանտ ՚ի

բանակն Յունաց : Հարցանին իղձք , և տան պատգամ , զի չէ հնար դադարել ախտին՝ մինչև դատեր քրմին առ հայրն դարձ արարեալ : Յասնու Ագամեմնոն ընդդէմ քրմին , և թէպէտ յանձն առնու վասն փրկութեան բանակին տալ 'ի բաց զգերին՝ զոր առաւել սիրէր քան զԱլիտեմնետրա զկին իւր , սակայն փոխանակ նորա պահանջէ զօրիորդն Բրիսիտէ ըզգերին Աքիլլեայ : Օանրացասումն լինի ընդ այն Աքիլլէս և թշնամանեալ զԱգամեմնոն վասն յափշտակասիրութեանն և հարստահարութեան , երդնու ընդդէմ զօրավարին՝ նահանջել զօրօքն իւրովք 'ի բաց , և ոչ ևս նպաստ 'ի կռիւ լինել Յունաց ընդդէմ տրովացւոց . և արդեամբք զսպառնալիսն կատարէ : Աւաստուածուհին Թետիս մայր նորա աղերսէ զՌիոս յօգնութիւն որդւոյն , և Ռիոս 'ի վրէժխնդրութիւն զրկանացն Աքիլլեայ ընդդէմ դառնայ Յունաց , և թողու յաղէտս ծանունս տառապել նոցա ընդ երկար , մինչև ցածուցեալ Աքիլլեայ 'ի ցասմանէն , և հաշտեալ ընդ Ագամեմնեայ , դարձեալ Յոյնք 'ի ձեռն Աքիլլեայ յաղթեն տրովացւոց :

Հ. Օլինչ են վէպք Ողիսականին .

Պ. Ողիսեայ յես պատերազմին Տրո-

վաղայ՝ դէմ եղեալ դառնալ յԱթակա ՚ի
կղզի իւր, զամս բազումս հալածի ՚ի
մըրկաց յայլ և այլ կողմանս երկրի զա-
նազանեալս ըստ բարուց, ըստ տարազու-
կենաց և ըստ քաղաքաւարութեան: Յար-
կածսն, ընդ որս հարկ լինի նմա մա-
քառել, կորնչին ընկերք նորա՝ ստունգա-
նեալ խրատուց նորա: Մինչդեռ նա ՚ի
բացեայ էր, ճոխք և հզօրք կղզւոյն զար-
քունիս նորա վեր ՚ի վայր աղմկէն, դա-
րան գործեն որդւոյ նորա Տելեմաքեայ,
և զկին նորա հրապուրեն լինել կնու-
թեան միում յինքեանց՝ ընդ մեռեալս հա-
մարելով զայր իւր: Բայց Ոգիսեայ հա-
սեալ անդր, յայսնէ զանձն որդւոյ և եթ
իւրում և ումանց ՚ի բարեկամաց իւրոց,
որք մինչև ՚ի սպառ հաւատարիմ կացեալ
էին ընդ նմա, և ականատես իսկ լեալ
ստահակութեան հրապուրողաց զկին իւր,
սպառուհասակոծ առնէ զնոսա. ապա
յայսնէ զանձն իւր կնոջ և հօր իւրում, և
յառաջին կարգն և ՚ի խաղաղութիւն
դարձուցանէ զկղզին:

Հ. Օլինչ են վէպք Անէականին.

Պ. Անէաս արովացի որդի Աֆխսեայ
և Ասաղկան, որոյ զԱրեւսա գուստր
Պրիամու առեալ էր կնութեան, և ծնեալ
ի նմանէ դէճուլոս Ասկանիոս. յետ կոր-

ծանձան հայրենեացն առ 'ի Յունաց, կուրուսեալ զկին իւր, քսան նաւօք անցանէ 'ի Թրակիա, անտի 'ի Դեղոս և ապա 'ի Կանգիա: Ընդ սկսանի շինել քաղաք, բայց հալածեալ 'ի սրածութենէ, անցանէ յԵպիրոս՝ ուր իշխէին ազգականք իւր Ելենոս և Ընդրոմաքէ. և Ելենոս դուշակէ նմա զհանդերձեալ արկածսն: Ընտի անցանէ 'ի Սիկիլիա, և անդ մեռանի հայր նորա: Եւ վանեալ 'ի մրրկէ, զոր Եւոդոս աղաչանօք Հերայ յարուցանէ ընդգէմ նորա, անկանի 'ի Կարբեդոն և հիւրընկալի յարքունիս գշխոյին Եղեսայ կամ Դիդէի: Եւ յանդիմանեալ 'ի Հերմեայ, նաւարկէ անտի. իսկ Դիդէ թողեալ 'ի նմանէ, առ վշտին գնայ զիւրովին: Ենէաս հասեալ 'ի Սիկիլիա, ըզտարեգարձ մահու հօրն կատարէ: Ընդ կանայք տրովացիք պատրեալ յԻրեայ ըսասագրանացն Հերայ, և տաղտկացեալք 'ի բազում երկայն ուղևորութենէն, հըրձիգ առնեն զնաւս նորա, վասն որոյ շինէ անդ զԼկեստա քաղաք, և թողու անդ զկէսս յուղեկցացն՝ որ կամէին կալ անդ: Լաւ 'ի գնալն յԻտալիա՝ կորուսանէ զՊալինուրոս. և հասեալ 'ի Կումա, առաջ նորդութեամբ Սիբիլլային իջանէ 'ի սանդարամետս՝ տեսանել զհայր իւր: Ընտի

անցանէ 'ի Այայետա , ուր թաղէ զպա-
 եակ իւր . և 'ի մտանել նորա 'ի բերան
 Տիբերի , հիւրընկալէ զնա Ատինոս ար-
 քայ երկրին , և խոստանայ տալ նմա ըզ-
 դուստր իւր զԱլաինիա կնութեան : Օյ-
 րանայ ընդ այն Տուրնոս արքայ հոու-
 տուղաց , որում Ալաինիա խոստացեալ
 էր 'ի մօրէն 'ի կնութիւն : Օէն առնուն .
 Անէաս նիզակակից իւր արարեալ զԱւան-
 դրոս և զԱտրուրացիս , սպանանէ նախ
 զՍեղենտիոս և ապա զՏուրնոս , և զրաւ
 առնէ մարտին և ուղեորութեանն և վշտա-
 կրութեանց իւրոց :

Բայց քերթողն ոչ անդատին 'ի սկզբա-
 նէ առնու սլատմել զվէսքս , այլ սկիզբն 'ի
 մրրկէն առնէ զոր յարոյց Աւողոս . իսկ
 զայլն ամենայն կարի յոյժ վայելչապէս
 ճարտարութեամբ տայ դիւցազին իւրում
 սլատմել Ռիդէի տիկնոջ : Բայց թէպէտ
 և դշխոյս այս երկերիւր ամօք յետոյ ե-
 կայ քան զԱնէաս , սակայն Վիրգիլիոս փո-
 փոխմամբ ժամանակին քերթողական հա-
 մարձակութեամբ՝ զգեղեցկագոյն , զցան-
 կալի հռոմայեցւոյ , զգորովական և զգե-
 րազանց դրուագն զայն 'ի ներքս մու-
 ծանէ :

Քերթուածս այս թէպէտ և ոչ ազատ
 'ի թերութեանց անհրաժարելեաց մարդ-

կեղէն հանձարոյ, այլ այնքան բովանդակէ յինքեան գեղեցկութիւնս և այնպիսի ընտիր ախորժակս, զի ոչ է մարթ վարժապետ վեհագոյն քան զսա ընծայել համբակաց քերթողականին: Գիտաց նա զգծուարին ճանապարհ հասանելոյ՝ի սիրտ մարդոյ, և շարժելոյ և գործվելոյ զնա ըստ կամի:

Արկրորդ զիրք Անէականին է մի ՚ի հրաշակերտից քան զամենայն քերթուածս, յորում քերթողն հանգէս առնէ ամենայն զօրութեանց հանձարոյն, մերթ տեղարանս ահարկուս և մերթ գործվականս առաջի առնելով. զհրդեհ և զաւարառութիւն քաղաքին տրովացւոց, հանգերձ ամենայն յարակից աղիողորմ հանգամանօքն. զմահ ծերունւոյն Պրիամու, և զառտնին իրաց հոգս զԱնէասայ, զԼնքիսեայ և զԱրեւսայ խանդաղատելին կարագրեալ: Նոյնպէս և ՚ի բազում յայլ տեղիս փայլէ բարացուցական հանձար քերթողին. օրինակ իմն ՚ի չորրորդ զիրսն ՚ի նկարագրել զողորմելի տարփանս և զմահ Գիդէի, և յերրորդ զիրսն զհանգիպումն Անէասայ ընդ Անդրոմաքայ և ընդ Հելլենոսի, և ՚ի դրուագսն Պալլանտեայ և Աւանդրի, Նիսոսի և Ալիադեայ, Ալսոսի և Մեդենտեայ: Այլ թէպէտ վե-

յեակ յետին դիրք քերթուածոյս անկատար
մնացեալ իցեն վաղահաս մահուամբ քեր-
թողին, վասն որոյ և կտակաւ պատուի-
րեաց նա հրձիգ առնել զամենայն քեր-
թուածն, սակայն եօթներորդ՝ ութերորդ
և երկոտասաներորդ գիրքն լի են գեղեց-
կութեամբք ։

Միութիւնամենակատար՝իքերթուածս
յայս պահի . ՚ի սկզբանէ մինչև ցվախ-
ճան ոչ յայլ ինչ ուշ ունելով՝ բայց ՚ի հաս-
տատութիւն դիւցազինն յԱտալիա ըստ
դիցն պատգամաց ։ Ղրուադքն քաջ զօ-
դեալ են ընդ առաջարկութեանն . և հան-
գոյց քերթուածոյն՝ երգումն Հերայ ընդ-
գէմ հաստատութեան տրուացւոց յԱտա-
լիա , որ և զամենայն խոչ և խափան ար-
կանէ ընդգէմ յաջողութեանն Անէասայ,
և զմարդկային գործս ընդ աստուածայինս
խառնէ ։ Աստի մրրիկն, որ զԱնէաս վարէ
յԱփրիկէ . աստի տաւրփանք Ղիդէի , որ
հնարէ արդելու զնա՝ի Վարբեդոն . աստի
և ճիզն Տուրնոսի , որ յառնէ ընդգէմ
նորա ՚ի պատերազմ . մինչև ՚ի լուծումն
հանգուցին՝ի մէջ անցեալ պայման դաշինն
Արամազդայ ընդ Հերայ՝ կորուսանել ՚ի
սպառ զտրովական անունն՝ի լատինականն,
զիջանի Հերա ՚ի ցաւմանէն , և Անէաս
յաղթանակէ ։

Հ. Ո՞ր թերթողաց յետ Հոմերոսի և Վիրգիլեայ ի դիւցազնականին գերազանցէ քերթութեան .

Պ. Թաւսոյ քերթող իտալացի որ երգեաց Վլադատութիւն Արուսադէմի ի ձեռաց անհաւատից : Բայտ ամենայն մասանցն պահէ քերթուածս այս զկանոնս դիւցազնականին . մեծ է և դիւցազնական առաջարկութիւնն , և քրիստոնէական ճշմարիտ կրօնք առաւելագոյն յաւելուն ի նա վեհափառութիւն : Հակառակութիւն Սարակինեանց ի վարանս ունի զմիտս , և ժամանակն իսկ և հեռաւորութիւն տեղոյն տայ ըստ բաւականին ազատութիւն քերթողին յաւելուլ զկեղծիս : Բեղնաւորութիւն յոյժ մտաց նորա ընդ միութեան առաջարկութեանն կցորդէ զանազանութիւն զուարճալի , և ի նկարագիրս բարուց ճարտար իսկ է քան զՎիրգիլ : Ահամառօտ ասացեալ հանդերձ սողտանելի ինչ թերութեամբքն և ուրեք ուրեք արուեստակութեամբք , զերրորդ տեղին իրաւապէս ունի ի դիւցազնականին :

Այլ ոմանք վերադասենք քան զՎիրտոն քերթող անգղիացի , որ զնախահօրն Ադամայ զարտաքսումն ի դրախտէն երգեաց : Այլ սա թէպէտ և ընտրութեամբ առաջարկութեանն և վսեմութեամբ գե-

րազանցեալ, բայց այլովն ամենայնիւ ստու-
րեւ քան զԹաւսոյ գտանի :

Հ. ՏՈՒՐ ինձ տեղեկութիւն և զայլոց
երևելագոյն դիւցազներգակ քերթողաց .

Պ. Առ դաղղիացիս դիւցազներգակ
քերթողք կացին Ֆենելոն և Վոլթէո :
Տելեմաքին Ֆենելոնի վեցեակ առաջին
գիրք լաւագոյնք են քան զյետինս . և յէջսն
Տելեմաքայ 'ի սանդարամետս՝ գերազան-
ցէ իմն քերթողն և քան զքերթողահարսն
երկոսին : Բայց քանզի արձակ բանիւ է
գրեալ քերթուածն և կարի յաճախ 'ի
նմա խրատք , ոմանց թուեցաւ կոչել
զայն ճառ բարոյական քան թէ քերթուած
դիւցազնական :

Իսկ Վոլթէոի քերթուածն , որ յաղա-
ղըս պաշարելոյ մեծին Հենրիկեայ արքայ-
ին Վաղղիոյ զՎարէզ , բաց յանընտրու-
թենէ առաջարկութեանն և յանձնաւո-
րելոյ զհերձուած և զատելութիւն , բա-
զում ուրեք ևս տկար է և հետեակ :
Ընտրելագոյն 'ի նմա հատուածն է նկա-
րագիր աներևոյթ աշխարհին՝ որ յեօթ-
ներորդ գիրսն :

Քամօէնս քերթող լուսիտանացի եր-
դեաց զարշաւանս Վասքոյ Ամայ յարեւ-
ելան հնդիկս : Այլ քերթուածն այն բաց
'ի դժպատեհ խառնութենէ դիցապաշտու-

Թեան ընդ ճշմարիտ կրօնս , է ևս անկա-
նոն . բայց աշխոյժք 'ի նմա և եռանդն սաս-
տիկ գտանին :

Քլոփըշթոք քերթող գերմանացի եր-
դեաց զԳալուստ Սեսիային վեմ յոյժ .
բայց սակաւուց իմանալի վասն կարի մթու-
թեանն և չափազանցական իմաստից :

Բաց 'ի սոցանէ են և այլ զիւցազներդակ
քերթողք , Վաղերիոս Վլակիկոս և Նուկա-
նոս լատինք , և Լոիոսթոյ և Ռեոնար-
դոս Թասսոյ և Պերնի և Արացիանի իտա-
լացիք , և այլք ոմանք , որոց քերթուածք
անկատարք են յոյժ :

Նն և կրկին քերթուածք վաղեմիք ,
Ֆինկալ և Գեմորա , որոց պարզ են
հիւսք և բազմադէպ պատահարօք զար-
դարեալ , և գորովականքն 'ի նմա և
ոգեշարժք ընդ ահաւորն և ընդ կորու-
շիւն պատշաճապէս խառնեալ . և նկա-
րագիրք բարուց 'ի նմա պէսպէսք և կեն-
դանատիպք . բայց միայն հոգեղէն էակք
յիշատակին և եթ 'ի նմա : Ոճ նոցա հան-
դոյն վաղեմի քերթուածեանց , լի երեւակա-
յութեամբ և քաջայանդուզն ձեովք և
նմանութեամբք : Քերթող սոցին ճանաչի
() սսիան որդի Ֆինկալեայ արքային Վաղե-
դոնեանց բնակչաց հիւսիսակողման Սկով-
տիոյ , որ եկաց 'ի վերջ կոյս երրորդ գա-

րու . և քերթուածք նորա աւանդեալք 'ի բերանոյ՝ պահեցան առ բնակիչս երկրին, մինչև Սակփերսոն յանցեալ դարու հաւաքեալ զայնոսիկ, 'ի Աեղտաց լեզուէ փոխեաց յանդղիական արձակ բան . ուստի Չէզարօթթի չափաբերեաց զայնոսիկ յետալական բարբառ : Վէպք քերթուածոցն են արշաւանք Ֆինկալեայ հօր քերթողին յՈւլանտա, և յերկաքանչիւր իսկ քերթուածսն ինքն իսկ Ֆինկալ է դիւցազնն, իմաստութեամբ զօրութեամբ մեծանձնութեամբ մարդասիրութեամբ և ազնուականութեամբ կատարեալ, որպիսի դիւցազն ոչ այլ ուրեք գտանի 'ի քերթուածս :
 Հ. Օխնչ է վիպասանութիւն .

Պ. Ազգ իմն դիւցազնական քերթութեան՝ յաճախագոյնս արձակ բանիւ յօրինեալ, և սահմանի՝ պատմութիւն առ 'ի հրահանգս բարուց կեդծեալ : Բանզի ընդ սա և ընդ դիւցազնական վէպս դրեթէնոյն զանազանութիւն է որ ինչ ընդ ողբերգութիւն և ընդ կատակերգութիւն . զի դիւցազնականն զաւագաց և եթ արանց զմեծագործութիւնս, իսկ սա առաւելապէս զհասարակաց կենաց զանցս յանդիման առնէ : Բայց քանզի դէպք և պատահարք կենցաղոյս սովորականք ոչ միշտ զարմանալիք են և ազդողականք առ 'ի խրատ,

Վասն որոյ վիպասանն առեալ հաւաքէ
'ի միասին հիւսս իմն և յաջորդութիւն
դիպաց զարմանալեաց և հոգեշարժից, և
փոխարէնս լաւութեանց և յոռութեանց
ճշգաղոյնս և արդարակշիւս քան որ սո-
վորաբար 'ի կենցաղումս հատուցանին.
որովք առաւել 'ի սմա զուարճանան և
օգտին միտք քան յընթերցումն պատ-
մութեանց :

Առ արեւելեան ազինս յաճախեալ էր
յոյժ այս ազգ մատենագրութեան. և ա-
նուանեալ ԳԻՆԵՐԻՆ ԽԵՐԵՆԻՆ հանճարեղք
են և զուարճալիք, և յաճախեն 'ի նոսա
խրատք : Իսկ առ Յոյնս յոնիական և մի-
լետացի վիպասանութիւնքն յիշատակեալք՝
որք չեն արդ 'ի միջի՝ կարի ցոփականք
էին. և որ կանս այժմ՝ Ապուլէոսի և Ա-
քիլլեայ Տատիոսի և Հեղիոդորայ վիպա-
սանութիւնքն 'ի չորրորդ դարու զրեալք,
չեն ինչ հանճարեղք :

Ի մետասաներորդ դարու հնարեցաւ
նոր իմն ազգ վիպասանութեան ասպէսական
անուանեալ, մոզս և հսկայս անճոռնիս 'ի
ներքս ածելով, և զարս անթափանցս զի-
նուց, և զէնս դիւթականս, ամբոցս օգա-
կառոյցս, և դէպս սքանչելիս ըստ տղիտու-
թեան և ըստ նանրահաւատ բարուց այնր
ժամանակի : Ակիղըն սորա եղև 'ի Փռովանս

գաւառի, ուր գաղղիացի բարբառ խառնեալ ընդ իտալականին՝ կոչէր հռոմէական, վասն որոյ և Ռոմանո վիպասանու թիւնն կոչեցաւ: Տուրպինոս արքեպիսկոպոս գաղղիացի համարի առաջին զրիչ վիպասան, որ և զրեաց զիրս Վարդուտի մեծի և զիշխանաց նորա ՚ի վանել նոցա զՍարակինոսս, զոր և Պոյարտ և Պէոնի և Արիոստոյ յետ նորա վիպասանեցին:

Այս ազգ վիպասանութեան տեեաց մինչև ցեօթնւտասներորդ դար, յորում ժամանակի Չէրուանդէս սարանիացի վիպասանութեամբն Տօն Քիշօդեայ ծաղրկացոյց զասպետականն՝ յորոյ ընթերցումն մօրեալ էին համազգիք իւր: Ոչինչ նուազ օգնեցին ՚ի խափանումն նորին և փոփոխութիւն բարուց, և անկումն դիւրահաւանութեան, և յաջորդեաց նմին միւս այլ մերձաւորագոյն բնականին, առանց հրաշալի դիւթութեանցն և օդաթռիչ ամրոցաց և առասպելապատում վիպաց: Բայց տակաւին գոյրինչ ՚ի նմա դերահրաշ, վասն որոյ երրորդ իմն ազգ վիպասանութեան հնարեցաւ ընտելական, յորում նմանութիւն բարուց, և լաւութիւնք և յոռութիւնք ըստ բնականին ՚ի ներքս մուծանին: Այսպիսիք են Վիլլաւս, Մարիաննա, Լոլիսա,

բէթ զշխոյ՝ որ և է իսկ թարգմանեալ
առ մեզ յաշխարհիկ բարբառ : Պօղ և
Վ իրգինիա , Ռոպէնսոն , ևն : Մարթ է
և չորրորդ իմն ազգ վիպասանութեան հա-
մարել զԱնաքարսեայ ուղեորութիւնն և
զհանգոյն նմին պատմութիւնս , որք թէ-
պէտ և ամենայն մասամբք իցեն ճշմարիտք՝
այլ կեղծեալ հանդամանօք պաճուճին , առ
'ի զուարճացուցանել զընթերցողս հան-
դերձ առաւելագոյն օգտակարութեամբ :
Օրինակ իմն . ճշմարիտ է զի կացին առ
Յոյնս այն ամենայն արք երևելիք՝ զորս
Պարթըլամի 'ի ներքս ածէ , և գործեցին
զպատմեալսն զամենայն . բայց Անաքար-
սեայ տեսանել զլուրովս 'ի նոցանէ , և որ-
պէս ականատես և ականջալուր նոցին՝
պատմել զգործս նոցա և զըանս , կեղծիք
են . և բնաւին իսկ ուղեորութիւն Անա-
քարսեայ մտացածին իմն է , զի և ոչ Ա-
նաքարսիս այլ բաց 'ի մեծէ իմաստասիրէն
դտանի որ լեալ : Արդ այս ամենայն կեղ-
ծիք , առանց այլայլելոյ զճշմարտութիւն
պատմութեանն , զուարճալի յոյժ յօրինեն
զայն , և զըարս ազգին և զբնաւորութիւն
իւրաքանչիւր ուրուք ակներև յանդիման
կացուցանեն :

ԴԱՍ ԻԱ.

Ողբերգութեան կանոնք :

Տ. Օ՞րնչ է ողբերգութիւն .

Պ. Ողբերգութիւն 'ի սկզբանէ առ Յոյնս էր երգ իմն 'ի Հանդէս սպանդարամետական տօնին , յորում նոխազ 'ի նուէր Գիօնիսի զոհէին . վասն որոյ Յոյնք կոչեցին զայն նոխազերգութիւն : Թեապիս նախ իբր 536 ամօք նախ քան զթուականութիւն Փրկչին կացոյց զոմն 'ի պարն 'ի Հանգիստ երգեցողաց , պատմել զգիւցազին ուրուք վէպս : Ապա Ասքիղոս 50 ամօք զկնի , երկուս ընդ միոյ կացոյց դերասանս 'ի պարն՝ խօսակցել ընդ միմեանս , և վէպս ինչ ցանկալիս և ոգեշարժս ածել 'ի տեսիլ . և տախտակամած բարձրաշէն կառոյց խաղետղ , շուրջանակի պատշաճ նկարուք զարդարեալ . և ինքն նախ 'ի յարգ և 'ի կերպարանս ած զթատրերգութիւն , զոր ասլա Սոփոկլ և Աւրիպիդէս ածին 'ի կատարումն :

Ողբերգութեան անկ է կրթել զսիրա կարեկցութեամբ ընդ թշուառացեալս , սիրով առ բարեբարոյս , և ատելութեամբ առ չարս : Ամին իրի թէպէտ և մարթ է

քերթողին և հաւանական կեղծեօք շար-
ժել զսիրտ, այլ լաւ ևս յաջողեն սլատրանք,
եթէ հիմն ինչ ճշմարտութեան իցէ 'ի
վէպսն ծանօթ ամենեցուն : Ապա հաւա-
նականութիւն կարեւորագոյն մասն է 'ի
վէպս ողբերգութեան . և առ այս խնդրին
երբեակ միութիւնք, այսինքն է իրացն ,
տեղւոյն և ժամանակին :

Հ. Որպիսի' ինչ միութիւն իրաց խընդ-
րի յողբերգութեան .

Պ. Խիստ ևս քան 'ի դիւցազներգու-
թեան պահանջի աստ միութիւն, որպէս
զի միտք առանց զբաղելոյ 'ի բազումն՝
տացեն սլարապ կրիցն յուզման : Բայց
հանգերձ միութեամբն մարթ է յաճախել
'ի նմա զգէպս և զգէմս, թէպէտ և զգու-
շալի է չխուկել յոյժ զայնս, զի մի բազմա-
շփոթ խրթնութեամբ նուազեսցի զօրու-
թիւն քերթուածոյն :

Ոչ միայն 'ի բովանդակ² թատրերգու-
թեան պահանջի միութիւն, այլ և յարա-
րուածս իւրաքանչիւր՝ յորս վէպքն հա-
տանին : Բաժանումն արարուածոց ան-
ծանօթ էր առ Յոյնս, այլ 'ի սկզբանէ
մինչև 'ի վախճան անընդհատ վճարէին
ողբերգութիւնք, և ոչ դատարկանայր եր-
բէք թատրն . այլ յորժամ գերասանքն
մեկնէին, պար երգեցողաց ըստ իւրա-

քանչիւր վիպաց զերգսն յարմարէր . և ոչ չափ և թիւ և ժամանակ սահմանեալ էր մեկնելոյ դերասանացն , այլ ըստ պահանջելոյ վիպացն՝ մերթ երիւք մերթ եօթամբք և մերթ ութ դարձիւք վճարէին ողբերգութիւնք :

Այլ բարդ սովորութիւն է 'ի Հինգ աւարուածս հատանել զողբերգութիւն , որպէս և Ուրատիոս պատուիրէ : Բայց պարտ է քերթողին 'ի պատշաճ տեղւոջ առնել զհատուածն , ուր 'ի բնէ իսկ հատեալ իցեն վէպքն , և ուր մարթ իցէ համարել բազում ինչ 'ի միջոցի անդ ժամանակի գործեալ՝ որոց չմարթի գործել 'ի թատերն :

Յառաջնումն արարուածի պարտ է քերթողին ցուցանել բացայայտ զառաջ արկութիւն ողբերգութեանն , և 'ի ցանկութիւն այնորիկ ածել զկացեալսն 'ի զնին , ծանօթս տալ զգիմաց իւրաքանչիւր՝ որ անդր 'ի ներքս մտանելոյ իցեն , և զկրկնոցա և զհանգամանաց անցիցն :

Յերկրորդ՝ յերրորդ և 'ի չորրորդ արարուածս տակաւ պարտ է դժուարացուցանել զկնճիոն , և ևս քան զևս յաճախել զվարանս տեսողաց :

Իսկ 'ի Հինգերորդումն պարտ է կերպարանափոխ առնել զիրսն , և զհանգոյ-

ցրն լուծանել, յորում հանձար մեծ և ճարտարութիւն քերթողին է. զի իբրև ինքնին պարզեսցին իրքն, և մի փոփոխութեամբ զգեստուց, կամ ուղղութեամբ զիշերային կամ վրիպակ տեսութեան, որ ծաղրականք են: Աւ դարձեալ զի պարզ իցէ լուծումն հանգուցին կամ յայտնութիւն իրացն, և մի բազմադէմ պատահարօք և բազմութեամբ անձանց վճարեալ, որով դժուարիմաց լինի ունկընդրաց: Ախորժելի յոյժ էր Յունաց լուծումն հանգուցին յայտնութեամբ անձին ուրուք՝ որ 'ի սկզբանն չիցէ ծանուցեալ. քանզի ազդէ այս մեծապէս՝ եթէ ճարտարութեամբ և բնական և անակնկալ օրինակաւ յօրինեսցի՝ որպէս յԱդիպոսն Սոփոկլի, և 'ի Մերովպէն Վոլթեոի և Մաֆէի և Ալֆիէրեայ:

Զէ հարկ ողբերգութեան տխրութեամբ աւարտել, այլ շատ է զի իցեն 'ի նմա հոգք և անձկութիւն և կարեկցութիւն ընդ վիշտս առաքինեաց, թէպէտ և յաջողեսցի նոցա 'ի վախճանի. որպէս 'ի Գողոզիայն Ռասինի, և 'ի Մերովպէն երեցունց ահա ասացեալ քերթողացս: Այլ սովորաբար անկ է ողբերգութեան տխրութիւն իմն առաքինական թողուլ 'ի հոգւոջ:

Առ միութիւն իրացն կարևոր է և տեսարանաց իւրաքանչիւր ընդ իրեարս ճարտար կցորդութիւն. զի չէ օրէն բնաւ դատարկանալ ժատերն՝ խաղաղկաց ամենեցուն՝ ի բաց ելանելով, և այլոց ի տեղի նոցա փոխանակելով, տեսարան նոր անկցորդ ընդ նախորդին բացեալ: Աւ ոչ օրէն է ելումուտ դերասանաց առանց յայտնի պատճառի:

Հ. Արախսի ինչ միութիւն ժամանակի և տեղւոյ խնդրի յողբերգութեան.

Պ. Առ միութիւն ժամանակի՝ հարկ է, զի որ ինչ յարարուածս իւրաքանչիւր կեղծին՝ չկարօտիցի առաւելագոյն ժամանակի քան զոր ի կեղծիս անդ անցանէ: Բայց քանզի ընդ մէջարարուածոց իւրաքանչիւր համարի միջոց ժամանակի առաւել կամ նուազ, մարթ է զժամանակ իրաց բովանդակ ողբերգութեանն սահմանել ի քսան և ի չորս ժամս: Իսկ առ միութիւն տեղւոյ՝ ումանք հարկ համարեցան անփոփոխ ունել զտեսարանն ի տեղւոջ՝ ուր սկիզբն առնի ողբերգութեանն. վասն որոյ նախնիք ի հրապարակի և յաշխարհամուտ վայրս կարգէին զտեսարանն ուր մարթ իցէ ամենեցուն մատչել: Բայց բազում ինչ օտար ի բնականէն վասն այնր դործէին առ նոսա, ի հրապարակի

գաղտնածածուկք ամենայն գործեցեալ և խօսեցեալ : « Եւմին իրի արդիք շատ համարին 'ի նմին և եթ քաղաքի հաստատուն ունել զտեսարանն, տեղի 'ի տեղւոջէ փոփոխելով զայն 'ի քաղաքի անդ, բայց սովորաբար յաւարտ արարուածոցն :

Հ. Արպիսի ինչ դէմք խնդրին յողբերգութեան .

Պ. Գլխաւոր դիմաց ողբերգութեանն պարտ է ազնուականս գոլ և իշխանազունս, որպէս զի աղէտք նոցա աղբողադոյնք իցեն : Բնաւորութիւնք նոցա, մի բարեացն և մի չարաց ծայրացեալք իցեն, որպիսի պատուիրէ Արիստոտէլ : Քանզի միոյն ամենեւին տարապարտ վըշտակրութիւն դժպէսի թուի, իսկ միւսոյն արժանահաս վիշտ ոչ ինչ արժանի կարեկցութեան : Այլ արդարոյ 'ի վշտակրելն տուեալ իցէ և պատճառս ինչ յիւրմէ տկարութեամբ իւիք, որ յաճախէ 'ի մարդիկ և դժուարախոսելի իսկ իցէ : Վասն որոյ ոչ է պարտ 'ի մասինս յայսմիկ հետեւել Յունաց, որք յանխորշելի ճակատադրէն և 'ի հրամանաց դից զամենայն չարիս առեալ մոլծանեն 'ի ներքս, որպէս յԱդիպոսն Սոփոկլի է տեսանել :

Քան զամենայն կիրս զօրացեալ են արդ յողբերգութիւնս սէր և տարփանք, որ

առ հինսն չերեւէր իսկ բնաւ : Այլ թէ պէտ չիցէ պարտ մերթել զայն 'ի սպառ յողբերգութենէ, սակայն յաճախել զայն, և մանաւանդ իբր եկամուտ ինչ 'ի ներքս խառնել 'ի վէսսն, կարի անպատեհ է : Պարտ է և զճշգրիտ և զսեփական բարբառ կրից ըստ դիմաց իւրաքանչիւր պատշաճել, զի զկիրս իւրեանց կարացեն ազգել յունկնդիրս : Արեւոր է առ այս ունել սիրտ դիւրազգաց, և 'ի նկարագրել զկիրս՝ լինել 'ի նոսին խորազգած : Ազու կրից պարզ է և անպաճոյճ առանց կարի հանճարաբանութեանց և բարձր իմաստից, այլ յաճախութեամբ ձեռց՝ որ յուզելոց մտաց են ցոյցք, որ պիտի են հարցուածք, բացազանչութիւնք և բացադարձութիւնք : Արձեալ և համառօտ է, և ընդհատ ըստ բոնութեան կրից : Իմաստք բարոյականք չափով և ըստ պատշաճի 'ի կիր արկեալ 'ի մեծամեծ վիշտս և յանձկութիւնս և յանակրն կալ յեղափոխութիւնս՝ բնականք են բազում ուրեք և յաւելուն զպերճութիւն քերթուածոյն, որպէս է տեսանել զայս 'ի թատրերգութիւնս Սեթասթաղիոյի : Այլ 'ի կարի յաճախելն՝ կորուսանեն զոյժ և զազդուութիւն, որպէս յողբերգութիւնսն Սենեկայի է տեսանել :

ԴԱՍ ԻԲ

Քերթողք ողբերգութեանիք .

Հ. Ո՞յք ոմանք կացին առ Յոյնս ողբերգութեանիք .

Պ. Ողբերգութիւնն առ Յոյնս , որք նախածնողք եղեն այնորիկ , պարզ էր յոյժ ըստ հանդուցին և ըստ դիպացն , և միութեամբ տեղւոյ և ժամանակի ճիշդ և անթերի : Ընդ նոսա և դիք 'ի ներքս խառնէին յողբերգութիւնս . և որ թերութիւն մեծ է՝ հրաշիւք ուրեք ուրեք լուծումն հանդուցին վճարէր :

Եւսքիղեայ , որ հայր համարի յունական ողբերգութեան , լաւութիւնք մեծամեծք ընդ թերութիւնս խառն են՝ որպէս ամենայն սկզբնազիր մատենագրաց : Ընդ խոյժք , կորուլ և եռանդն յաճախեն 'ի քերթուածս նորա , բայց դժուարիմաց է յոյժ . և զի ինքն այր պատերազմող էր , լի են ողբերգութիւնք նորա պատերազմական նկարագրութեամբք , և առաւել վսեմք են քան հոգեշարժք : Յեթմանասուն և աւելի ողբերգութեանց նորա եօթն միայն ապրեցան :

Սոփոկլզ վեհ քան զամենայն ողբեր-

գուս Յունաց, կարգաւորութեամբ հիւսուածոյն և վսեմութեամբ իմաստիցն առաւելու քան զամենեւին: Շարտար է 'ի նկարագրութիւնս, և վէպք մահուն Եդիպեայ յԵդիպոսն իւր Կողոնէացի, և Եմոնեայ և Լնտիգոնի՝ յԼնտիգոնոսն, ամենակատար օրինակք են թատերական նկարագրութեան:

Եւրիպիդէս գորովականաւն առաւելու քան զՍոփոկլ, և իմաստք բարոյականք հոծ և խիտ են յողբերգութիւնս նորա: Ըյլ 'ի հիւսուածն ոչ յոյժ ճարտար է, և ոչ ազատ 'ի ստղտանաց, և պարերգութիւնք նորա ոչ իբրև զՍոփոկլեայն պատշաճեալք ընդ առաջարկութիւն ողբերգութեանն:

Հ. Ո՞րք ոմանք կացին առ Լատինս և առ Իտալացիս ողբերգութեանք անուանիք.

Պ. Ըռ լատինացիս սակաւք յոյժ պահին ողբերգութիւնք, այսինքն է Սենեկայինքն և եթ, որք թէպէտև ըստ մեծի մասին 'ի Յունաց առեալ՝ այլ յոյժ հեռի 'ի նոցայոցն գտանին, և առաւել 'ի նոսա փայլէ իմաստութիւն քան բնութիւն: Ի վերականգնել ուսմանց յԻտալիա, Իտալացիք և յայսմ մասին եղեն նախատիպ օրինակք Եւրոպայ, և յաճախեցին առ նոսա յանցեալ գարու ողբերգութիւնք

ընտիրք . որպիսիք են Մերովաէն՝ որոյ քերթող Մաֆֆէի, Ուիսեւսն՝ որոյ քերթող Նաճարինի, Կորիովանոսն և Գիդէն՝ որոյ քերթող Յովհաննէս Պետրոս Նանոթթի, Մանասէն և Սեդեկիայն և Գիոն՝ որոյ քերթող Կրանելլի : Բայց քերթողահայր ողբերգուաց առ Խտալացիս համարի Ալֆիէրի, որոյ են ողբերգութիւնք իբր քսան և երկու :

Հ. Ո՛յք ոմանք կացին առ դաղղիացիս ողբերգուք անուանիք :

Պ. Քոռնէյլ և Ռասին և Վոլթէռ զթատրերգութիւն ՚ի Գաղղիա պանծացուցին յոյժ, դերազանցեալ և քան զՅոյնրս յաճախութեամբ ղիպաց և բազմագէմ կրից, և ճշդրիտ նկարադրօք բարուցարուեստ, կարգաւորութիւն, միութիւնք իրաց ժամանակի և տեղոյ, ոճ պերճ և քերթողական, խիտ առ խիտ իմաստք, և ամենայն օրէնք ողբերգութեան պահին ՚ի նոսա : Սիայն թերութիւն նոցա է ղիշատախօսք են և երկարաբան, որպէս ինքն իսկ Վոլթէռ խոստովանի զայս, և բազում ուրեք նուազ է ՚ի նոսա եռանդրն և կորով և բնիկ լեզու կրից : Գեղեցկագոյնք և անուանիք յողբերգութիւնս Քոռնէյլի են Կիդն, Ուրաաիոս, Պողլէրստոս և Կիննա : Ռասինի՝ Գոթովիայն,

Իփիգենիա, Փեդրա, Լնդրոմաք և Սիհըր,
դատ : Իսկ Վլթեոի՝ Օլայիրայն, Լլլե-
րա, Սերովպէ և Որբն սինէացի :

Եղեն և առ անգղիացիս ողբերգութեամբ .
որպէս Շէքսպիր այր մեծահանճար ,
բայց առանց կիրթ ախորժակաց : Բա-
ղումք են 'ի քերթուածս նորա հատուածք
և տեսարանք ընտիրք, այլ չիք և ոչ մի 'ի
նոսա ողբերգութիւն ամբողջ և ըստ կար-
գի . սակայն նկարագիրք բարուց և լեզու
կրկն պահին 'ի նոսա անթերի : Յետ
նորա կացին առ անգղիացիս Տրայտըն ,
Լտիսըն՝ որոյ անուանի է ողբերգութիւնն
Կատովի , և այլք ոմանք ողբերգութեամբ :

Հ. Տուր ինձ յօրինակ զհիւսուած միոյ
յընտրելագունից ողբերգութեանց .

Պ. Գոթովիայի դատերն Յեզաբելայ
իրքն յայտնի են 'ի սուրբ գրոց . զի սա 'ի
մեռանել որդւոյ իւրոյ Ոքոզիայ արքայի՝
կորոյս զամենայն զաւակ թագաւորու-
թեան 'ի տանէն Յուդայ և թագաւորեաց
ինքն : Բայց Յովսաբէթ դուստր Ոքո-
զիայ քահանայի , գողացաւ զՅովսա զոր-
դի թագաւորին 'ի միջոյ որդւոցն կոտո-
րելոց , և թագոյց զնա 'ի տաճարին զամս
վեց . և ապա Յովիդայէ 'ի ձեռն զօրա-
վարաց և զլետացւոց թագաւորեցոյց զնա ,
տուեալ սպանանել զգլխոյն և զՍաթան

դքուրմն Բաճաղու :

Արդ Ռասին առեալ զիրս զայս 'ի վէ-
պրս իւրոյ ողբերգութեանն , համարի ան-
յեալ զվեց ամս թաղստեան արքայորդւոյն,
և սկսանի զողբերգութիւնն այսպէս :

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ա .

Տեսարանն է 'ի գաւթի տաճարին :

Տեսարան Ա . Աբեններ զօրավար ողբայ
զաղէտս ազգին առ Յովիգայէ , և զամ-
պարշտութիւն Գոթողիայ և զԱթա-
նայ . բրմին Բաճաղու , և զոխութիւն նոցա
ընդդէմ Յովիգայեայ յայտ առնէ : Յովի-
գայէ քաջալերէ զնա յուսով վախճան լի-
նելոյ չարեացն 'ի ձեռն նորին իսկ ինքեան .
նա վարանի , և քահանայն յորդորէ զնա
ապաւինել 'ի զօրութիւնն Աստուծոյ :

Տէ . Բ . Առաջարկէ Յովիգայէ Յովսա-
բեթի զխորհուրդ իւր թաղաւորեցուցանե-
լոյ զմանուկն Յովաս : Յովսաբեթ ցանկայ
իրացն , այլ երկնչի ընդ վտանգ մանկանն ,
դորովի և արտասուէ : Յովիգայէ խրա-
խուսէ զնա 'ի զօրութիւնն Աստուծոյ . և
'ի զրոյցս անդ յայտնին պատրաստու-
թիւնքն , և չե ևս գիտել մանկանն զանձնէ
թէ ո՞ր իցէ՝ սնանելով 'ի տաճարի անդ ընդ

Օւաքարիայ որդւոյ Յովիդայեայ որպէս
մանուկ ոմն որբ և անծանօթ :

Տէ՛ւ. Դ. Օւաքարիա և Սաղովմէ քոյր
նորա ընդ սլար դստերացն ղւտացւոյ
սլատրաստին յանդիման լինել տեառն 'ի
հնչիւն փողոյ տարեդարձի ընդունելու
թեան սլատղամացն 'ի Սինա : Յովսաբեթ
յորդորէ զնոսա յօրհնութիւնս տեառն :
Տէ՛ւ. Դ. Պարերդութիւն դստերացն .

Պա՛հն . Ըզնա երկիր լըրիւ իւրով
Ըզնա հնչեն ալիքն 'ի ծով .
Փողք և տաւիղք զանուն նորա
հնչեցեն միշտ անլըռելի .
Երիցագոյն սաշտեսցի նա
Եւ քան ըզծնունդ ժամանակի :
Նոցին և մեր միաշունչ
Խառնեսցին երգք 'ի մըրմունջ :

Ո՛հն . Ընդ վայր բըռունք անհամբոյր ,
Խընուն զբերան օրհներգու .
Զանուն նորա օր աւուր
Պատմէ յաւերժ անլեզու

Պա՛հն . Ըզնա երկիր . Ըզնա հնչեն . Նոցին և :
Աւ . Քե յակնապարար ներկանին 'ի գոյն
ծաղկունք երփնազարդ ,
Պըճնին վարսագեղ ծանրանան կողերք
'ի սլտուղ սարարտ ,
Ընդունի երկիր շող յարեգակնէ և
շող յաստեղաց ,
Եւ փոխադարձէ տոկոսեօք հանդերձ
ըզբերս արմըտեաց :

Աւ. Հրամանն տծէ զարեգակամբ ծագել
ըզլոյս իւր յերկիր,
Ձեռին սլարգեք են Աստուծոյ նըշոյլք
նորա կենսաձիր :
Այլ քան ըզլոյս մեծ են մեզ սլար-
գեք իւրոցն օրինաց,
Եւ անկըջիւ ընդ հանուրց աստուա-
ծատուր սլարգեաց :

Աւ. Լեառնն Սինա բարձրագիտակ,
Յաւերժացո ընդ մայրիս քո
Ձմեծի աւուրս այս յիշատակ,
Յոր 'ի հրագէզ քո գագաթման
Վարագուրաւ ընդ խիտ ամպոց
Շողացոյց տէր յաչոս մարդկան
Ձաղօտ նըշոյլ իւրոց փառաց :
Առ ի՞նչ հուրդ այդ, աղէ ասա,
Ձի՞նչ այդ ցովմանք փայլատականց.
Ծուխ թանձրամած յուղխից տի-
պար,
Փողոց հընչիւն, ճայթք որոտմանց,
Եւ շառաչող օդոց գուսլար :
Թէ տապալէ՞լ զտարերց սահման,
Կամ թէ զերկրի՞ եկաւորէ
Քանդել զհիմունս յաւերժական :

Աւ. Ոչ, ոչ առ այդ. գայ նա միայն
Ընտրականի իւրոյ տոհմին
Օրէնքս տալ անմահական.
Գայ 'ի ծագել առ հարսըն մեր
Ձիւրոցն ըզլոյս պատուիրանաց,
Եւ ըզսիրոյն տալ մեզ պատուէր :

Պարն. Ո՛վ աստուածագիծ օրէնք սըրբուէ,
Ո՛վ անմահարար երջանիկ հրաման,
Ի ձեզ բարուժէ և տրդարուէ,

Եւ ոչ այլ ուրեք իցէ օթևան :
 Ո՛վ , զի՞ դեղեցիկ է զի՞ վայելուչ ,
 Սիրոյն ԱՅ գոլ վերընկալուչ :

Ո՞հ .

Ըզ վիշապն եգիպտական
 Բուռնեալ 'ի ջուրսըն Նեղոսի ,
 Զախջախեաց մեր յանդիման ,
 Ըզուծն 'ի մէնջ բարձ ըզնորին .

Ած ըզմեզ ընդ անասաւո
 Հացիւ ջամբեալ 'ի հրեշտակաց .
 Պարգևեաց , ո՛վ ձիր առատ ,
 Զանձն և զօրէնրս սրբութեան .

Այսքանեաց փոխան բարեաց
 Ոչինչ խընդրեալ՝ սիրոյն 'ի բաց :

Նայեն .

Յալիս ծովուն արկ նա հերձուած ,
 Զուր յանջրրդի գնացոյց վիմաց ,
 Զանձն և զօրէնրս սրբութեան ,
 Ո՛վ ձիր առատ , մեզ սարգևեաց :

Այլ ո՞հ .

Զի՞ ծառայաբար հարկանիս 'ի գող
 Ո՛ ապաշնորհ յերախտիս .

Յայսքան բարութեանց Աստուածըն
 արւող

Զի՞ որդեպէս ոչ հայիս :

Այսպէս դժուարաւ սիրտ քո բե-
 կանի ,

Այսչափ անմէտ ես 'ի սէր .

Գերեացն է բնութիւն սլառուէլ առ-
 ահի ,

Լէր դու որդեացըն սլառուէր :

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Բ.

Տէ՛. Ա. Դառնայ Յովսաբեթ առ պարն, 'ի միասին ընդ նոսա յանդիման լինել սեղանոյ տեառն:

Տէ՛. Բ. Օգտարիա հասեալ տաղնապաւ գուծէ զմուտս Գոթողիայ 'ի տաճարանդր, և զՅովհիգայեայ մերժել զնա 'ի բաց 'ի սրբութեանցն:

Տէ՛. Գ. Գոթողիա տաղնապեալ խնդրէ զՍաթան:

Տէ՛. Դ. Աբեններ հնարի ցածուցանել զցասումն նորա ընդ Յովհիգայէ:

Տէ՛. Ե. Գոթողիա պատմէ զտեսիլն ահաւոր երևութացեալ նմա 'ի քուն, յորմէ կասկած առեալ զմանկանէն՝ հետազօտէ զնմանէ: Աբեններ փարասէ զերկիւղ նորա: Սաթան զրդռէ զդշխոյն բառնալ զմանուկն 'ի կենաց:

Տէ՛. Զ. Սաթան յաճախէ զերկիւղ դշխոյին բանսարկութեամբ, իբր թէ Յովհիգայէ թաղաւորեցուցանել խորհի զմանուկն՝ թէպէտ արքայորդի թէպէտ իւր որդի իցէ նա:

Տէ՛. Է. Գոթողիա հարցփորձ առնէ զՅովսաբեթ և զմանուկն, և 'ի խօսից

մանկանն 'ի գութ շարժեալ, յորդորէ զնա
գալ յարքունիս իւր, մանուկն հրաժարէ,
դշխոյն 'ի բաց Կնայ սրտմտեալ ընդ դաս
տիարակիչս նորա ընդդէմ իւր:

Տէ. Ը. Օրոյցք Յովսաբէթի ընդ Յո-
վիդայեայ զիրացն:

Տէ. Թ. Պարերգութիւն դստերացն.

Ոհ. Յընժա՛ երկիր յուսապատար,
Նոր շուէաց ասող յերկնից կամար:
Թէ ճառագայթ սրբուէ այսպէս,
Նորանըշոյլ եկեալ 'ի տես,
Զխորդ չքնաղ և անպատում
Փայլեացէ սա յաւուր միում:
Թէ զպերճութիւն ոտից կոխան
Առնէ մանուկ անախական,
Թէ չտայ այժմէն ունկն 'ի հրապոյր,
Զինչ լիցի սա յաւուր միում
Ծաղկեալ ալեօքըն ձիւնաթոյր:

Աւ. Մինչդեռ 'ի բագին գոգողեան կրո ոց
Ճեպին խուռնընթաց նուիրաբերք
խընկոց,
Արի պատանեակ բըրդի 'ի նախանձ,
Քարոզ անվէհեր անմահին փառաց.
Սաստէ սպառնալից՝ իբր առ Յեզաբէլ
հրազէն մարգարէն երբեմն սաստէր:

Աւ. Մարգարէի՛ արդեօք իցես դու շառա-
ւեղ,

Ո՞վ զազգատոհմդ պատմեցէ զա-
ւակ անմեղ:

Աւ. Միւս Սամուէլ դու սիրասուն սրտա-
նեակ,

Աստուածութեան սեղանոյն զարդ և
սպասեակ .

Իսրայէլն յուսոյ եղև նա նեցուկ ,
Միթէ 'ի զո՛ւր և մէք 'ի քեզ յուսո-
ցուք :

Աւ. Ձոր երանի քեզ կարդամ

Սիրեցելոյդ յանմահէն ,

Ձոր 'ի սլարդերս փարթամ

Ծընան երկինք և պահէն :

Ձուր թագուցին քեզ թակարդ

Ամպարըշտաց ժողով ժանդ .

Ձոր տէր խրատէ՝ ոչ է մարթ

Վարմից նոցին գոլ պատանդ :

Պարն. Քեզ երանիք անըսպառ ,

Երկնից քարոզ անսպառ .

Քեզ երկնայնոցն օրինաց

Աստուածուսոյց խորազգաց :

Ոհ. Առաքինութեան դեռ բողբոջ մատաղ ,

Է՛ր յայսքան վըշտաց նեղի 'ի զմբաղ .

Առ իմէ՛, ո՛վ տէր , 'ի խընդիր սիրոյդ ,

Դիպին ընդ առաջ մարդոյ խոջք և
խաւթ .

Ընդէր ըզնովաւ պատին տարապարտ

Թշնամիք ահեղ տալ ճակատամարտ :

Ծածկեցին զերկիր ժողովք ամպա-
րիշտք ,

Ո՛ւր արդ սուրբք քոյին թաքիցեն ան-
վիշտ :

Աւ. Լեռուն Սիոն աստուածաբնակ ,

Անմահական սըճնեալ փառօք ,

Լեռանց հանուրց զարդ և սըսակ ,

Դաւարագեղ զայդ մերկեա քօղ ,

Եւ որ 'ի գլուխ քոյին ցօլէջք

Քեզ յարտասուեաց դարձցին 'ի ցօղ :
 Եւ դու քաղաքըդ վեհապանձ ,
 Յեասէածին թագաւորին
 Եղեալ երբեմն լոյս աչաց ,
 Ա՛ռ զորդիս քո նիստ դու 'ի կոծ ,
 Ահա երկնիցքն բարկութեան
 Տեղան 'ի քեզ նետք բազմահոծ :
 Հայեաց 'ի բաղդ քո այլափոխ ,
 Տես զի գահոյք քոց արքայից
 Ո՛յր ընդ ոտամբ գնացին 'ի կոխ :

Պաշն . Ողբա՛ւ և դու տուն արքունեան ,
 Տես զի գահոյք քոց արքայից
 Ո՛յր ընդ ոտամբ եղեն կոխան :
 Տես 'ի տեղւոջ յորում Դաւիթ
 Աստուածարեալ 'ի ձայն երգոց
 Օրհնէր զԱստուածըն ճշմարիտ ,
 Տօնախմբեն արդ Բահազուն .
 Եւ զոր արքայք քո սլաշտեցին ,
 Հայհոյեն արդ սոքա զանուն :

Ոհ . Մինչև յերբ տէր , մինչև ցո՛ր վայր
 Ժրպրհեսցին անպատկառ
 Թշնամեաց քոց կաճառ ,
 Քեզ դիմամարտ բերել պայքար :
 Յերբ 'ի տաճար քո վեհավայր ,
 Ոչ կարկի չընչասպառ
 Հայհոյչացքն բարբառ ,
 Ուր և բրովբէք կան խէթահար :

Աւ . Առաքինւոյն , ասեն նոքա ,
 Ո՞ր շահք իցեն , աղէ փսա ,
 Ի բերկրութեանց առնուլ հրաժեշտ ,
 Եւ զհաճոյից մերժել ըզհէշտ :
 Եթէ նոքօք վարելն էր պեղծ ,
 Աստուածըն ձեր զիարդ եստեղծ :

- Աւ. Թողէք եկայք, հըրճուեսցուք,
 Պէտպէս ծաղկանց բոլորիւք
 Ըզգլուիրս մեր պըճնեսցուք.
 Առուրց սահման վաղանցուկ
 Բաղդին ճըշգեաց մեզ հաճոյք.
 Թէ ոչ այժմէն փութասցուք,
 Կենացս ընդ հուսկ հասցեն չուք.
 Մի յապագայն անըստոյդ
 Լիցի յունոյս մեր նեցուկ:
- Պար. Սակայն, ո՛վ տէր, մինչ հաճոյից անց
 ցեն ըրուէք,
 Եւ 'ի բարեացըն կողոպուտ
 Ամպարըշտաց մնասցեն ժողովք թը-
 շուառ և հէք,
 Անտեսք փառաց քոց անկասուտ,
 Լացցեն նոքա և սարսեցցեն երկիւղա-
 բեկ.
 Յայնժամ յորդիւս քո բերեալ
 գութ
 Փարատեսցես 'ի նոցանէ զաչացըն
 մէդ,
 Եւ 'ի վայելս անմահ լուսոյդ
 Օրհնեն ըզքեզ 'ի յարազուարճն այն 'ի
 ցերեկ:
- Ոհ. Աշխարհի զբաղմանց վայելք բերկրա-
 կան,
 Ըստուերաց հանգէտ
 Փախիցեն անհետ,
 Եւ զինչ 'ի նոցունց թողասցի մարդկան...
 Այն զոր ցայգական անուրջք խաբեբայք
 Թողուն 'ի ցերեակ
 Պատկեր անէակ,
 Մինչ ըզհետ քընոյ թըռչին փախստեայք:

Ո՛վ անօրինին արթնութիւն արխուր .

Ի խրախուճս անճառ

Աղքատն թըշուառ

Ընդ քեզ զուարճակից մինչ բազմի անդոյր,

Քամեսցեն նոքա մինչև 'ի յատակ

Զոր դժոխքմբեր

Նոցին խառնեցեր

Յաւուրքո ցտաման դառնութեան բա-
ժակ :

Պար. Ո՛վ բուն վաղանցիկ ,

Արթնութիւն ահեղ,

Աշխարհ խաբուսիկ :

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Գ.

Տէ՛ւ. Ա. Մաթան և Նաբաղ մտերիմ
նորա խնդրեն խօսել ընդ Յովսաբեթի :

Տէ՛ւ. Բ. Մանուկն Օգբարիս ազդ առ-
նէ նոցա չմտանել 'ի վայրն անմատոյց
անսրբոց :

Տէ՛ւ. Գ. Դստերքն զարհուրեալ ելանեն
'ի բաց : Մաթանայ ընդ Նաբաղայ խօ-
սակցութեամբն յայտնին վարանք և տաղ-
նապ դշխոյին, և սլատճառք ոխերիմ թշնա-
մութեան Մաթանայ ընդ Յովիդայեայ ,
և այլ կարեւորք :

Տէ՛ւ. Դ. Մաթան խնդրէ խոստամբք
'ի Յովսաբեթէ զմանուկն կասկածելի :

Տէ՛ւ. Ե. Հասանէ Յովիդայէ, մերժէ
զնոսա 'ի բաց :

Տէ՛ւ. Զ. Ղարձեալ սկսանի Յովսա-
բեթ երկնչել վասն մանկանն . Յովիդայէ
քաջալերէ զնա 'ի կատարումն իրացն :

Տէ՛ւ. Է. Պարերդութիւն դստերացն :

Պարն . Առ քեզ գոչեն , տէր տէր , անձինք
ծարաւեաց ,

Իջցեն 'ի սիրտ մեր բանք քոյոց սլառ
գամաց ,

Իբր 'ի գարնան կանաչագեղ 'ի դալար ,
Այգուն այգուն ծաւալի ցօղ զովա-
րար :

Յ՜ւլիտ . Չայնի խմում երկինք լերուք ունկնդիր,
Աստուածախօս լուիցէ բանիս և եր-
կիր :

Մի ասասցես զաւակըդ դու յակոբեան ,
Եթէ նիրհէ երբէք քոյին սաՀասպան :

Անօրինին՝ բացցի երկիր 'ի հիմանց ,

Զի զարթուցեալ է տէր յամպոց 'ի
բարձանց :

Զխորդ շտցաւ (*) ոսկին մաքուր Սով-
փերայ ,

Այլագունեաց դարձաւ 'ի գոյն կա-
պտրեայ . . .

Իսկ այդ ո՛վ է քահանայդ (**) մեծ
սրախողխող

Առ սեղանովդ անկեալ յարեան իւր
յողող .

Ողբա՛ Սաղիմ՝, ողբա՛ քաղաք տիրա-
դրու՛մ ,

(*) Յ՜ւլիտ : (**) Զախարիա :

Մարդարէիցն արբեալ յանպարտ ա-
պաժոյժ .

Աստուածըն քո խըզեաց զոլոր քո սի-
րոյդ ,

Եւ 'ի խընկոց քոց արդ գըրգռի 'ի զայ-
րոյթ :

Ա՛հ, յո՛ գիմեն մարք և կանայքդ այդո-
քիկ , (*)

Եւ զաղածրի տղայոցդ երամ ո՛ւր տա-
նիք . . .

Յաւեր մատնեաց տէր ըզըլջխոյդ քա-
ղաքաց ,

Քահանայք քո գերի վարեալ յօտա-
րաց ,

Եւ թադաւորք անկցին յիւրեանց գա-
հոյից ,

Մի՛ ևս ոք այլ դայցէ 'ի խումբըս տօ-
նից :

Տապալէսջիր տաճարըդ սուրբ կործա-
նեաց ,

Թօթափեսցին շանթիք հրավառ 'ի
մայրեաց :

Սաղմ, Սաղմ, սիրտ իմ ընդ քեզ գե-
լանի ,

Ո՞ր ձեռն ըզքոյդ մերկեաց տեսիլ գե-
ղանի :

Ո՛հ , թէ յանկարծ 'ի լալ զաղէտըս
քոյին ,

Վըրկնավըտակ աչք իմ յաղբիւր դառ-
նային :

Յ-ԼԻՒ. Ահաւասիկ Երուսաղէմ նորապեանչ ,

(*) ԳԵՐԳՐԻԱՆ ԲԱՐԵՆԻ :

Ծագէ անդուստ պայծառագեղ 'ի ճա-
ճանջ .

Վերածնանի Սիոն (*) յերկիր անա-
պատ ,

Անմահական բերեալ կրնիք 'ի ճակատ :

Քան ըզնախնին տեսիլ դորա վայելուչ ,

Մանկամբք (**) ըզգիրկսն տեսանեմ
Թաթաւուչ ,

Որք զօտարին լուծին և ոչ զիւր եր-
կունս .

Ազգք և ազինք ձայն տուք երգոց 'ի
բարձունս :

Բարձիր 'ի վեր կանգնեաց քաղաքդ
Աստուծոյ ,

Հայեաց ըզքև նըկուն զհանուրս 'ի
տես քոյ .

Զահեղախրոխտ արքայս մածեալ 'ի
գետին ,

Գարշապարաց քոց համբուրել ըզփո-
շին :

Եւ ժողովուրդք նսխանձաբերք իրե-
րաց ,

Դիմեն ահա երթալ 'ի լոյս քոց շաւ-
ղաց :

Զոր երանի փողեմ նըմին արժանի ,

Յորոյ 'ի սիրտ անկաւ սիրոյդ քօլուցկի :

Յօղեալ երկին ըզցօղ քոյին կենսաձիր ,

Եւ բըղխեսցէ զազատարար իւր երկիր :

(*) Եկեւեթի : (**) Հէթանոս :

Սաղմնէ և պար դապերաց .

Սաղ . Ո՛վ աղէտք մեծ , ո՛վ արհաւիրք մա-
հագոյժ .

Թէ մահացու սիրտ ունիցի՞ ընդ այս
ժոյժ .

Թէ այս իցեն երախայրիք նախանուէր
Զոր անմահին այսօր արժան էր ձօնել :

Ո՞հ . Ո՛վ յեղակարծ դէպք և տեսիլ ահար-
կու ,

Ահա սուսեր և տէգ , գործիք մար-
տացու ,

Խաղաղութեանն աստ 'ի յաւերժ օ-
թարան

Քահանայից տեառն 'ի ձեռին ցոլա-
նան :

Այլ . Ա՛հ , առ իմէ՞ քաղաքըդ սուրբ լըռեա
դու ,

Յայսքան վըտանգ անկարեկիր ակն-
արկու .

Ընդէր և դո՛ւ Աբեններ կաս անմը-
ռունչ ,

Ըզտրբութեան տեղիս լըբեալ անտէ-
րունչ :

Սաղ . Այլ յարբունիս , ուր իրաւունք և օրէնք
Բռնութիւն է և որոգայթ չարանենգ ,
Ուրանօր բարձք աւագութեանց և
պատիւ ,

Ջրպատակացն է զաչացու երկիւղիւ ,
Ի՞բր իշխեսցէ ոք ըզբերան իւր բանալ ,
Ի պաշտպանել զանմեղութիւն բըռ-
նահար :

- Այլ. Ո՞ւմ հանդերձէք ըզպըստակդ այդ տագնապաւ,
Ուր խորայէլ հեծէ զայսքան աղմըկաւ:
- Սալ. Ահա երկնիցըն գուշակեաց մեզ թարգման,
Զոր ինչ ազդեաց տէր 'ի սըրտին գործարան.
- Այլ իմաստից խորհըրդօրէն բարբառոյդ
Ո՞վ գիտասցէ առնել ըզմեզ խելամուտ.
- Յօգնել արդեօք թէ ընդդէմ մեր 'ի գուպար,
Յարկցէ տէր առնուլ ըզզէն և զասպար:
- Պաշ. Մերթ ըզջարեաց դուժարկէ նասպառնալիս,
Եւ մերթ բարեաց գուշակէ մեզ աւետիս.
Բա՛բէ, զիա՛րդ ճեմին ամուք միալուծ,
Սէր այսպիսի ընդ այնքանոյ ցասման ցոյց:
- Ոհ. Հուր 'ի Սիոն ճարակեացի մոլեգին,
Եւ տարազարդ հիմունք նորա քանդեացին:
- Այլ. Յաւերժացին հիմունք նորա անխախտ.
Ո՞ւր անմահին խոստումն երբէք գիտաւ սուտ:
- Առաջ. Անշքեացի զերծ 'ի զարդուէն և թափուր.
- Եւր. Պըճնեալ զարդուք շուք առցէ նա ընդհանուր.

ԱՊՈՒԼ. Տապալէսցի իջցէ 'ի վիհս անդրնդոց .
ԵՒԻՆ. Բարձր 'ի ճակատ կըցեսցի նա ընդ
ամպոց :

ԱՊՈՒԼ. Նախատինք մեծ .

ԵՒԻՆ. Ո՛վ պերճութիւն անպատում :

ԱՊՈՒԼ. Գոյժք արտասուաց .

ԵՒԻՆ. Ո՛վ ցընծութիւն անարտում :

ԵՐԵՄԻ. Մի խռովեսցիր աստուածընտիր ժո-
ղովուրդ ,

Յաւուրմիում լուսասցիքեզ այդ խոր
հուրդ :

ԵՐԵՄԻ. Համբոյր մատո ձեռին նորա մեծա-
սաստ .

Քաջալերեաց սիրոյն 'ի յոյս բարե-
բաստ :

ԱՂ. Ո՛վ երջանիկ սիրտ որ հարաւքեզ 'ի սէր,
Եւ 'ի հրամանսքո , տէր , կայ զտիւ և
զգիշեր :

Ամպարըշտաց մինչ ծըփին սիրտք իբր
ըզծով ,

Խաղաղութիւն տիրէ 'ի նմա անվըր-
դով .

Ոչ 'ի ստորև և ոչ 'ի վերքան զարփին ,
Երանութիւն չիք քան ըզսոյն մահա-
ցուին :

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Դ .

ՏԵՊՈՒՍ. Ա. Յովսափեթ պատրաստէ զթաղն
և զմատեանս սուրբս . մանուկն զարմանայ
ընդ իրսն :

ՏԵՊՈՒՍ. Բ. Յովիդայէ թաղաւորեցուցանէ

զՅովսա, և անկեալ երկրպագէ մանկանն .
նա այլ յայլմէ լինի, և քահանայն յայտնէ
նմա զամենայն զգաղտնիսն :

Տէ՛ւ. Գ. Յովիդայէ յանդիման առնէ
դէտացւոց զընիկ թաղաւորն, պատմելով
նոցա զամենայն անցսն, և յորդորէ զնոսա
և երգմնեցուցանէ մարտնչել հաւատար-
մութեամբ 'ի վերայ նորա. երգմնի առնէ
և զթաղաւորն 'ի պահպանութիւն օրի-
նաց, և տայ նմա խրատս խանդաղատելիս :

Տէ՛ւ. Դ. Յայտնի Յովսա պարու դստե-
րացն, և ամենեցուն ուր 'ի տաճարին :

Տէ՛ւ. Ե. Գուծկան գալոյ դշխոյին զօրօք
'ի վերայ տաճարին : Օլարհուրի Յովսա-
բէթ. Յովիդայէ կարգէ 'ի դարանի զդէտա-
ցիս զինեալս, և խրախուսէ զամենեսին :

Տէ՛ւ. Է. Պարերգութիւն դստերացն :

Սաղմէ և պար դպրեաց .

Պար. Մատիք մատիք, որդիք Ղևեայ,
Տիրահրաւէր 'ի պատերազմ.
Եղծցի բանակն աստուածամարտ,
Թէպէտ ահեղ և պընդակազմ:
Ա՛հ, ոչ ուրեք մարտ փառաւոր
Քան զոր բացաւ ձեզ ընդ առաջ .
Ըզնախահարց ձերոց սուսեր
Ի վրէժխնդիր շողացոյց աջ :
Մատիք մատիք որդիք Ղևեայ,

Տիրահրաւէր յայս աստարէս .

Եւ արքայիդ և Աստուծոյ

Ձեօք փայլեսցէ փառացն հանդէս :

ՈՒՖ . Ո՛ւր են, Աստուած Իսրայէլի ,

Տարափք նեախց . քոց վրէժխնդիր ,

Ձոր 'ի յամպոցդ աղեղանէ

Ի քումցասման տեղասյերկիր :

Թէ փոխեցա՞ր 'ի բնութենէդ ,

Ո՛չ ևս իցես տէր նախանձոտ .

Թէ թուլացա՞ւ աղեղն քո ,

Ո՛չ ևս ճայթէ նետ մահահոտ :

ԱՆ . Դարձ, գըթութեց տէր, դարձ առ մեզ ,

Ո՛ւր են խնամք քո մըշտագէղ .

Որ շուրջ ըզմեօք են՝ յարհաւրաց

Փըրկեա՞ զորդիս քո բազմամեղ :

Միթէ մեղա՞ց ևեթ մերոց

Յունկըն քոյին ազդէ բողոք .

Ո՛չ և խընամք քո որդեսէր

Ի մաղթանաց զիջցի յողոք :

ԱՆ . Ահա 'ի քեզ լարեաց զաղեղն

Ամպարշտաց ժողով ժըպիրհ ,

Եւ 'ի քեզ տէր ուղևորէ

Յանդուգն ըզնեա իւր գրկալիր :

Անյիշատակ լիցին, ասէ ,

Տօնք անմահին 'ի յերկրէ .

Ըզլուծ նորա թօթափեսցուք ,

Ազատեոցին մահացուք .

Ի սայր սըրոյ մեր 'ի տապաստ

Անկցի սըրբոցն իւր երաստ .

Յաւեր դարձցին սեղանք խընկոց ,

Եւ խառնակոխ 'ի փողոց .

Փառաց ու անուանն առ հասարակ

Բարձցի յաւերժ յիշատակ .

Ոչ ինքն և ոչ օծեալ նորա ,

Մի տիրեսցեն մեր վերայ :

Պար . Ո՛ր էն աստուած Խորայելի
Տարափք նետից քոց վրէժխընդիր .
Թէ թուլացաւ աղեղըն քո ,

Ո՛չ ևս տեղայ նետս 'ի յերկիր :
Ո՞վ հրաշագեղ բընի զարմիդ ,
Դու վերջահաս փրթթեալ ծաղիկ ,
Թագաւորաց մերոց նըշխար
Պահեցար դու չարաբաստիկ :
Ա՛հ թէ 'ի սուր անկարեկիր
Խորթացելոյ քոյոյ ծնողիդ ,
Տեսցուք ըզքեզ խոց միւսանգամ ,
Քամեալ զյետին արեան քո չիթ :
Թէ յանմահից դք երկնառաք ,
Եկաց սաշտպան քեզ առննթեր ,
Եւ մահացու 'ի հարուածոց
Ըզթընամւոյն վրիպեալ սուսեր .
Կամ յաննըոյլ 'ի դամբանէն ,
Ձայն 'ի յերկնից կենդանաձիր ,
Ձաճիւն քոյին վերկենցաղեաց ,
Ի մեռելոց գոլ կենսակիր .

Աւ . Մի տէր մի սմա գրեսցես զոճիրս ,
Ըզհետեւոցն 'ի քէն իւր հարց .
Միթէ 'ի սպառ թողցես ըզստ ,
Սըմա զնոցայն տաս փոխադարձ :

Պարն . Գարն . Ու՛ր էն . Որ շուրջ . Փրկեալ :

Ո՞ն 'ի Ռէ- . Ա՛հ , ո՛չ լըսէք քորք սիրուհիք ,
Ըզձայն փողոյն տիւրացի :

Սաղ . Այլ և վայրագ զօրականին
Գըրգուի աղմուկ 'ի բացի :
Ա՛հ , 'ի շաչիւն զինուց նոցա
Սիրա իմ 'ի դող հարկանի :

Օ՛ն, փախիցո՛ւք ՚ի անդուռջէս,
Տեղի տացուք փոյթ աստի,
Պատըսպարե՛լ ՚ի սրբութեանցն
Ամրածածուկ հովանի :

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ե.

Տե՛. . Ա. Օգբարիա և քոյր նորա և
սպար դստերացն զարհուրին ընդ շաչիւն
զինուցն, և ընդ խուճապ զևտացւոց :

Տե՛. . Բ. Հասանէ անակնկալ Աբեններ
զերծեալ ՚ի բանտէ : Յովիդայէ յայտնէ
նմա զզաղանխն ցայնվայր անծանօթս
նմին : Աբեններ խրախուսէ ՚ի պաշտպա-
նութիւն արքայորդոյն :

Տե՛. . Գ. Յովիդայէ տայ զկարեւոր հրա-
մանս :

Տե՛. . Դ. Յովիդայէ բազմեցուցանէ
զՅովաս յաթոռ ընդ վարադուրաւ, և
հրաման տայ մուծանել ՚ի ներքս զդշխոյն
հանդերձ թիկնապահօքն իւրովք, և փա-
կել զդրունսն :

Տե՛. . Ե. Դշխոյն մտեալ ՚ի ներքս սպառ-
նալեօք և սրտմտութեամբ սլահանջէ զմա-
նուկն : Յովիդայէ բանայ զվարադոյրն, և
ահա Յովաս բազմեալ ՚ի դահոյս, և Ա-
բեններ առ նմա, և բազմութիւն զևտա-
ցւոց սուսերաւորք շուրջ զնովաւ, և յայտնէ
զազգ և զիրաւունս մանկանն : Դշխոյն

ղարհուրի. բանին խորք տեսարանին, և
ղետացիք սպառազէնք խուժեն յամենայն
կողմանց ՚ի թատրն:

Տէ՛. Զ. Ազգ լինի ցրուել զօրաց դշխոյ-
ին ՚ի լուր թագաւորութեան Յովասայ և
ըմբռնելոյ դշխոյին ՚ի ծուղակ: Յովիգայէ
հրամայէ քարշել զդշխոյն արտաքս ՚ի սուրբ
տեղւոյն, և սպանանել զնա:

Տէ՛. Է. Յովիգայէ ձայն տայ զետա-
ցւոյ՝ ածել զժողովուրդն յուխտ հաւա-
տարմութեան ընդ բնիկ թագաւորին:

Տէ՛. Ը. Ալ լուր հասանէ կատարելոյ սպա-
նութեան դշխոյին և Վաթանայ: Յովի-
գայեայ յորդորական խրատուն առ թա-
գաւորս վախճան առնի ողբերգութեան:

Այսոքիկ են որպէս թէ կմախք ող-
բերգութեանն, զորս ապա քերթողն վեհ
և գեղեցիկ իմաստիւք, և գորովական և
հոգեշարժ կրիւք, որպէս ջլօք և մարմնով
պատեալ, և քերթողական ձևովքն և ա-
սացուածովք վայելչացուցեալ, և առանց
խոտորելոյ ՚ի բնագրէ սուրբ զրոյ՝ յաւե-
լեալ զկեղծիս, և ճարտար հանդուցիւ ան-
ժանօթութեան մանկանն ՚ի վարանս կա-
լեալ զմիտս մինչև ցվախճան, և ընդ բազ-
մափոփոխ տեսարանս պահեալ զպար-
զութիւն, ամենակատար ընծայէ օրինակ
ողբերգութեան:

ԴԱՍ ԻԳ

Կատակերգութեան կանոնք :

Հ. Օրնչ է կատակերգութիւն .

Պ. Հանգոյն ողբերգութեան ձևացութիւն 'ի տեսարանի , զուարճաբար հրահանգելով զտեսողս , և ծաղր կացուցանելով զմոլորեւթիւնս և զյոռութիւնս : Ամեն իրի վէպք 'ի սմա ոչ զաւագաց արանց , այլ զհասարակաց կենաց զանցս յանդիման առնեն : Կատակերգութիւն կրտսեր է ժամանակաւ քան զողբերգութիւն , բայց 'ի նոյն 'ի սպանդարամետական տօնս երեւի ծնեալ : Սիութիւն իրի տեղւոյ և ժամանակի , տեսարանաց ընդ միմեանս անընդհատ կցորդութիւն , խաղետեղն չմնալ դատարկ , դերասանացն չեւանել և չմտանել անսլատճառ , և այլ ևս կանոնք ողբերգութեան նոյնք և 'ի սմա պահանջին :

Ամենայն ազգաց և ամենայն ժամանակաց իրք մարթին 'ի դէպ զալ ողբերգութեան , այլ ոչ և կատակերգութեան , զի յոռութիւնք մեծամեծք և առաքինութիւնք և բռնազոյն կիրք նոյնք են միշտ և անփոփոխ յամենայն ազգս և 'ի դարս .

այլ թերութիւնք մանուկք հասարակաց
 կենաց՝ որ պատկանին կատակերգութեան,
 ըստազգաց և ըստ ժամանակաց փոփոխին.
 և ծաղրականք առ մին, ոչ նոյնպիսիք են
 առ այլս: Ամին իրի որ հրահանգելն կա-
 մի զազգ իւր, պարտ է նմա զախտս և
 զթերութիւնս ժամանակակցացն իւրոց
 և զհամազգեաց նշաւակել ՚ի թատեր:
 Բայց զգուշալի է ՚ի նկարագիրս բարուց՝
 մի քան զքնականն ստուարացունել
 զծաղրելին, այլ որպէս յամենայնի՝ հե-
 տեւել և ՚ի սմա բնականին: Աւ ոճ բա-
 նից պարզ խնդրի ՚ի սմա և ընտելական և
 եռանդուն, առանց նուաստ երգիծանաց
 և զազրաբանութեան:

Բայտ փոփոխել ժամանակաց՝ երիցս
 կերպարանափոխ եղև կատակերգութիւն
 առ Յոյնս: Աղղեմին էր երգիծաբանու-
 թիւն իմն յայտնի և անպատրուակ, որոյ
 վէպս ճշմարիտս ՚ի տեսիլ ածեալ, զոր
 ոք կամէրն՝ ծաղր կացուցանէր ամբոխին
 յանուանէ՝ հանդերձ ձևովն և շարժուա-
 ծով, և զիմակաւն իսկ հանգունատիպ:
 Այսպիսիք են կատակերգութիւնքն Արիս-
 տոփանեայ, յորոց կան ցարգ մետա-
 սանք:

Յետ Արիստոփանեայ արգելին օրէնք
 զմետասկարն զայն ազգ կատակերգու-

Թեան, և յարեալ միջինն: Այլ սա ևս վեր 'ի վերոյ պահեալ զօրէնսն, ընդ կեղծ անուամբք պատկերս ճշմարիտս ճանաչելիս տեսողաց կենդանագրէր: Այլ սա տեեաց մինչև ցաւուրս Աղեքսանգրի. առ որով ստեղծաւ այժմուս կատակերգութիւն, որ վէպս և անուանս կեղծս 'ի տեսիլ ածէ 'ի պատկեր հասարակաց կենաց: Անանգր 'ի Յունաց անուանի դտաւ յայս ազգ կատակերգութեան. այլ իբր յերկերիւր կատակերգութեանց նորա, զորս աւանդեն թարգմանեալ Տերենտեայ 'ի լատին բարբառ, պատառիկք և եթ հասին առ մեզ:

Ի լատինացւոց Պղաւտեայ միայն և Տերենտեայ կատակերգութիւնքն պահին: Պղաւտեայ ազգու է ոճն և ոգի ծաղրաբանութեան. այլ ուրեք ուրեք թերի է և անհարթ ըստ արուեստին. և խեղկատակութիւնք ևս տգեղք գտանին 'ի քերթուածս նորա: Իսկ Տերենտեայ ընտիր է ոճն ողորկ և քաղցրալուր, զրուցատրութիւնք նորա պատշաճք և վայելուչք, և վէպք աշխուժիւքն և պարզութեամբ ախորժելի. միայն պակասեն 'ի նմա դէպք և փոփոխմունք անակնկալք:

Հ. Այք եղեն յարդի քերթողս կատակերգութեան անուանիք.

Պ. Առ Իտալացիս Ֆաճիօլի, 'Աելլի,
և անուանի ևս քան զնոսա Ադլտոնի. որ
ճշդրտատիպ նկարագրութեամբք բարուց
և ընտելական զրուցատրութեամբք գե-
րազանցեաց : Բայց միութեան տեղոյ
ոչ զգուշանայ, ևս և 'ի միում արարուա-
ծի. և ոճ նորա կարի հետեակ է, և յա-
ճախեն 'ի նմա անարգ խեղկատակու-
թիւնք :

Յետ նորա կացին կատակերգուք ա-
նուանիք Ալպերկաթի, Առդաթոյ, և
'Աոթոյ :

Գաղղիացւոցն կատակերգութիւնք կա-
նոնաւորք են և անստղտանելիք : Բա-
զումք կացին առ նոսա կատակերգուք ա-
նուանիք . Ռընեար, Տիւֆրէսնի, Տան-
քուռ, Տէթուշ, և Մարիմոյ . այլ գերա-
զանցեաց զամենեքումք Մոլիէռ քերթո-
ղահայր կատակերգուաց : Սա գիտաց զյո-
ռութիւնս մարդկան և զմոլորութիւնս
արդարեւ ծաղր կացուցանել, և զծաղրե-
լի բնաւորութիւնս կենդանատիպ նկարա-
գրել հանդերձ զուարճախօսութեամբ :
Այլ ուրեք ուրեք յաճախէ բանս գծպհիս
և վնասակարս պարկեշտ լսելեաց, և զհան-
դոյցս վիպացն բռնաղբօսելով լուծանէ :
Ի սոյն կարգ կատակերգութեան դա-
սելի են և զաւեշտական քերթութիւնք,

զորոց զնախկին օրինակ ետ Հոմերոս 'ի պատերազմն մկանց և զորսոց : 'Ամին նմանողք եղեն յիտալացւոց Վիբբի 'ի Սալմանթին , թասսոնի 'ի Գոյն յափշտակեալ , Պրաչիօլինի 'ի Աագ դիցն , և Բասսէրոնի 'ի վարս Աիկերոնի : Ի գաղղիացւոց Պուալոյ 'ի Գրակալն . և յանգղիացւոց Բոբ 'ի Գիսակն յափշտակեալ :

Բնդ սովաւ բովանդակին և այլ ազգի ազգի քերթուածք և երգք ծաղրականք :

Ըյս ազգ քերթուածեան դժուարին է յոյժ՝ որոց չիցէ 'ի բնէ հանճար ծաղրածութեան , և չէ պարտ այնպիսեաց 'ի վերքան զկար և զընաւորութիւն իւրեանց ձեռնարկել 'ի գործ , զի մի փոխանակ ծաղրածութեան ինքեանք ծաղր կացցեն ընթերցողաց :

Հ. Օլինչ է թատրերգութիւն երաժշտական .

Պ. Ողբերգութիւն կամ կատակերգութիւն երաժշտօրէն հանդերձ նուազարանօք արտասանեալ : Իտալացւոց է գիւտս այս , և ազգոյ յոյժ՝ բանաստեղծութեան և երաժշտութեան իրերօք 'ի սմա օգնեալ : Բայց դժուարին է յոյժ քերթողին յաջողել 'ի սմա , զի պարտ է 'ի համառօտութեան պահել զամենայն կարգս թատրերգութեան , և ստէպ ևս 'ի սմա փոփոխել

զկիրս՝ առ ՚ի փոփոխումն երաժշտութեանն, մի երկարել երբեք զխօսս, և քան զխօսս յաճախել զգործողութիւնս. վասն որոյ և կոչի սայիտալացոց Օ՛հէհ, որ թարգմանի Գործողութիւն կամ Արարուած :

Արկուք միայն մինչև ցայժմ գտան առ իտալացիս անուանիք յերաժշտական ողբերգութեան, այսինքն են Օ՛հէհոյ և Մէթասթասիոյ, և սոքին իսկ ոչ են զերծք ամենեւին ՚ի ստղտանաց : Իսկ ՚ի ծաղրականն չև ևս ոք եկաց անուանի հաւասար սոցին :

Հ. Ո՛րք են աղբերք ծաղրածութեան,

Պ. Յամենայն ծաղրականս անյարմարութիւն ինչ ըմբռնեն միտք մեր. զոր օրինակ եթէ յիմարն սլանծասցի որպէս զիմաստուն, և վասն իբրև զարի : Աւ այս անյարմարութիւն որչափ անակնկալ իցէ, նոյնչափ և առաւել շարժէ ՚ի ծաղր : Վասն որոյ ՚ի լարախիլս և ՚ի ստուերաշարժ խաղս առաւելապէս ծիծաղին մանկունք և ախմարք, և կամ որք զառաջինն ՚ի զնին այնոցիկ կան : Իսկ զիմաստունս և զբազմահմուտս կարի իսկ անակնկալ իրք շարժեն ՚ի ծաղր :

Օ՛աղը ՚ի զուարճալի և եթ իրս և յախորժ զգացմունս ունի տեղի. իսկ ՚ի դիպել անհաճոյ իրաց՝ դադարէ : Օ՛ր օրի-

նակ եթէ այր դէր և դանդաղ դթեալ
անկանիցի , 'ի ծաղը շարժէ . իսկ եթէ
յանկանելն վնասիցի , կարեկցութիւն փո-
խանակէ ընդ ծաղու : Արդ 'ի ծաղը
շարժէ

Ա . Ակարագրութիւն անտեղի գոր-
ծոց մարդկան , մանաւանդ եթէ անտեղու-
թեան իրացն չզգայցեն արարօղք . զոր
օրինակ եթէ սապատողն գնայցէ իբրև
զուղիղ , և կամ զնմանն իւր ծաղրեսցէ :

Բ . Այլ ընդ այլոյ իմանալ զքանս իրե-
րաց , մանաւանդ եթէ յերկարեսցէ վրի-
պալն , որպէս է տեսանել յԱզահն Սո-
լիէոի , ուր գանձ իմանայ ոմն զզուստրն
իւր , և այլ ոմն զգրամսն :

Գ . Աերհական պատահարք հակառակ
կամաց զործողին . զոր օրինակ եթէ
յաճապարել ուրուք՝ առ շտապ տագնապին
և ևս յամեսցէ , կամ 'ի ջանալ ծածկել ինչ՝
և ևս յայտնեսցէ :

Դ . Աենդք և պատրանք անվնասք նիւ-
թեաք այլում . մանաւանդ որ խորագէտ
զանձն համարիցի , և 'ի խուսել 'ի պա-
տրանաց անկցի 'ի նոյն , և կամ 'ի ծու-
ղակ՝ զոր այլոցն պատրաստէր՝ ինքն ըմբո-
նեսցի :

Ե . Պանծացուցանել զչնչին և զչքոտի
իրս , որպէս Հոմերոս 'ի ճակատամարտն

մկանց և զորտոց մատուցանէ զնոսա իբրև
զղիւցապունս Յունաց և տրովպացոյ 'ի
կոիւ :

Զ . Պերճ և ճոռոմ բանիւք որպէս
զմեծ ինչ և զկարևոր իրաց յառաջաբա-
նեալ , 'ի չնչին ինչ կատարել զճառսն :

Է . Օմեծամեծս և զանարգս , զղեղե-
ցիկս և զանղեղեայս խառնել 'ի մի որպէս
արդարև նմանս , զոր օրինակ առնէ Թաա-
սոնի յասելն . « Բնդ ծագել արշալուսոյն
« երգէին թռչունք և էշք զոնչային զերգս
« սիրոյ » :

Ը . Օհետ երկար վարդապետութեան՝
հակառակ ինչ ամենեւին ասացելոցն 'ի
մէջ բերել :

Թ . Արադ և անակնկալ պատասխանի
հանդերձ հանճարաբանութեամբ , զոր
օրինակ պանծացելոյ ումեմն անմտի յալիս
իւր՝ պատասխանեաց ոմն , զի և այծու մո-
րուք են , այլ ոչ իմաստութիւն : Աւ այ-
լում ումեք պանծացելոյ 'ի հասակ իւր՝
պատասխանեաց ոմն 'ի հասակակցացն , զի
և մոլախոտն աճէ արադ :

Ժ . Օմեծաբանութիւն այլոյ մեծ ևս
մեծախօսութեամբ ծաղրել . զոր օրինակ
առ պարծանս զօրականին՝ որ համարէր
զանձն աւուրբ յետոյքան զՌիոս ծնեալ ,
ետ ծառայն պատասխանի . Աւա՛ղ զի ոչ

կանխեցեր աւուրբ միով 'ի ծնունդ՝ զի թա-
ղաւորէիր արդ յերկինս փոխանակ Ղիոսի:

ԺԱ. Արկղիմի զովութեամբ պարսաւել
զոր:

ԺԲ. Դէմն ընծայել իրաց՝ որոց ոչն
պատշաճիցի, և տալ խօսել նոցա դիմառ-
նութեամբ:

ԺԳ. Խաղ նմանաձայն բառից, ստու-
գաբանութիւն, և փոփոխումն տառի, չա-
փով և ճարտարութեամբ. ապա թէ ոչ,
ցուրտք իցեն և անախորժք:

ԺԴ. Այլ ընդ այլոյ յարմարել զվկայ-
ութիւնս մատենադրաց ծանօթս, և զի-
մաստնոց. բայց մի՛ երբէք 'ի սուրբ գրոց:

ԺԵ. Օտարալից նմանողութիւն իմաս-
տակօրէն պերճ և վսեմ քերթութեանց,
հանդերձ նովին զգուշութեամբ:

ԺԶ. Այլափոխութիւն վսեմ քերթու-
թեանց 'ի ռամկ և 'ի գեղջուկ բարբառ,
որպէս Անէականն Այլ լի քերթողին, և
Թարգմանութիւն Թասսոյի 'ի բարբառ
վենետկեցի:

ԺԷ. Խառնումն բարբառոց ընդ միմեա-
նրս, զոր օրինակ գրաբառին և աշխարհա-
բառի և տաճիկ բարբառոյ որպէս դդմա-
ճեանքն անուանեալ քերթութիւնք:

ԺԸ. Նկարագիր թերութեանց մարմնոյ
և մտաց վայելչապէս, առանց երգիծանե-

լոյ զոք կամ նշաւակելոյ, որպէս բարեկրօնութեան և բարեձեռութեան և կրթութեան հրահանգաց անհրաժեշտ պարտք են :

ԴԱՍ ԻԴ

Ազգի ազգի տաղից պատկանաւոր չափք : Կարգ զոր պարտ է ունել 'ի ստեղծաբանելն :

Հ. Իցեն ինչ ազգի ազգի տաղից սահմանեալ չափք .

Պ. Օգացումն իսկ ունկան ցուցանէ՝ զի 'ի չափս տողից և վանկից են որք թեթեւնութացք են, և են՝ որ ծանրաքայլք . արդանտեղի և հակառակ կիրթ ախորժակաց է զտողս ծանունս 'ի կիր առնուլ 'ի քերթուածս ուրախականս, 'ի պարս կամ 'ի գեղեցիկ ինչ նկարագիրս, և ընդ հակառակն 'ի տրտմականս և 'ի լուրջ և 'ի վսեմ քերթուածս 'ի կիր առնուլ տողս թեթեւս : Եւ ծանրութիւնս այս և թեթեւութիւն ոչ միայն յերկայնութենէ կամ 'ի կարճութենէ տողից է, այլ և 'ի բազմութենէ կամ 'ի սակաւութենէ ոտից կամ վանկից իւրաքանչիւր անդամոց տողին : () Ըրինակ իմն հնդետասանոսնեանն 'ի բաժանելն այսպէս 4—4—4—3, թեթեւ

դոյն է, քան 'ի բաժանելն յերիս հաւասար
հնգեակս 5—5—5. որպէս զի և տողք
կարճագոյնք 'ի տրոհելն 'ի բազմաւանկ
անդամս, գործին ծանրաքայլք: ()ըինակ
իմն՝ գեղեցիկ է յոյժ տասնոտնեան չափս
այս 'ի կիր արկեալ յումնմէ յարդի քեր-
թողացս մերոց, և կարի պատշաճական
վսեմ իմաստիցն.

« Հիմ խարիսխ արկեր գահուդ արքու-
նոյ

Ի կըմախ զարմին հէդ Սանատրըկոյ.
Խարխուլ են գահոյք՝ թէ և ոսկեղէն,
Որոյ պատուանդանք յոճիր յեցեալ են.
Թւռուցիկ վարանք ճախրեն հանապազ,
Օոսկեզօծ ձեղուամբդ 'ի քոյին դար-
պաս »:

Ընդ հակառակն նոյն քերթող 'ի թարգ-
մանութեան հովուական գեղեցիկ հա-
տուածոյս 'ի տաղիցն Ովրատեայ, այսպէս
վայելուչ 'ի կիր արկանէ զչափ իննոտնեան՝
յերիս երբեակս բաժանեալ.

« Ուր երկիր անարօր ընծայէ
Տոհմական արմըտեաց ամյամէ,
Եւ այդի անյօտոց միշտ ծաղկէ:
Ուր պըտկի և ուղէշ ոստաքանց
Ձիթենւոյն, որ երբէք ոչ խաբեաց.
Եւ զիւր ծառ պըճնէ թուզ լըրթա-
զցեաց:

Ի գողեալ սրղոցեաց մեղը հոսեն ,
 Մեծասար 'ի լերանց 'ի բարձուէն
 Մեղմաձայն կարկաչմամբ ջուրք ցայ-
 տեն :

Ընդ այծիք դան անկոչ առ դաշտին ,
 Եւ դառնայ յարօտոյ լիաստին
 Գեղմնաբարձ երամակ սիրելին .

Եւ ոչ արջ քանասար շուրջ յածեալ
 Յերեկոյն ըզգաւ թիւ մըռնչեալ ,
 Ոչ այտնու հող յիժից որջացեալ :

Օայն ծովափն Արամազդ զատեցոյց ,
 Բարեպաշտ սուրբ ազին 'ի հանգոյց ,
 Պըղընձեաւ զոսկի դարն երբ զեղծոյց” :

ՎԵՐԵԿԳ . ԺԷ :

Եւ դարձեալ նոյն քերթող Ղնակրէո-
 նեան սաղիս ոչինչ նուազ քան զիմաստսն
 համառօտ տողիցն չափով զսղուծիւն կե-
 նացս բացատրէ այսպէս .

« Հասակ փախըստէ

Մի միայն բոպէ

Հաստատուին ոչ է .

Հազիւ թէ մեզ դայ ,

Օոյգ հողմոյ խոյս տայ ,

Որ շոյտ թւանայ :

Ո՛հ մի փըքասցուք ,

Մի յայն յուսասցուք ,

Վ նասին մահացուք .

Վ արդն առ 'ի յարփւոյն ,

Եւ զեղմանկադոյն

Յամաց 'ի ժանդոյն » :

Հ. Օխնչ չափ ընտրելի իցէ քերթողին 'ի թատրերգութեան .

Պ. Օմերձաւորագոյնն արձակ բանի , զի յունականին և լատինականին մեծաւերջն , որով թատերական քերթուածք զրեալ են առ նոսա , այնքան մերձաւորք են արձակ բանի , զի միջին իմն համարի այն ընդ ոտանաւոր և ընդ արձակ բան . նոյնպէս զրեթէ և իտալականին անյանդ ոտանաւորն , որով վարին 'ի թատրերգութիւնս . վասն որոյ օրէն է և մեղկամզան , յանդ վարել ոտանաւոր 'ի թատրերգութեան , և կամ բնաւ իսկ արձակ վարել բանիւ , պահելով զոճն և եթ քերթողական :

Հ. Օոր կարգ պարտ է ունել 'ի բանաստեղծելն .

Պ. Ասիս քան զամենայն պատրաստել զատաղձս շինուածոյն , այսինքն է հանձարել խոկմամբ զգիւտս և զիմաստս տաղիցն . և գէթ վեր 'ի վերոյ ինչ կարգաւորել զայն 'ի մօր՝ թէ որպէս սկիզբն պարտ իցէ տաղիցն նմա առնել , և զիարդ զկատարածն : Եւ ապա օգնէ յոյժ ընթեռնուլ վայրիկ մի զքաջաց քերթողաց տաղս , առ 'ի վառել զերևալայութիւն , և զեռանդն 'ի յողոջ ար-

ծարժանել , և 'ի նմին եռանդեան ձեռնարկել 'ի քերթուածն . զի այսպէս խանդք ոգւոցն բազմապատկեն զգիւտսն և զիմաստս 'ի բացատրել անդ , և թոիչք մտացն յիմաստից յիմաստս վազեալ , բնականագոյն և լաւ ևս շողկապեն զնոսալնդ միմեանս՝ քան զտրամաբանեալ կապակցութիւն . և նոյն խանդք յաճախեն զձևս գեղեցիկս և վսեմս , նմանութիւնս ճշգրիտս , նկարագրութիւնս զմայլականս , և դրուագս պատկանաւորս 'ի նիւթ քերթուածոյն : Աերդաշնակութիւն յօրինի անդ առանց քերթողին ջանից , և յանդք յարմարաւորք որպէս քարինք Ամփիոնի քնարաւն ինքնին 'ի կարգ անկեալ զետեղին : Այս պարտ է յայնժամ քերթողին սանձահարել մանաւանդ զգրիչն , և մինախ քան զքաջ երկնելն 'ի մտի զիմաստս՝ արտաբերել զայնոսիկ 'ի գիր . քանզի բազում այն է , զի մթութիւնք և տարտամութիւնք իմաստից 'ի շտապոյ աստի և 'ի կարճմտութենէ յառաջ գան : Այս մի երբէք սովորեցուցանել զանձն 'ի յօրինել տողս անհարթս , յուսով կոկելոյ զայնս յետոյ և ողորկելոյ . քանզի այսպէս՝ մնասցեն միշտ 'ի նոսա հետք անհարթութեանն . այլ եթէ ուրեք զկայ առնուն միտք , և դժուարին 'ի ստեղծանել տողս

ինչ, լաւ ևս իցէ թողուլ զայնս, և 'իյա-
 ջորդսն անցանել. և ապա պարապու-
 լնուլ զթերին : Օյ թէպէտ և զամենայն
 ճիգն և զջանս որ 'ի կիր արկանիցէ 'ի
 քերթուածն, տակաւին պէտք իցեն
 հարթելոյ զայն և կոկելոյ վերստին տեսու-
 թեամբ. իսկ եթէ որ առանց ջանից զնա-
 խաձեռն յօրինուածն կատարեսցէ, յայտ
 է թէ կարկատուն միշտ քերթուածն երևես-
 ցի բազմապատիկ փոփոխութեանցն յա-
 ւելուածովք՝ զորս յետոյ հարկ լիցի նմա
 առնել առանց արծարծանելոյ երբէք 'ի
 նմա առաջին եռանդեանն : Բայց քեր-
 թողին պարտ է գոլ հմուտ 'ի բնիկն իւր
 բարբառ, և շտեմարանեալ 'ի միտս իւր ու-
 նել զազգի ազգի զբազմակերպ եղանակս
 բացատրութեանց և զբառս ընտիրս, որ
 պէս զի ըստ տեղւոյն զպատշաճն կարող
 իցէ 'ի կիր արկանել : Օյ եթէ այսոքիկ
 չիցեն 'ի միտս նորա, խանդք քերթողականք
 ոչ ինչ օգնեն, որպէս համբը՝ որ բարբա-
 ռեն կամիցի՝ ոչ ինչ օգնեն իմաստք
 մտացն : Աւ որ առանց պատրաստու-
 թեանցս այսոցիկ բանաստեղծեն կամի-
 ցին, այնպէս է՝ որպէս եթէ որ առանց
 գիտելոյ զթիւս, 'ի բարձրագոյն յաստե-
 ղաբաշխական հաշիւս թեակոխիցէ :

Հ. Ո՞ր ազգ վարժից կարևորագոյն

իցէ 'ի հրահանգս քերթողականին առ հասարակ .

Պ. Քան զամենայն կանոնաց վարդապետութիւնս կարևոր է և շահաւէտ զընտիրս 'ի քերթողաց սակաւս յաճախ վերծանել, և քօղախնդրեալ հետազօտել զոր 'ի նոսա գեղեցկութիւնս, և վարժել նոքօք 'ի կիրթ ախորժակս մտաց և 'ի քննաբանութիւն, որք կարևոր են յոյժ քերթողի :

ԴԱՍ ԻԵ

Ախորժակք մտաց . — Քննաբանութիւն :

Հ. Օ՞րինչ են ախորժակք մտաց .

Պ. Օրութիւն ընտրելոյ զգեղեցիկն, և բերկրելոյ ընդ պէս : Այս զգայութիւն հասարակաց իսկ է ամենեցուն, այլ ոչ յամենեսին զուգահաւասար . զի են՝ յորս աղօտ ինչ հազիւ նշողեն ախորժակք, իսկ յայլս քաջակիրթ ախորժակք են յընտրութիւն գեղեցկութեանց : Ապաքէն զանազանութիւնս այս ըստ մասին 'ի բնութենէ է, 'ի կազմածոյ զգայարանաց և 'ի ստեղծուածոյ իմացական զօրութեանց, բայց և ըստ առաւելագոյն մասին 'ի դաստիարակութենէ և 'ի վարժից : Վկայէ

այսմ անհամեմատ խտիր փափկութեան
ախորժակաց կիրթ և դաստիարակեալ ա-
զանց և անկրթիցն և խուժայնոց . և 'ի
նմին իսկ 'ի միում ազգի խտիրն որ ընդ
վարժեալս 'ի բանասիրութիւն և ընդ ու-
միկն : Քանզի կրթութիւն և վարժք որ-
պէս զմարմնոյ զգայարանս՝ նոյնպէս և զի-
մացական զօրութիւնս մարդոյ զարգա-
ցուցանեն , որպէս յայտնի երևի այս յերա-
ժըշտութեան և 'ի նկարչութեան . զի ցոր-
չափ չիցէ ոք կրթեալ 'ի նոսա , չընտրէ
զգեղեցիկն յանարդէն . այլ իբրև վարժի
'ի նոսին , ընդ տեսանելն՝ առնէ ընտրու-
թիւն :

Հ . Եւ որպէս կրթին ախորժակք մտաց .

Պ . Մտադիր վերժանութեամբ քաջաց
քերթողաց , և խորագնին տեսութեամբ
ընտիր օրինակաց . քանզի այսոքիկ կրրկ-
նակի նպաստեն , մի՛ 'ի կատարումն ա-
ծելով զբնատուր զգացումն իմանալի գե-
ղոյ , և երկրորդ՝ կրթելով զբանն 'ի քաջ
ճանաչել զայն : Օ՛ի վեր'ի վերոյ գեղեցիկու-
թիւնք , օրինակ իմն՝ նկարագիրք անբնա-
կանք , իմաստք բռնազբօսեալք , ոճ ա-
րուեստակեալ , առ վայր մի զուարճացու-
ցանեն՝ ցորչափ աննմանութիւն նոցա ընդ
բնականին չիցէ նշաւակեալ , այլ ընդ յայտ-
նելն և խոտին , և պատիր գեղեցիկու-

Թիւնն ոչ ևս զուարճացուցանէ : Դարձեալ 'ի զարդացումն երկոցունցն ևս մասանց խնդրի և սիրտ գողտր և բարեբարոյ յընտրութիւն բարոյական գեղեցկութեանց , զի ուր ուրեք իղձք և ախորժակք սրտի , առաքինութիւնք , բնաւորութիւնք և նկարագիրք մարդկան 'ի ներքս մտանեն , եթէ անմասն ոք իցէ յայնցանէ՝ զիւրդ կարասցէ ճշգրիտ զայնոսիկ նկարագրել , կամ զնկարագրութեանցն քերթողաց իմանալ զգեղեցկութիւնս : Մանաւանդ զի գեղեցկութիւնքս այսոքիկ յոյժ դեր 'ի վերոյ քան զառաջինսն են , և թէպէտ բանաստեղծութեանն սահման է գոլ բարբառ երեակայութեան և սրտի , այլ ուր երեակայութիւն և եթ առանց սրտի բարբառիցի , ոչ միայն գի անկենդան է քերթուածն այն , այլ և անօգուտ ամենեւին . իսկ որ երկոքումբքն ևս պերճանան քերթուածք , կրթեն զբարս և զսիրտ և զախորժակս ընթերցողաց :

Հ . Օ՛րնչ է քննաբանութիւն .

Պ . Դատել ինչ զրաւորական ըստ կիրթ ախորժակաց , և ընտրել զհանգամանս կատարելութեանց նորա և թերութեանց : Արեւոր է յոյժ քննողականս այս ընտրութիւն առ 'ի կրթել ևս զախորժակս : Զընթեռնուն կամ 'ի լսել ինչ , ամենեցուն

է հաճել կամ չհաճել ընդ այն, բայց խտիր մեծ է ընդ հաճոյս և ընդ դատաստան :
Օ. ի որ հաճին՝ զլաւութիւն կամ վրոգութիւն իւրոց ակործակացն ցուցանէ, իսկ որ դատին, պարտի և զպատճառան յաւելլուլ զլաւութեան կամ վրոգութեան իրին :

Հ. Եւ ո՞ր իցեն պայմանք լաւութեան 'ի քննաբանելն խնդրելիք .

Պ. Ըռաջին պայման՝ միութիւն իրին , զի մի 'ի բազումս ցրուեալ խոնջեսցին միտք :

Երկրորդ՝ բազմակերպ զանազանութիւն մասանց , զի մի տաղտկալի լիցի բանն միօրինակ իրաց շարայարութեամբ :

Երրորդ պատշաճ բաժանումն, այսինքն համեմատութիւն և կարգ յամենայն մասունս :

Չորրորդ՝ պատկանաւորութիւն հնարից առ ուշն պատակին , օրինակ իմն՝ իմաստք դորովականք յեղերերգութեան , յորդորողք 'ի խրատականս , զքօսացուցիչք 'ի հովուականս , ևն :

Հինգերորդ յստակութիւն և յատկութիւն ոճոյ, որ զամենայն իսկ շարադրածս ընտիր յօրինէ, և գեղեցիկն և վսեմ առանց այնր անարդ է :

Ըրդ ըստ այսոցիկ պայմանաց պարտ է քննել զքերթուածս , եթէ իցեն 'ի նմա

պահանջեալն միութիւն և բազմակերպ
զանազանութիւն , եթէ իցէ՞ համեմատու-
թիւն 'ի նմա և կարգ , եթէ ամենայն մա-
սունք նորա բերիցին առ ուշ նպատա-
կին , և նկարագրութիւնքն 'ի նմա իցեն
ճշգրիտ ըստ բնութեան , և իցեն 'ի նմա
կորով և եռանդն , և թէ իցէ՞ բացայայտ
յստակ և վայելուչ : Իսկ եթէ ոք զուար-
ճանայցէ տաղտուկ նոյնութեամբ , կամ
խառն 'ի խուռն և բազմաշփոթ զանազա-
նութեամբ , եթէ նորասիրութեան ըղձիւք
վառեալ՝ տարաբանագոյն և անճոռնի իմաս-
տից լիցի 'ի խնդիր , և զանարգ և զզուե-
հիկ իմաստս իբր նորս մեծարեսցէ , եթէ
անմասն 'ի փափուկ զգայութենէ՝ ընդ
թանձր և ընդ նիւթական իրս հաճեսցի ,
կամ տարապայման նրբութեամբ արուես-
տակեալ և բազմաքանդակ իմաստից լիցի
'ի խնդիր , այնպիսւոյն թիւր և եղծեալ և
ասպականեալէ ախորժակ : Աւոր քաջակիրթ
իսկ ախորժակօք ճանաչելով զթերութիւնս
այնպիսեաց քերթութեանց՝ դեգերեսցի
յաճախ 'ի վերժանումն նոցին , եղծանին
ախորժակք նորա :

Այլ առ 'ի քաջ դատաստան առնել զբեր-
թութեանց , հարկ է դատել զնոսին և ըստ
իւրաքանչիւր ազգի ազգի տաղից՝ թէ կայ-
ցեն յիւրեանց պայմանին հովուականն և

քնաշերդականն և դիւցազներդականն և
ողբերդականն, այլովքն հանդերձ :

ԴԱՍ ԻԶ

Թէ էրբ և յորս յազգաց զօրացան ընտիր
ախորժակք :

Հ. Իցէ՞ արդեօք գեղեցիկն յատուկ
բնութիւն, թէ ըստ զանազանութեան ա-
խորժակաց ազգաց և ժամանակաց դատե-
լի իցեն քերթուածք .

Պ. Օ՛հնազանութիւն ախորժակաց եթէ
յայլևայլ իրս իցէ, մարթի ամենեցուն
իսկ արդարանալ. որպէս եթէ ոմն ընդ
ողբերդութիւն ախորժեսցէ, այլ ոք ընդ
կատակերդութիւն, սա ընդ քնարերդու-
թիւն, և միւս ոմն ընդ հովուական տաղս
են : Բայց եթէ զնոյն ինչ զոր գեղեցիկն
համարի ոք՝ միւսն պարսաւեսցէ իբրև տգեղ,
հարկէ թէ միումն յերկոցունց եղծեալ իցեն
ախորժակք : Պատահէ իսկ արդարև յաճախ
այսպիսի թիւր և ապականեալ ախորժակ
յայլևայլ անձինս, և մանաւանդ յայլևայլ
ազգս և ՚ի ժամանակս, այլ ոչ երկարատև է,
զի յետոյ ապա յազթէ բնիկ գեղեցիկն, որ-
պէս ՚ի գոթացի և ՚ի յոնիական ճարտարա-
պետութիւնսն յայտ է, և ւարուեստակեալ

իմաստակ տիպս բանից՝ որ յետ օգոստոս-
կան դարուն առ ժամանակ մի զօրացեալ՝
դարձեալ խափանեցաւ :

Հ. Յոր ժամանակս զօրացան ընտիր ա-
խորժակք .

Պ. Չորք դարք զանազանին կիրթ ախոր-
ժակաց առ գիտունս .

Առաջին դար պայծառանալոյ Յունաց,
որ իբր ՚ի սկզբանէ Պեղոպոնեսական մար-
տին ձգի մինչև ցվախճան Աղեքսանդրի
մեծի , և քառեակ դարուք յառաջ քան
զթուականութիւն Փրկչին , յորում ժա-
մանակի կացին Արոգոտ , Թուկիդիդէս
և Քսենոփոն վիպագիրք . Սոկրատ , Պլա-
տոն , Արիստոտէլ , Օւենոն և Ապիկուր
իմաստասէրք . Վիւսիաս , Դեմոսթենէս ,
Ասքինէս և Իսոկրատ ճարտարախօսք . Առ-
քիդոս , Սոփոկլ , Ալիպիդէս , Արիստոփան ,
Սենանդր , Անակրէոն , Պինդար , Աղկէոս
Սափփով , Սիմոնիդէս , Ալիմաքոս , Թէո-
կրիտոս , Սոսիոս և Բիոն քերթողք :

Արկրորդ դար պայծառանալոյ լատի-
նացւոց յաւուրց Յուլեայ կայսեր մինչև
ցՕգոստոս . յորում ժամանակի յետ Պլա-
տեայ և Տերենտիոսի , որք կանխեցին սա-
կաւ ինչ՝ կացին Վուլքատիոս , Ատուլոս
Տիբուլոս , Պրոպերտիոս , Վիրգիլիոս ,
Ուլրատիոս , Փեդրոս և Ուլիլիոս քերթողք ,

Աիկերոն և Որտենսիոս ճարտարախօսք ,
Սալուստիոս , Աեսար և Վիլիոս վիպա-
դիրք :

Երրորդ դար պայծառանալոյ իտա-
լացւոց 'ի չորեքտասաներորդ դարէ մինչե
ցվեշտասաներորդ , յորում ժամանակի կա-
ցին Տանթէ , Փեթրարքա , Պոքաչչիօ , Պէմ-
պօ , Քաղա , Քանօ , Թասսօ և այլք բա-
զում քերթողք և ճարտարախօսք :

Իսկ չորրորդ դար պայծառանալոյ դադ-
ղիացւոց և անգղիացւոց յաւուրց ի լու-
գովիկոսի ԺԴ արքային գաղղիայւոց , և
Աննայի դշնոյին անգղիացւոց , 'ի Ժէ դա-
րու , յորում ժամանակի կացին 'ի Գաղղիա
Քօնէյլ , Ռասին , Սոլիէռ , Պուալօ , Լա-
ֆօնդէն , Ժանպաթիսթ- Ռուսոյ , Պոսիւէ ,
Ֆէնէլոն , Պուռտալու , Սասիլեօն , Բաս-
քալ և այլք . իսկ առ անգղիացիս Շէքսպիր ,
Տրայտըն , Բօք , Լ'տիսըն , Ելնկ և այլ քեր-
թողք , թող զիմաստասէրսն ի օք , Աիւթըն
և զայլս :

Առջնոց կրկին դարուցն մատենագիրք
հանդերձ սակաւութն՝ որք կանխեցին քան
զնոսա , որպէս Հոմերոս և Եսիոդոս , առ
վերջնովքն կոչին հինք կամ նախնիք , իսկ
վերջնոցն դարուց՝ ընդ որս և կացեալքն
առ մեօք , կոչին արդիք :

Հ. Ախնի մատենագիրք և արդիք ո՛

քան զո մեծարոյք իցեն .

Պ. Ուժգին զայսմանէ վէճք եղեն և լինին առ դիտունս, և դժուարին է տալ վճիռ . բայց դարձ աշխարհի հանգոյն իմն են տիոց մարդոյ . զի յաւաղոյթ հասակին առաւելու 'ի հմտութիւն և 'ի խորազնին տեսութիւն . այլ յառոյդ տիս՝ առաւել են 'ի նմա աշխոյժք և եռանդն : Այն խտիր է և ընդ նախնի և ընդ արդի քերթողս վիպապիրս և ճարտարախօսս . զի 'ի նոսա առաւելու ընտելական իմն պարզութիւն , բնական հանճար և վեհ և վսեմ իմաստք . իսկ 'ի սոսա՝ արուեստ և կարգ . զի թէպէտ և ամենայնիւ ստորե իցեն արդիք քան զնախնիս , այլ առաւելութեամբ հմտութեան , ճշգրութեամբ իմաստից և կարգաւորութեամբ 'ի բազում ինչ իրս գերազանցեն զնոքօք : Ապա որ զախորժակս իւր կրթել և ուղղել կամիցի , պարտ է նմա յաճախել 'ի մտադիր ընթերցումն նախնի մատենադրաց :

ԴԱՍ ԻԷ

Մի անխտիր ընթեռնուլ զհէթանոս քերթողս .

— Առասպելեաց պատշաճ պիտառութիւն .

— Օգուտք բանաստեղծութեան :

Հ. Եւ իցէ՞ օրէն յաճախել յընթերցումն հէթանոս քերթողաց .

Պ. Թէպէտ և բազումք 'ի սրբոց հարց
արդելուն չընթեոնուլ զհեթանոս քեր-
թոզս, այլ զպատուէրս նոցա իմանալի է
յաղազս վնասակարացն 'ի նոցանէ և 'ի
քրիստոնեայ քերթողաց, և յաղազս չզեղ-
ծանելոյ անխտիր նոցին ընթերցմամբ ։
Օհ ահա յոլուիք 'ի սրբոց հարց, որ-
պէս Բարսեղ, Պրիգոր նազիանզացի, ևն,
կարի իսկ հմուտք էին հեթանոսական
քերթութեանց. և սուրբն () Գոստինոս
զհրաշագան զիրսն որ յաղազս Քաղաքին
Լստուծոյ սոցին հմտութեամբն գրեաց ։
Եւ յորժամ ուրացողն Յուլիանոս հրո-
վարտակաւ արդել վարժապետաց՝ մի վար-
ժել զմանկունս քրիստոնէից 'ի զիրս ար-
տաքնոց իմաստասիրաց՝ առ 'ի խափանել
զօգուտ նոցա, 'ի ստանալ եկեղեցւոյ
անդրէն զխաղաղութիւն՝ դարձան վերստին
'ի դպրոցս ուխտի մանկանց վարժք հեթա-
նոսական քերթութեանց, այլ ըստ քրիստո-
նէական զգուշութեանս պայմանի ։ Եւ որ
այն պայման իցէ. այս ինքն զի որպէս մե-
ղուք ոչ յամենայն ազգս ծաղկանց զկայ
առնուն, մանաւանդ զի և ոչ ուր զկայ առ-
նունն՝ անխտիր զամենայն հիւթս ծծեն,
այլ որ 'ի գործ ցանկալի մեղերն իցէ պի-
տանի, այսպէս և մեզ պարտ է ընտրիլ
զզիրս քերթողաց, և 'ի նոսին զօգտակար

և եթ մասունս ընթեռնուլ, զմասակարսն
'ի բաց թողեալ : Արպէս և որ զվարդ որ
բաղիցէ՝ զգուշանայ 'ի փշոցն : զնոյն զգու-
շութիւն պարտ է մեզ սարասել յանձինս :

Հ. () Եւն իցէ քերթողաց քրիստոնէից
յաճախել զհեթանոսական առասպելս
և զանուանս զից 'ի քերթութիւնս իւ-
րեանց .

Պ. Սովորութիւնս այս, թէպէտ և յա-
ճախեալ առ բազումս 'ի քերթողաց հաւա-
տացելոց, ոչ է զովելի : Օ ի եթէ հեթա-
նոս որ քերթող 'ի մրրկի տայցէ զիւցա-
զին իւրումկարդալ առ Պոսիդոն և առ
Եւոդոս, յայտ առնէ զի գաւանէ զնոսա
աստուածս ծովու և հողմոց . բայց քերթող
հաւատացեալ զինչ իմանայցէ անուամբքս
այսոքիւք . ապա ուրեմն նախ պարզու-
թեան և ճշգրտութեան իմացուածոյ հա-
կառակ է սովորութիւնս այս, և երկրորդ՝
զի ոչ շարժէ ամենեւին զսիրտ քերթողին
և զընթերցողաց զքերթուածն, որոց ծի-
ծաղելի են անուանքն այնոքիկ անէակք :

Եւ իցէ որ թերեւ իմանալ անուամբքս
այսոքիւք զայլ և այլ ստորոգելիս ճշմարտին
Եւստուծոյ . այլ վայել իցէ արդեօք սրբոյն
Եւստուծոյ ընծայել զպիղծ անուանսն,
զորս Ռաւիթ չկամէր և ոչ յիշել զանուանս
նոցա 'ի շրթունս իւր : Արչափ գեղեցիկք

են քերթուածք Սաննածծարայ, այնչափ
դժպհի թուի ՚ի նմա խառնուրդ անուանցս
այսոցիկ և առասպելեաց դից ընդ ամե-
նասուրբ խորհուրդ մարդեղութեան Քրիս-
տոսի . և կոչել իսկ նորա զՍուսայս
յօգնութիւն առ ՚ի բանաստեղծել զփա-
ռաց տիրամօրն՝ խիստ թուի և անհաճոյ
փափուկ լսելեաց :

Եւ ոչ ընդ առասպելս ընդ այսոսիկ
է իմանալ զկեղծիս քերթողականս, օրի-
նակ իմն՝ ընծայելոյ թէս հողմոց, բար-
բառ որոտման, և դէմա առաքինութեանց
և յոռութեանց և զայլ այսպիսի ձևս :
Պարձեալ օրէն է ՚ի կիր առնուլ ըստ տեղ-
ւոյն և զառասպելեալ անուանս՝ որ զիրն
ինքնին նշանակեն, մանաւանդ զյաճա-
խեալսն յայնցանէ . զոր օրինակ զՀիմէն
կամ զԱստղիկ փոխանակ հարսանեաց,
զԱրէս փոխանակ մարտի, զԱպոլոն
կամ զՓեբոս փոխանակ արեգական,
այլովքն հանդերձ . և կամ դարձեալ ուր
քերթողն առնու զդէմա դիցասպաշտի, օրէն
է նմա հեթանոսական առասպելեօրն վա-
րել . իսկ խառնուրդն կարի իսկ անտեղի է :

Հ. Եւ զինչ օգուտ ՚ի բանաստեղծու-
թենէ. ոչ ՚ի զուր իցէ ժամավաճառ լի-
նել մանկուոյ ՚ի վարժս նորին .

Պ. Պարգարէութիւնքն և սաղմոսք և այլ

բազում աստուածաշունչ զիրք բաւական են 'ի ցուցանել զսլատշաճ բանաստեղծութեանն օգուտս, որ զազնուական կիրս դրդէ, որ զսիրտս ողորդէ 'ի բարին, որ առանց վրդեղոյ զախտս՝ զուարճացուցանէ, որ ձգէ 'ի մտադրութիւն խրատուց՝ առանց սնոտի և ծաղրալից առասպելեաց, որ ուսուցանէ առանց տաղտկացուցանելոյ . և ակորժ գեղեցիկ՝ վեհ և վսեմ ասացուածովքն, և կենդանատիպ նկարագրութեամբքն ձգէ յընթերցումն օգտակարաց և զկարի իսկ ծոյլս և զգերեալս ակտիւ : Ղարձեալ և օգուտ մեծ է բանաստեղծութեան 'ի կրթութութիւն բարուց և 'ի բարգաւաճութիւն ազգաց, որպէս և արտաքնոյն և փորձ իսկ ազգաց բազմաց վկայեն : Այլ որ փէական առասպելին տաղիւք զապառաժս շարժել և նուաճել զգազանս և զհերերեայ ոտնակառել զընթացս, ոչ այլ ինչ ցուցանէ՝ բայց զինա զվայրենի բարս ազգին 'ի զգոնութիւն ած քերթութեամբքն : Ասան որոյ և կարևորագոյն ուշնպատակի ամենայն ազգի ազգի քերթութեանց զայս սահմանեցին . զիւցազնականին՝ ընծայել ծածկաբար խրատս, այլաբանեալ 'ի դործ իմն մեծ և արիական . քնարերգականին պանծացուցանել զարի արանց զքաջութիւն առ 'ի նախանձ այլոց, ողբերգա-

կանին՝ զարհուրեցուցանել յանօրէնու
թեանց աղետալի չարեացն հետեանօք,
և պատկառելի առնել զառաքինութիւն
իրաւացի գովութեամբ և վարձիւք . կա-
տակերգութեան և երգիծանաց՝ կշտամբել
հանդերձ զուարճութեամբ, և զնելմարտ
անհամբոյր ընդ յոռութիւնս և ընդ այ-
պանելի գործս . եղերերգութեան ողբալ՝ ի
վերայ գերեզմանի արանց արժանեաց ող-
բոց . հովուերգութեան երգել զանմեղ և
զնախանձելի գեղջէիցն կենցաղ, և այլոցն
ևս քերթութեանց՝ այլ ինչ սահմանեալ օ-
գուտ: Ի վերայ այսոցիկ է սա և զբաղումն
անմեղ և հանձարեղ՝ որոց յօրինենն և որոց
ընթեռնուն զքերթութիւնս, և օգնէ իսկ
յոյժ ճարտարխօսութեան, և ճշգրտէ և
կոկէ զոճ մատենադրութեան :

Յ Ա Ն Կ

Ախորժակէք մտաց	187
— Թէ երբեւ յորս ազգաց զօրացան ըն- տիր ախորժակէք	193
Այլաբանութիւն	71
Անակրէոնեան տաղ	97
Անդամք տաղաչափութեան	2
Անիծից ձև	76
Անուանատեղծութիւն	81
Առասպելք կամ առակք	113
Առասպելեաց հեթանոսականաց պատ- շաճ պիտառութիւն	197
Արձանագիր	97
Բանաստեղծութեան սկիզբն	31
— Զանազանութիւն նորա 'ի տաղա- չափութենէ	30
— Օգուտք նորա	198
Բացադարձութեան ձև	61, 76
Գեղեցկին տահման	47
Դամբանագիր	97
Դիմառնութեան ձև	75
Դիւցազներգութիւն	116
Երգիծաբանութիւն	109
Երկարութիւն շ տառի	23
Թուղթ	108

Խեղամոռութեան ձև	57,74
Կատակերգութիւն	172
Կարգ՝ զոր պարտ է ունել 'ի ստեղծա- բանէն	184
Կրկնութեան ձև	78
Հանգիստ տողից	10
Հովուաբանութիւն	87
Մակդիրք	52
Յանգ տողից	11
Նկարագրութեան ձև	62
Նմանութեան ձև	60,69
Նուագ	97
Շրջաբանութեան ձև	55,58
Ողբերգութիւն	140
Չափ ոտից	5
Չափազանցութեան ձև	83
Չափք աղգի աղգի տաղից պատկանա- ւորք	181
Սղութիւն ը տառի	23
— Նայ տառից	24
— Նախագրութեանց ընդ . ըստ	27
Վարդապետական քերթութիւն	100
Վիպասանութիւն	136
Վսեմութիւն իմաստից և ասացուածոց	35
— Վսեմութեան թերութիւն	44
Տաղաչափութիւն	1
— Չանազանութիւն նորա 'ի բանա- ստեղծութենէ	30
Փոխաբերութեան ձև	59,73
Փոխանունութեան ձև	59
Քանակ բառից	20
Քերթողական ձևոց զանազանութիւն 'ի հսկասորականաց	58

— Տեսութիւնն 'ի քերթողական ձևս .	85
Քերթողական լեզուին զանազանութիւնն 'ի հռետորականէն . . .	49
Քերթողաց հեթանոսաց վերծանութիւնն	195
Քնարերգական քերթութիւնն	91
Քննաբանութիւնն	189

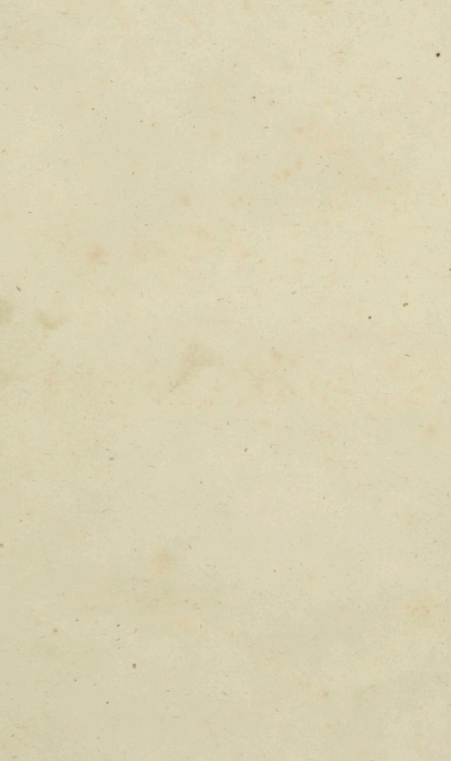
Էջ

§ 0 Դ,

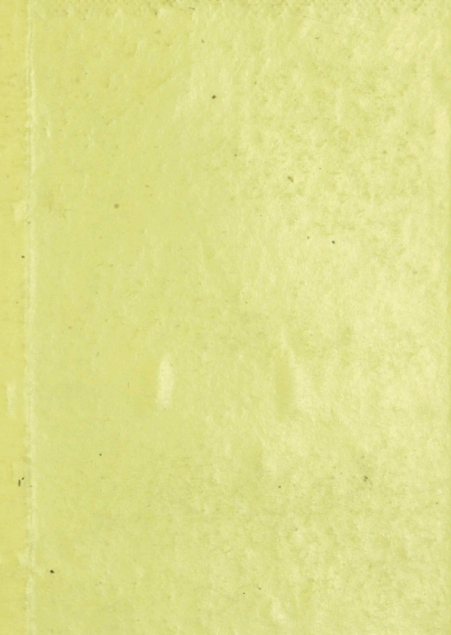
ՎՐԻՊԱԿ

ՈՒՂԻՂ

12	7	վարեցար	վառեցար
40	19	աներևելոյ թք	աներևելոյ թք
41	20	հոմերոց	Հոմերոս
42	18	ղմարակաւն	ղմարդկաւն
98	3	սաւառնէն	սաւառնին
127	8	Վլէտեմնէ տրա	Վլէտեմնէ տրա

9543

B. D.